

UNIVERZA V LJUBLJANI
PEDAGOŠKA FAKULTETA
Socialna pedagogika

Ines Jaušovec

SOOČANJE DRUŠTVA KRALJI ULICE Z IZZIVI ODPRTE SCENE

Magistrsko delo

Ljubljana, 2019

UNIVERZA V LJUBLJANI
PEDAGOŠKA FAKULTETA
Socialna pedagogika

Ines Jaušovec

SOOČANJE DRUŠTVA KRALJI ULICE Z IZZIVI ODPRTE SCENE

Magistrsko delo

Mentor: dr. Bojan Dekleva

Ljubljana, 2019

Zahvaljujem se svojemu mentorju za usmerjanje, strokovno svetovanje in potrpežljivost ob nastajanju te naloge.

Hvala vsem mojim bližnjim, ki ste verjeli vame, da bom nalogo zaključila.

Hvala tudi mojim sodelavcem, ki ste bili pripravljeni sodelovati pri magistrski nalogi in ste mi bili pripravljeni zaupati svoje misli, skrbi in predloge.

Povzetek

Magistrsko delo se osredotoča na pojav odprte scene v Mestni občini Ljubljana in soočanje društva Kralji ulice z njenimi izzivi. V prvem delu so predstavljeni osnovni pojmi in pregled spoznanj iz tujine. V osrednjem delu sem natančneje opisala delovanje društva Kralji ulice. V empiričnem delu sem uporabila kvalitativno raziskovanje v zvezi s ključnim vprašanjem, kako se je društvo Kralji ulice soočalo s pojavom odprte scene v Ljubljani. Sestavila sem intervjuje in analizirala odgovore zaposlenih v društvu Kralji ulice. S terminom odprta scena se od leta 2018 srečujemo tudi v medijih, zato sem v empiričnem delu analizirala članke, ki so se pojavili na to tematiko od leta 2008 do konec leta 2018. Z orisom problema sem opisala delovanje društva, drugih organizacij na področju brezdomstva in odvisnosti od nedovoljenih drog, stroke in drugih akterjev, ki se ukvarjajo z odprto sceno v Mestni občini Ljubljana. Nalogo zaključujem s povzetkom pogledov in razumevanj vseh vključenih v empiričnem delu, in s priporočili za delo z odprto sceno.

Ključne besede: odprta scena, brezdomstva, odvisnost, javni prostor, dnevni center za brezdomne, društvo Kralji ulice

Abstract

The master's thesis focuses on the open drug scene in Ljubljana and how the society known as Kralji ulice (in English: Kings of the Street Society) deals with this problem. The first part of the thesis presents some basic concepts and includes an overview of existing research regarding this topic. Furthermore, we describe how the Kings of the Street Society operates in more detail. In the empirical part, we use a qualitative research method to study how the association dealt with the open drug scene that developed in Ljubljana. We conducted interviews and analysed the answers of those employed in the association. Since 2018 the term *open drug scene* started to appear in the media; therefore, in our research, we focused on articles published between the years 2008 and 2018. By outlining the problem, we presented the operation of associations such as the Kings of the Street Society and other similar associations dealing with homelessness and substance abuse as well as other important actors tackling this issue in Ljubljana. In our conclusion, we present the points of view of those involved in our research and provide some suggestions on how to deal with the open drug scene in the future.

Keywords: open drug scene, homelessness, substance abuse, public places, day center for homelessness, Kings of the Street Society

KAZALO

I. Uvod	1
II. Teoretični del	2
1. Odprta scena	2
1.1. Rotterdam – »Platform Zero«	3
1.2. Amsterdam – »Zeedijk«	3
1.3. Frankfurt – »Taunusanlage«	3
1.4. Ženeva – »Platzspitze«	4
1.5. Dunaj – »Karlplatz«	4
1.6. Lizbona – »Casal Ventos«	4
2. Brezdomstvo	5
2.1. Javni prostor in brezdomstvo	7
2.2. Cestno brezdomstvo	8
2.2.1 Cestno brezdomstvo v Ljubljani	8
2.3. Dnevno brezdomstvo	11
2.4. Prikrito brezdomstvo	11
2.5. Zgodovina brezdomstva	11
2.6. Zdravstvo in brezdomstvo	11
2.7. Dvojne diagnoze in brezdomstvo	12
2.8. Strukturne razlage brezdomstva in individualni vidiki brezdomstva	12
2.9. Mediji in brezdomstvo	13
3. Soočanje	13
4. Društvo za pomoč in samopomoč brezdomcev Kralji ulice	14
4.1. Sestava društva	16
4.2. Dnevni center društva Kralji ulice	17
4.3. Definicija dnevnega centra	17
4.3.1 Delovanje dnevnega centra društva Kralji ulice	19
4.3.2 Vsakdanjik v dnevnem centru	21
4.3.3 Okolica dnevnega centra	21
4.4. Odzivi okolice na dnevni center	23
4.5. Kršenje pravil dnevnega centra	23
4.6. Krizni primer	24
4.7. Individualno delo	25
4.8. Skupinsko delo	26
4.9. Sestanki uporabnikov	26

4.10.	Terensko delo	26
4.11.	Cestni časopis Kralji ulice.....	27
4.11.1	Kršenje pravil ponujanja časopisa	28
4.12.	Delovne naloge strokovnih delavcev, zaposlenih v dnevnem centru.....	28
4.13.	Vodenje dnevnega centra	28
4.14.	Delovne naloge zaposlenih prek javnih del.....	29
4.15.	Prostovoljci.....	30
4.16.	Opravljanje dela v splošno korist v društvu	31
4.17.	Financiranje dnevnega centra.....	31
4.18.	Sodelovanje s sorodnimi organizacijami.....	31
III.	Empirični del	33
1.	Opredelitev raziskovalnega problema	33
1.1.	Kronološka umestitev problema	34
2.	Raziskovalna vprašanja	35
3.	Metodologija	36
4.	Opis vzorca.....	37
5.	Raziskovalni pripomoček	37
6.	Postopek zbiranja in obdelave podatkov ter prikaz rezultatov.....	38
7.	Odgovori na raziskovalna vprašanja	38
IV.	Zaključek.....	64
V.	Uporabljena literatura	68

KAZALO SLIK

Slika 1:	Sedež društva Kralji ulice, vir: lastni arhiv.....	15
Slika 2:	Dnevni center, vir: lastni arhiv.....	17
Slika 3:	Dnevni center, vir: lastni arhiv.....	17
Slika 5:	"Za zidom" tik pred zaprtjem, vir: H. Kocmur (2016).....	40
Slika 6:	"Za zidom" po zaprtju, vir: lastni arhiv.....	41
Slika 7:	"Za zidom" po zaprtju, vir: lastni arhiv.....	41
Slika 8:	Okolica dnevnega centra v času odprtosti, vir: lastni arhiv	42
Slika 9:	Dnevni center na prostem, vir: lastni arhiv	45

I. UVOD

Društvo za pomoč in samopomoč brezdomcev Kralji ulice je bilo formalno ustanovljeno leta 2005 in je širši javnosti najbolj znano prek cestnega časopisa Kralji ulice. Od same ustanovitve pa vse do danes so znotraj društva nastali različni programi, namenjeni brezdomnim ljudem. Prvi program, ki ga je tudi najprej verificirala Socialna zbornica, je Dnevni distribucijski center s terenskim delom za brezdomne. Kasneje sta se še razvila programa: Individualizirana in celovita nastanitvena podpora brezdomnim ljudem in Preprečevanje deložacij in krepitev moči za ohranjanje obstoječih nastanitev. Vsi omenjeni programi delujejo še danes. Društvo izvaja tudi druge aktivnosti, s katerimi dopolnjuje obstoječe programe.

V letu 2015 je Mestna občina Ljubljana dala pobudo za izvedbo hitre terenske raziskovalne akcije z delovnim naslovom »Vidno in moteče cestno brezdomstvo na območju središča Ljubljane«, ki ga je izvajalo društvo Kralji ulice skupaj z ostalimi sorodnimi organizacijami: društvom za zmanjševanje škode zaradi drog Stigma, društvom prostovoljcev Vincencijeve zveze in s centrom za socialno delo Ljubljana center – zavetiščem za brezdomne. Akcija je trajala pet mesecev. Zaposleni iz vseh organizacij so izvajali ulično terensko delo in so na koncu predstavili glavne ugotovitve ter priporočila za nadaljnje delo. Posebej so omenili prostor »za zidom« na Metelkovi ulici, v neposredni bližini ZD Ljubljana center, na katerem so zaznali vidno uporabo prepovedanih drog in našli odvržen pribor za injiciranje le-teh. Prostor je bil precej neurejen in poln smeti. Na njem so se zbirali uporabniki prepovedanih drog in kasneje je ta skupina ljudi dobila označbo »odprta scena«. V letu 2016 je namreč MOL zaprla prostor »za zidom« in na tem mestu je nastalo parkirišče. Občina je najela varnostnika, ki je pripadnike odprte scene preganjal iz tega prostora. Odprta scena je tako ostala brez svojega stalnega prostora in pripadniki le-te so se selili po različnih javnih prostorih na območju centra Ljubljane. V letu 2017 se je odprta scena zadrževala pred dnevnim centrom društva Kralji ulice. O odzivih in soočanjih društva Kralji ulice z odprto sceno v letih od 2015 do 2018 podrobneje pišem v magistrski nalogi. Poudarek je predvsem na letu 2017, medtem ko ostala leta uporabim za lažji oris glavne tematike.

II. TEORETIČNI DEL

V teoretičnem delu definiram odprto sceno. Opisala sem pojav odprte scene v tujini, predvsem pa sem izpostavila primere odprte scene v večjih mestih Evrope. Nadaljujem s teoretičnimi izhodišči brezdomstva in njegovih oblik, pojmovanjem javnega prostora, z zgodovino brezdomstva, zdravstvenim stanjem brezdomnih in odzivi medijev na brezdomstvo. Sledita razlaga soočanja in podrobnejši opis društva Kralji ulice, ki je deloma tudi empirično napisan, saj nekateri opisi slonijo na opazovanju in delovanju omenjenega društva, v katerem sem sama tudi zaposlena.

1. Odprta scena

V tujini so se po letu 1980 različna evropska mesta, pa tudi druga mesta zahodnega sveta, začela srečevati s pojavom, ki so ga poimenovali »odprta scena« (v angleščini »open drug scene«). Waal, Clausen, Gjersing in Gossop (2014) definirajo odprto sceno kot **javni prostor, na katerem se zbirajo uporabniki drog, le-te preprodajajo in uporabljajo na prostem**. Odprte scene variirajo glede na vidnost in velikost. Vidne odprte scene se navadno vzpostavijo v centru mesta, v bližini železniških postaj, postaj javnega mestnega prevoza ali v mestnem parku, trgu. Preprodaja in uporaba (van der Poel, Barendregt in van de Mheen, 2008) prepovedanih drog na javnem prostoru je lahko moteča za splošno javnost, saj pri ljudeh, ki niso del te scene, povzroča občutek anksioznosti. Obenem se navadno zbira večja množica ljudi, brezdomni uporabniki prepovedanih drog, ki javni prostor dojemajo kot svoj »dom« in tako na prostem opravljajo svoje potrebe (injiciranje drog, uriniranje na prostem itn.).

I. Kvaternik Jenko (2006) navaja, da so v zahodnem svetu uporabniki nedovoljenih drog kategorizirani kot sovražniki, medtem ko so uporabniki dovoljenih drog v skupini prijateljev. Raziskave skupin uporabnikov drog so pokazale, da se uporabniki različnih drog v glavnem ne mešajo med seboj in so drug do drugega nestrpni. Flaker (1999) piše, da je zelo tanka meja med uporabo drog v zdravstvene namene in možnost samomedikacije posameznika. Razlika je v tem, da gre pri zdravstvenih primerih za medikacijo pod nadzorom zdravnika, pri samomedikaciji pa si posameznik hoče pomagati sam, brez kakršnegakoli nadzora. Večina trenutno kriminaliziranih drog, kot je heroin, kokain in morfij, so nastale z namenom uporabe v medicini. Domneva, da si uporabniki drog še danes z njihovo uporabo lajšajo stiske. Flaker (1999) navaja, da nekatere teorije pojasnjujejo nagnjenost k uživanju opiatov zaradi vrojenega pomanjkanja endorfina v možganih. Uporaba drog je v določeni subkulturi lahko način življenja, sredstvo upora ali vsaj socialnega disidentstva in je osnova določene subkulture. Ulično uživanje drog oz. lik junkyja Flaker (1999, str. 818) povzame kot: »Je rekreativno, saj je vsaj izhodiščni cilj uživanja izkušnja zadrogiranosti, biti *high*; je terapevtsko, saj si zasvojeni uživalec s heroinom zdravi abstinenčno krizo, je vtakano v (sub)kulturo uživalcev, z določenimi rituali, normami, žargonom itn.; je tudi nekonformistično, saj pomeni vsaj določen izstop in disidentstvo od centralnih vrednot zahodne civilizacije.« Odprta scena je lahko tudi oblika subkulture.

Odprte scene se pojavljajo v večjih mestih po ZDA, Avstraliji in Evropi. Za namen te naloge bom opisala nekaj odprtih scen večjih evropskih mest: Rotterdam, Amsterdam, Frankfurt, Ženeva, Dunaj in Lizbona.

1.1. Rotterdam – »Platform Zero«

Na Nizozemskem, v Rotterdamu (van der Poel idr., 2008) je v začetku 90-ih let prejšnjega stoletja nastala odprta scena zraven železniške postaje, ki so jo poimenovali »Platform Zero«. Tam se je dnevno zbiralo med 300 in 400 ljudi. V letih 1994 in 1995 je policija naredila veliko akcijo, s katero so zaprli »Platform zero«. Ljudje, ki so bili pred tem navajeni vsak dan hoditi tja, so se razpršili po mestu, en del jih je mesto zapustilo. Oblasti in policija so se zavedali, da samo represivnost policije ne bo privedla do rešitve problema. Odločili so se za medsektorsko povezovanje policije in socialne službe. Uporaba in preprodaja prepovedanih drog je še vedno ostala kazniva, so pa ob policijskih intervencijah nudili tudi socialno pomoč – odprli so varne sobe, v sklopu katerih je tudi ponudba nizkopražnih programov (možnost prehrane, pranje oblačil, tuši, medicinska pomoč, informacije o pomoči, terapiji in programih za odvajanje), in nastanitveno podporo za aktivne uživalce prepovednih drog. Njihov cilj je bil, da z uporabniki drog, ki so najbolj moteči za okolico (imajo več prekrškov, velikokrat kršijo zakone, so brezdomni in imajo hkrati težave z duševnim zdravjem), naredijo individualni načrt, začnejo s poglobljenim individualnim delom in jim zagotovijo nastanitev. Nastanitve so bile različne: od podpornih s 24-urno razpoložljivo asistenco do samostojnih nastanitvev s tedenskim obiskom socialnega delavca. Nekaj let kasneje so dodali program aktivne participacije uporabnikov drog v družbi prek čiščenja ulic, prodajo cestnih časopisov, čiščenja avtobusov in policijskih avtomobilov. Podarjajo, da so sprejeli ukrepe, ki so temeljili na dejanskih potrebah populacije. Na ta način so zmanjšali brezdomnost med aktivnimi uživalci drog do leta 2008 s 40 % na 27 %, obenem pa se je uporaba drog na javnih površinah zmanjšala s 62 % na 37 %. V članku avtorji še omenijo, da v Rotterdamu ni t. i. »mokega dnevnega centra«, kar pomeni, da brezdomni še vedno »morajo« piti alkohol na javnih površinah, kljub temu da je pitje alkohola na javnem mestu prekršek in je oseba zato kaznovana.

1.2. Amsterdam – »Zeedijk«

V Amsterdamu (Waal idr., 2014) se je odprta scena razvila v delu mesta s slumi. Mesto je najprej najelo zdravstvene in socialne delavce, katerih cilj je bil doseči »nemotivirane uporabnike drog«, spoznati njihove potrebe in tako omejiti epidemijo uporabe drog. Kriminalizirana je bila preprodaja drog, ne pa njena uporaba. Največ so investirali v nizkopražni program metadona in dodali mobilno enoto deljenja metadona po mestu. Ojačali so policijsko navzočnost in omejili združevanje uporabnikov drog. Če se je skupina 4 ali več uporabnikov drog zbirala na javnem prostoru, so jih policisti ločili; če se je nadaljevalo, so jim napisali kazni. Več kazni je lahko pripeljalo do prestajanja zaporne kazni. Uporabniki drog so sicer imeli možnost izbire med zaporno kaznijo ali programom odvajanja odvisnosti. Odprta scena do leta 2014 še ni izginila, njeno problematiko pa zmanjšujejo po načelu zmanjševanja škode.

1.3. Frankfurt – »Taunusanlage«

Konec 80-ih let prejšnjega stoletja (Waal idr., 2014) se je v Frankfurtu pojavila odprta scena, poimenovana »Taunusanlage«. Na njej se je dnevno zadrževalo okoli 1000 ljudi. Mesto se je najprej odzvalo z ničelno toleranco do uporabe prepovedanih drog, vendar so le-to hitro zamenjali s politiko zmanjševanja škode, ustanovili in povečali so število dnevnih centrov,

metadonskih ambulant, terenskega socialnega dela in terenske medicinske pomoči. Nekaj let kasneje se je župan odločil, da je treba »Taunusanlage« zapreti, in preden so to naredili, so število metadonskih centrov z decentralizacijo obstoječega programa še povečali in dodali nizkoprazne metadonske in dnevne centre. Na obrobju mesta so odprli dnevne in metadonske centre. Po organizirani policijski akciji so ljudi, ki so se na »Taunusanlage« zadrževali, odpeljali na obrobje mesta, tiste, ki pa niso bili meščani Frankfurta, pa odpeljali izven mesta. V mestu so tako vzpostavili sistem, ki je hkrati temeljil na politiki zmanjševanja škode za uporabnike drog in na ničelni toleranci do kršenja javnega reda in miru. Kasneje so še odprli 4 varne sobe in začeli s programi integracije uporabnikov drog v družbo. Do leta 2014 se v Frankfurtu ni več pojavila tako velika odprta scena, je pa aktivna odprta scena v bližini železniške postaje, kamor dnevno prihaja 300 ljudi. Zaenkrat jo oblasti skušajo ohraniti pod kontrolo, obenem pa krepijo programe za uporabnike drog in nimajo čakalnih vrst za začetek metadonske terapije in sprejema v zavetišče.

1.4. Ženeva – »Platzspitze«

V Ženevi (Waal idr., 2014) se je razvila odprta scena v t. i. Platzspitzu. Konec 1970 je bil porast ljudi, ki so bili odvisni od nedovoljenih drog, večinoma so uporabljali heroin. Uživalce drog so preganjali in tako se je razvila odprta scena sredi Ženeve, kjer se je na dan zbralo več kot 1000 ljudi, ki so na odprtem uporabljali droge. Težavo so reševali skupaj – policija, zdravstveni delavci in socialni delavci. Socialni delavci so izvajali terensko delo, zdravstvo je zagotovilo več metadonskih centrov in začeli so razdeljevati heroin na recept. Policija je izvajala ničelno toleranco, do uživanja drog na prostem. Država je skupaj z mestom razvila in odprla več namestitvenih programov za brezdomne (dodatnih 1500 mest, dodatna zavetišča in 400 nizkopraznih namestitvenih programov za uživalce drog).

1.5. Dunaj – »Karlplatz«

Na Dunaju (Waal idr., 2014) so naredili prostore tolerance. Največji del mesta, kjer se je razvila odprta scena, je »Karlplatz«. Na tem mestu se je srečevalo do 1000 različnih ljudi, medtem ko je policija skupaj s terenskimi socialnimi delavci dovolila zadrževanje na tem mestu največ 40–50 ljudem naenkrat. Država je namenila več sredstev za socialno pomoč, nizkoprazne programe, kamor so se uživalci nedovoljenih drog lahko obračali po pomoč, zdravstvo pa je ustanovilo več metadonskih programov in programov substitucij. V letu 2010 so v bližini odprte scene dodali dva programa z zmanjševanjem škode, kjer delijo sterilni pribor, in podvojili število mest v zavetiščih. Razvili so tudi dodatne programe za ljudi z duševnimi težavami.

1.6. Lizbona – »Casal Ventos«

Največja odprta scena (Waal idr., 2014) se je razvila v Casal Ventos, kjer se je dnevno zbiralo do 5000 ljudi. Gre za revnejši del mesta, kjer so bili uživalci tudi preprodajalci drog. Dekriminalizirali so uporabo drog, medtem ko je preprodaja še vedno kazniva. Policija je začela sodelovati s socialnimi delavci in z zdravstvom. Ljudem so dajali informacije o tem, kje lahko dobijo pomoč. Ustanovili so avtobuse z nizkopraznim sistemom razdeljevanja metadona.

2. Brezdomstvo

Večina ljudi, ki so del odprte scene, je brezdomnih. Š. Razpotnik in Dekleva (2013, str. 7) navajata, da je brezdomstvo »eden od tistih kompleksnih družbenih pojavov, s katerim se lahko poglobljeno ukvarjamo več let, pa še vedno težko brez nelagodja odgovarjamo na vprašanja o njihovih vzrokih, pojavnih oblikah in možnostih ukrepanja.« Za samo razumevanje brezdomstva je potreben širši pogled od samo individualnega, saj več dejavnikov vpliva na del prebivalstva, ki pristane na cesti. Ti dejavniki so: spreminjanje razmer na področju dostopnih stanovanj, zaposlitev, zdravstvene oskrbe, izobraževanja, institucionalne oskrbe in socialnega skrbstva. Nemogoče je trditi, da je nekdo sam kriv za svojo situacijo, saj s podrobnejšim pogledom ugotovimo, da dejansko nikoli ni imel možnosti, da si ustvari svoj dom (Razpotnik in Dekleva, 2013).

Leta 1989 je v Evropi nastala nevladna organizacija, imenovana FEANTSA (European federation of National Organisations Working with Homeless), ki združuje organizacije na področju brezdomstva v različnih evropskih državah. Po njihovih podatkih se definicije brezdomstva razlikujejo glede na državo, in tako je nastala enotna, najširša evropska tipologija brezdomstva in nastanitvene problematike (ETHOS, 2005, v Dekleva in Razpotnik, 2007):

Konceptualna kategorija		Operacionalna kategorija	Podkategorija	Generična definicija
Brez strehe (Roofless)	1	Ljudje, ki živijo na prostem, na javnem prostoru (brez zavetja).	1.1	Spijo pod milim nebom, nimajo 24-urnega dostopa do nastanitve/nimajo bivališča; dostopni s terenskim delom.
			1.2	
	2	Ljudje, ki živijo v nočnih zavetiščih in so prisiljeni nekaj ur na dan preživeti na javnih prostorih.	2.1	Nizkopražna zavetišča, ki vključujejo le nočitve (*spanje v Ljubljani v zabojnikih); poceni penzion; kratkotrajne hotelske namestitve.
			2.2 2.3	
Brez stanovanja (Houseless)	3	Ljudje, ki živijo v zavetiščih za brezdomce/ kratkoročnih namestitvah.	3.1	Zavetišče (hostel) za brezdomce z začasno nastanitvijo; začasno bivanje (brez določenega roka); začasno bivanje (s prehodnim rokom); začasno bivanje (z daljšim rokom).
			3.2	
			3.3	
			3.4	
	4	Ženske, ki živijo v zavetiščih/zatočiščih/ varnih hišah za ženske.	4.1	Nastanitev v zavetiščih za ženske, varne hiše; podprte (razpršene) namestitve.
			4.2	
	5	Ljudje, ki bivajo v zavetiščih/azilih za	5.1	Začasne nastanitve/sprejemni centri (azili);

		priseljence.	5.2 5.3	nastanitve za repatriirance; bivališča za priseljenske delavce (*samski domovi).
	6	Ljudje, ki so pred odpustom iz institucij.	6.1 6.2	Kazenske institucije (pripori, zapor); medicinske institucije.
	7	Ljudje s specializirano podporo v zvezi z namestitvijo (zaradi brezdomstva).	7.1 7.2 7.3 7.4	Skupinske podprte (varovane) namestitve; individualne podprte (varovane) namestitve; namestitve v foajejih; nastanitve za najstniške starše.
Negotovo (Insecure)	8	Ljudje, ki bivajo v negotovih bivališčih (brez pravice najema).	8.1 8.2	Začasno bivanje s sorodniki/prijatelji (ne po svoji izbiri); bivanje brez veljavne (pod)najemne pogodbe.
	9	Ljudje, ki živijo v grožnji pred izselitvijo/deložacijo.	9.1 9.2	Pravne prisilne izselitve najemnikov; pravne prisilne izselitve zaradi spremembe lastnine (*zaradi denacionalizacije).
	10	Ljudje, ki živijo pod grožnjo nasilja.	10.1	Življenje pod grožnjo nasilja partnerja, staršev ali drugih.
Neprimerno (Inadequate)	11	Začasne strukture.	11.1 11.2 11.3	Mobilno domovanje (v avtu, prikolici, kolibi, vagonu); ilegalna zasebna zemljišča (npr. Romi); ilegalna zasedba stavbe (skvotiranje, *bivanje v »bazi«, bivaku).
	12	Ljudje, ki živijo v neprimernih bivališčih.	12.1	Neprimerno za bivanje (glede na nacionalno zakonodajo ali standarde).
	13	Ljudje, ki živijo v ekstremni prenaseljenosti.	13.1	Glede na nacionalno normo prenaseljenosti.

Iz te tipologije je razvidno, da ima brezdomstvo različne oblike, in čeprav nekdo ima streho nad glavo, je še vedno lahko brezdomen, saj živi v nastanitvah, ki niso varne oz. so neprimerne.

Boškić in Zajc (1997, v Dekleva in Razpotnik, 2007, str. 6) ter Kosec (1995, v Dekleva in Razpotnik, 2007, str. 6) navajajo, da so brezdomni »Kategorija ljudi, ki ne morejo priti do ustreznega osebnega stanovanja z lastnimi sredstvi, ljudje, ki ne morejo zadržati osebnega prenočišča brez zagotovljene pomoči skupnosti.« Socialno politične rešitve morajo ob nastanitvah brezdomnih ljudi upoštevati še socialne okoliščine in socialno blagostanje celotne družbe. Socialna integracija mora poskrbeti za uspešno reintegriranje, socialno participacijo, osebno varnost, nadzor in opolnomočenje (Edgar idr., 2000, v Dekleva in Razpotnik, 2007).

Samo polje brezdomstva (Razpotnik in Dekleva, 2013) je sestavljeno iz petih vzorčnih dejavnikov, ki zmanjšujejo možnost zagotovitve strehe nad glavo ter povečujejo verjetnost in obseg brezdomstva. To so:

- nižanje socialnih podpor,
- naraščajoče cene stanovanj,
- razpadanje socialnih mrež,
- neugodne individualne značilnosti,
- slabšanje možnosti dela in zaslužka.

Vsaka statistična klasifikacija (Dekleva in Razpotnik, 2007), ne glede na njeno kompleksnost, pa ne zajema procesne in spremenljive narave brezdomstva. Velik del brezdomstva ostaja manj opazen, skrit in neviden.

Štetje oz. ocenjevanje (Dekleva, Filipovič Hrast, Nagode, Razpotnik in Smolej Jež, 2010) pojava brezdomstva je prav zaradi razvejanosti težko izvedljivo. Dekleva idr. (2010) pišejo tudi o tem, da večje število daje občutek o perečnosti problema brezdomstva, raziskovanja problema pa s seboj prinese intenzivnejše odkrivanje brezdomstva in s tem tudi številčno rast pojava. Brezdomstvo velikokrat moti druge, predvsem takrat, ko je le-to vidno (Razpotnik in Dekleva, 2013), in se zato sprejemajo zakoni, ki brezdomstvo kriminalizirajo, same brezdomce pa izpostavljajo represivnim ukrepom. Mnogi brezdomni tako tedne, mesece ali celo leta prehajajo med različnimi vrstami namestitev: cesta, začasno bivanje v bazah ali »skvotih«, bivanje pri prijateljih, v podnajemniških stanovanjih, zaporih, bolnicah ali zavetiščih. Zato (Razpotnik in Dekleva, 2013) se hitro izgubijo iz evidenc, saj nikjer niso stalno, ampak so vedno nekje drugje.

2.1. Javni prostor in brezdomstvo

Inštitut za politike prostora (Javni prostor, b.d.) definira javni prostor kot »prostor oziroma območje, ki je dostopno vsem, ne glede na spol, raso, starost ali socialni status. Na njem se odvija javno življenje, je brezplačen, dostopen in odprt vsem pod enakimi pogoji.« Vsak človek (Milošević-Arnold, 2009) potrebuje prostor, ga osvaja, varuje in na razne načine označuje.

Brezdomni (Razpotnik in Dekleva, 2013) so primorani veliko svojega časa in dejavnosti preživeti na javnih prostorih. Ob tem pa so vse dejavnosti, ki smo jih tisti s svojimi domovi navajeni delati med štirimi stenami, brezdomni primorani opravljati na javnem prostoru in so neposredno vezani na javnost, ljudi in mimoidoče. Mnenje ljudi pa ustvarja družbeno klimo, skozi katero se na brezdomne gleda tako ali drugače.

Johnsen in Fitzpatrick (2008) navajata, da se v zadnjem času vedno bolj kriminalizirajo vsakodnevna dejanja brezdomnih, kot je beračenje, popivanje po ulicah, spanje na prostem. Trenutno je takšen pristop v porastu v ZDA in na Madžarskem. Sicer navajata, da je kaznovanje takšnega vedenja z nudenjem podpore lahko za nekatere koristno, vseeno pa se opaza, da ima takšen pristop, brez nudenja dodatne podpore, več negativnih posledic kot pa pozitivnih. Predvsem morajo biti takšni posegi v aktivnosti, ki se dogajajo na javnem prostoru, v dobro skupini, ki to počne. V tem primeru so brezdomni marginalizirana skupina, ki ima za seboj več negativnih izkušenj, manj resursov in jim kaznovanje njihovih dejanj, brez podpore in možnosti spremembe, ne koristi, ampak še dodatno škoduje.

2.2. Cestno brezdomstvo

Cestni brezdomci (Diaz, 2006) se vsakodnevno znajdejo na ulici in nimajo kam niti podnevi niti ponoči. Cestni brezdomci nimajo strehe nad glavo, ustreznih namestitev, zato noči preživljajo zunaj, spijo pod milim nebom, v parkih ali na avtobusnih postajah ali pa v t. i. bazah oz. zgradbah, ki niso primerne za človeško bivanje.

2.2.1 *Cestno brezdomstvo v Ljubljani*

Aprila 2015 (Dekleva in Razpotnik, 2015) je Oddelek za zdravje in socialno varstvo Mestne občine Ljubljana dal pobudo za izvedbo krajše terenske akcije oz. raziskovanje z delovnim naslovom »Vidno in moteče cestno brezdomstvo na območju središča Ljubljane«. Namen akcije je bil:

- vpogled v sam pojav cestnega brezdomstva;
- vpogled v potrebe brezdomnih oseb;
- povečana prisotnost strokovnih delavcev;
- informiranje brezdomnih o možnostih podpore in vključitve v programe za brezdomne;
- detektiranje in evidentiranje javnih površin/mest, kjer se zbirajo brezdomni in socialno izključeni;
- razviti priporočila za bodoče ravnanje.

Akcijo je koordiniralo društvo Kralji ulice, vključili pa so se tudi društvo Stigma, društvo prostovoljcev Vincencijeve zveze dobrote in Zavetišče za brezdomce v Ljubljani. Za raziskavo je bilo razmeroma malo časa (približno 5 mesecev) in je potekala po pristopu »Rapid need assesment« za katero je značilno:

- prednost ima hitrost pred poglobljenostjo;
- prednost ima širina in obseg zajetih informacij;
- prednost imajo kvalitativni podatki;
- pridobivanje informacij od oseb, ki so objekt intervencij oz. uporabniki programov, in od strokovnjakov;
- prisotnost na terenu, opazovanje in stik s »terenskimi eksperti«.

Delavci iz različnih organizacij so naredili spisek lokacij, na katerih se zbira ciljna skupina. Lokacije so si razdelili in vsaka organizacija je naredila obisk dodeljene lokacije. Skupaj so

naredili 92 terenskih obiskov, na katerih so vzpostavili 480 stikov, med katerimi je približno 75 različnih oseb. Lokacije, na katerih se pogosto zadržujejo brezdomne osebe v Ljubljani, so:

- Ambrožev trg – park in okolica,
- Metelkova »za zidom«,
- Prešernov trg,
- Kongresni trg,
- park »okrogla« pri Poljanskem nasipu,
- okolica dnevnega centra Kraljev ulice,
- Plečnikov podhod,
- Njegoševa ulica pred trgovino Hofer,
- Slomškova ulica pred trgovino Mercator,
- garažna hiša Kongresni trg,
- vhod v trgovino Spar – Garažna hiša Kapitelj,
- Miklošičev park,
- park Tabor,
- Fabijanijev most,
- Tivoli – parkomat.

Terenski delavci so zapisali dogajanje na lokacijah:

1. Dogajanje na lokacijah je bolj ali manj podobno. Ljudje so se pogovarjali in kot so sami rekli: »zabijali čas«, večinoma zraven popivali in kadili. Večina tako preživi vsak dan v svoji družbi. Predvsem v toplejših mesecih se več zadržujejo zunaj, saj mesto oživi in je tako bolj zanimivo. Edina specifična lokacija je Metelkova »za zidom«, kjer je bilo opazno dogovarjanje o preprodaji prepovedanih drog ter uživanje različnih tovrstnih drog (tablete, heroin, kokain ...), česar na drugih lokacijah ni bilo moč zaslediti (razen enkratno kajenje kanabisa na Prešernovem trgu in Kongresnem trgu). Terenski delavci so opozarjali, da je prostor nevaren za ljudi, ki se tam zbirajo, in za mimoidoče, saj so našli veliko odpadnih igel in kupov smeti. Na tej lokaciji je bil tudi edini zapis o prepiru in fizičnem nasilju ter posredovanju policije. Na ostalih lokacijah je bilo posredovanje policije redkejše in takrat, ko terenski delavci niso bili prisotni. Večkrat je bil opis glasnejšega pogovarjanja kot posledica vinjenosti prisotnih in s tem specifičen način pogovora.
2. Večina prisotnih na lokacijah je vključenih v program nastanitve, približno 20 % ljudi prespi zunaj kakšno noč ali večino noči.
3. Možnosti prehranjevanja je veliko in brezdomni jih poznajo.
4. Večina jih je vključenih vsaj v eno organizacijo pomoči brezdomnim, nekateri pa se po njihovih besedah raje znajdejo sami.
5. Kot domači prostor navajajo razne organizacije, dnevne centre, parke, trge ter posamezne ulice. Lokacije gibanja so navadno enake, saj imajo na teh lokacijah družbo. V strogem centru se zadržujejo cel dan, medtem ko na Metelkovi »za zidom« nekje do popoldneva.

6. Mimoidoči jih večinoma ignorirajo, včasih se kdo ustavi in zaplete v pogovor. Z mimoidočimi imajo tudi stik, ko beračijo.
7. Na vprašanja o njihovih potrebah so največkrat navajali večjo ponudbo ležišč in nastanitev. Podpirajo prisotnost terenskih delavcev, saj so mnenja, da se takrat situacija na lokaciji umiri in imajo možnost pogovora. Želijo si več prostorov za druženje in prostore z brezplačno dostopnostjo do računalnikov in televizije. Predlagali so tudi dodaten dnevni center v centru Ljubljane, več možnosti za tuširanje, dodatne programe za odvajanje od drog, nekateri omenjajo tudi odprtje varnih sob.

Terenski delavci so oblikovali seznam priporočil za nadaljnje ravnanje:

1. Večja dostopnost nastanitev in prenočišč, predvsem nizkopražnih, z možnostjo specializiranih oblik podpore (npr. zdravstvene storitve).
2. Več proaktivnega in asertivnega, sistematičnega ter kontinuiranega terenskega dela, z usmerjenostjo v dolgoročno delovanje in iskanje individualnih prilagojenih rešitev za bivalne in bivanjske probleme ljudi.
3. Več dnevnih centrov oz. specifičnih programskih ponudb za dnevno bivanje, ki bi omogočale alternativo življenju na cesti. Ljudje bi se morali v takih programih čutiti sprejete, spoštovane ter vključene v odločanje o svojem življenju. Omogočali bi jim stvarne možnosti za navezovanje stikov in gradnjo socialnih mrež, zelo pomembne pa so tudi možnosti za prilagojeno zaposlovanje oz. dostop do zaslužka na način, ki je legalen, in čim manj moteč za javnost.
4. Treba bi bilo uvesti programe, ki so varni za aktivne uporabnike dovoljenih in nedovoljenih drog – »mokri« dnevni centri in varne sobe.
5. Lokacijo Metelkova »za zidom« bi bilo treba smiselno urediti, predvsem z opremo za shranjevanje odpadkov (smeti in igel).
6. Potrebni bi bilo več možnosti za osebno higieno, ki bi bila brezdomnim tudi lahko dosegljiva.
7. Med terenskim delom so naleteli na spregledane skupine brezdomnih, med katerimi so brezdomne družine in brezdomni starši. Zanje bi bilo treba ustvariti nove programe.
8. Večina organizacij je omenjala pojav tujcev, nedržavljanov Slovenije med cestnimi brezdomci, ki imajo tudi manjše možnosti za pomoč v Sloveniji. Zanje bi bilo treba pridobiti več informacij in se opredeliti glede njihovega položaja ter dostopnost pomoči.
9. Potrebna je več sodelovalnega dela z uporabniki in sodelovanje med izvajalci programov na tem področju.

Ljubljanska priporočila (Dekleva in Razpotnik, 2015) se tako začnejo s potrebo po namestitvah in drugih programih, ki so prilagojeni posebej ranljivi populaciji brezdomnih. Gre za potrebo nizkopražnosti in hkrati zaupanje v vztrajno in dolgoročno strokovno delo, ki je usmerjeno v individualnost posameznika in lahko pri ljudeh doseže spremembe na bolje. Hkrati pa se zavedajo, da žal s še tako dobrim strokovnim delom in z represijo (ki si je nihče ne želi), cest ne bomo »očistili« brezdomcev, saj jih vedno znova producirajo pogoji za življenje (ekonomski, politični, kulturni, odnosni itn.).

2.3. Dnevno brezdomstvo

Dnevno brezdomstvo (Dekleva in Razpotnik, 2007) je posebna vrsta brezdomstva, saj oseba ima streho nad glavo, nastanitev, ki je bolj ali manj primerna, bolj ali manj varna. Njihov vsakdanjik pa je čez dan zelo podoben vsakdanjiku brezdomnega. Skupna jim je odsotnost smiselnih socialnih stikov, vezi in odnosov, povezanih s slabšimi materialnimi viri in z možnostjo uporabe prostora. Lahko je tudi vmesna faza pred prehodom v polno brezdomstvo ali pa trajno stanje. Posameznik tako ima bivališče, a je izključen iz produktivnih sfer življenja.

2.4. Prikrito brezdomstvo

Prikrito brezdomstvo (Boškić in Zajc, 1997; Kosec, 1995) se kaže pri ljudeh, ki so nastanjeni v nekonvencionalnih prebivališčih ali prebivališčih »drugačnega tipa« (kot so kočje, kleti, stopnišča, zabojniki, mostovi, podhodi, šotori, bivalne prikolice). Pojavlja se v različnih oblikah, skupno tej skupini ljudi je to, da se kot brezdomci niso pripravljani javno izpostaviti. Obenem pa jih skupnost do neke mere tudi vzdržuje in tako so njihove osnovne potrebe pokrite (Boškić in Zajc, 1997; Kosec, 1995). Posameznik se, kolikor je le mogoče, izogiba socialnim stikom ali pa jih nikoli sploh ni imel, ter tako gre za odmaknjen in izoliran način življenja (Dekleva in Razpotnik, 2007). Navadno se oseba sploh ne deklarira kot brezdomna in ne pride v stik z organizacijami, ki imajo programe namenjene za brezdomne (Dekleva idr., 2010). Razlogi (Dekleva idr., 2010) za to so, da se oseba ne želi izpostaviti in se izogiba stigmati, ki jo prinaša izraz brezdomec, ali pa so vstopni pogoji nekaterih servisov in programov pomoči zanje prezahtevni.

2.5. Zgodovina brezdomstva

Sama beseda »brezdomstvo« v Sloveniji velja za relativno nov pojem (Razpotnik in Dekleva, 2013). V letu 1930 se je pojavila beseda »brezdomci« v istoimenskem romanu avtorja Željznov – Kokalj. Število člankov s ključno besedo »brezdomci« pa se je začelo pogosteje uporabljati po letu 1994. V zadnjih 25 letih se je radikalno privatiziral stanovanjski fond, kar se kaže v dražjih in tako težje dostopnih stanovanjih. Hkrati se je začel proces dezinstitutionalizacije, ki pa se pri nas ni usmeril v skupnostne oblike pomoči, ampak v obliki zmanjšane dostopnosti do zdravstvenih storitev.

Glede na to, da imajo brezdomni že zmanjšane resurse, prejemajo tako slabšo obliko zdravstvene pomoči.

2.6. Zdravstvo in brezdomstvo

A. Pirec Sansoni (2014) piše o izključevalni in diskriminatorni politiki zdravstvenega sektorja do brezdomnih, kljub temu da imajo brezdomne osebe (Dekleva in Razpotnik, 2007) slabše zdravstveno stanje kot splošna populacija. Na zdravje posameznika vplivajo tudi socialne determinante, kot so revščina, spol, barva kože, etničnost in življenjske navade. T. Buzeti idr. (2011) so ugotovili, da otroci v revnejših družinah uživajo manj sadja in zelenjave, so tudi manj telesno dejavni in je tako največ čezmerno hranjenih odraslih ljudi med prebivalci z nizkim socialno-ekonomskim položajem. Revnejši jedo bolj kalorično in manj kakovostno hrano, kar se kaže na njihovem zdravju. Delež kadičev je pri obeh spolih večji med prebivalci s poklicno, osnovno ali nižjo izobrazbo. Oviranost in revščina (Pirec Sansoni, 2014) sta

namreč dvosmerno povezani. Hendikep poveča tveganje za revščino in revščina poveča tveganje za oviranost. Pri brezdomnih osebah prihaja do večjih zapletov pri boleznih in težavah, ki jih splošna populacija preboli brez večjih zapletov. Že več let se kaže potreba po specializiranih nastanitvah za brezdomne z medicinsko oskrbo.

Večina brezdomnih (Pirec Sansoni, 2014) ima urejeno zdravstveno zavarovanje iz proračuna države, ki pa je dostopno državljanom Slovenije in tujcem z dovoljenjem za stalno prebivanje, ki izpolnjujejo tudi druge pogoje (prijava na ZRSZ, urejeno stalno bivališče itn.). Zaradi specifične življenjske situacije – bivanje na cesti – brezdomni hitro izpadejo iz katerega izmed pogojev in tako posledično izgubijo zdravstveno zavarovanje, kljub temu da spadajo v eno izmed najbolj rizičnih skupin. Osebe z izkušnjo dolgotrajnega brezdomstva imajo hujše zdravstvene težave kot drugi ljudje enake starosti. Pri reševanju svojih zdravstvenih težav pa se srečujejo tudi z zavračanjem zdravstvenega osebja, ker jim je ob pogledu na brezdomnega nelagodno, imajo občutek nečistosti ali pa so brezdomni socialno manj spretni in prihaja do težav pri komunikaciji. A. Pirec Sansoni (2014) ugotavlja, da je nujno potrebna refleksija stereotipov in strahov med zdravstvenimi delavci pri delu z brezdomnimi in tudi drugimi ranljivimi skupinami ljudi. Poudarja tudi, da bi bilo potrebnega več sodelovanja med medicinsko in socialno stroko, saj bi lahko skupaj naredili več.

2.7. Dvojne diagnoze in brezdomstvo

I. Kvaternik in V. Grebenc (2008, str. 131) navajata, da: »Strokovnjaki na področju duševnega zdravja, zasvojenosti in psihiatrične oskrbe s terminom »dvojna diagnoza« pogosto opisujejo soobstoj duševne motnje in zasvojenosti z alkoholom ali drogo.« Nekateri uporabljajo tudi pojem »kombinirane potrebe«. Medicina se ukvarja s postavljanjem diagnoz in se sprašuje, kaj je bilo prej, ali duševna težava ali zasvojenost. Značilno je tudi, da posameznik z etiketo »dvojna diagnoza« velikokrat »pade« skozi vse sisteme in oblike pomoči. Različne službe navadno ljudi z dvojnimi diagnozami dojemajo kot težje primere. Predvsem psihiatrija zahteva, da se oseba najprej pozdravi odvisnosti in šele nato pride na zdravljenje zaradi duševnih težav. Po drugi strani pa ljudje dobivajo podobne odgovore na programih zdravljenja odvisnosti. Tako posameznik pristane v t. i. vrtljivih vratih, kjer ga različne službe pošiljajo sem in tja, pri tem pa ne dobi potrebne pomoči oz. podpore. Čeprav so tako duševne težave kot zasvojenost definirane kot bolezni, se v praksi vseeno pojavlja stališče, da duševnim bolnikom »vzamejo« odgovornost z dodelitvijo v zdravljenje zdravstvenih služb. V primeru zasvojenosti pa je tako zelo močno prepričanje, da naj odvisnik sam prevzame odgovornost za svoje početje in za vse posledice, ki izhajajo iz tega. V socialnem delu in socialni pedagogiki delo z ljudmi z dvojnimi diagnozami ne zajema iskanja vzrokov za nastalo situacijo, ampak išče poti iz te situacije.

2.8. Strukturne razlage brezdomstva in individualni vidiki brezdomstva

Družbeni razlogi (Razpotnik in Dekleva, 2013) pojasnjujejo brezdomstvo predvsem s spremembami na trgu dela, stanovanjskem trgu, sistemu blaginje (denarne podpore) in širšimi demografskimi spremembami. Ker se cene stanovanj dvigajo, si tako ranljive skupine prebivalstva težko zagotovijo nastanitev. Obenem pa so najpogostejše uporabljeni osebni dejavniki za pojasnjevanje brezdomstva. Ti so: navezanost na dom, izkušnja bivanja v instituciji oz. skrbstvu, psihična ali spolna zloraba, duševna bolezen, vpletenost v kriminal in

zloraba alkohola ali drugih drog. Ob tem pa so si mnogi avtorji na nejasnem, kaj je posledica oz. vzrok. Za sam oris brezdomstva in boljšega razumevanja je potrebno določena dejanja razumeti iz samih situacij posameznika in njihovega življenjskega konteksta.

2.9. Mediji in brezdomstvo

Razpotnik in Dekleva (2013) sta pregledala več kot 20 analiz reprezentacije brezdomstva. Skupne ugotovitve vseh so:

- Brezdomstvo je v medijih pogosto predstavljeno kot »drugost« ali »tujost«, brezdomni pa so predstavljeni kot tujci in niso del »nas«. S tem se ustvari oddaljenost od brezdomstva in brezdomnih ter se zmanjša potreba po solidarnosti. Obenem nas moralno in politično razbremeni odgovornosti.
- Mediji pretežno predstavljajo brezdomstvo kot individualen problem posameznih brezdomcev in ne kot zapleten in celovit socialno-ekonomski problem.
- Mediji spregledajo družbeno vzorčnost brezdomnosti in težijo k posploševanju, kar implicitno zanika družbeno vzorčnost in odgovornost za nastanek brezdomstva.

3. Soočanje

V Slovarju slovenskega knjižnega jezika (Soočati, b.d.) najdemo besedo soočanje kot glagolnik od soočati:

1. delati, povzročati, da se kdo sestane s kom tako, da se ne more izogniti pogovoru, odgovoru;
2. primerjati, konfrontirati; če je besedna zveza soočati se v zvezi s s/z, izraža, da je kdo deležen zlasti česa neprijetnega.

Odprta scena se je v letu 2017 zadrževala pred dnevnim centrom društva Kralji ulice in zaposleni so se z njenimi pripadniki srečevali dnevno. Odprta scena je prinesla spremembe v obstoječi program. S spremembami (Lamovec, 1992) se ljudje različno spoprijemamo. Če ocenimo, da ima situacija možnosti za dober izid, jo sprejmemo kot izziv. V nasprotnem primeru pride do zloma. Strategije spoprijemanja (Lamovec, 1992) so naslednje:

- Konstruktivna akcija
Pri njej postopno, vztrajno, sistematično in akcijsko rešujemo problem.
- Mobilizacija notranjih moči
Kadar takojšnja neposredna akcija ni možna, posameznik ali skupina mobilizira svoje moči in začne iskati alternativne možnosti, sprejema lastno odgovornost, razmišlja o življenjskih ciljih.
- Iskanje socialne pomoči
V tej fazi potekajo pogovori z osebami, ki so bolj seznanjeni s problemom ali so z njim bolj povezani.
- Sprejetje
Posameznik ali skupina se sprijazni z novo nastalo situacijo. Lahko je le navidezno, koristno pa je v primerih, ko se posameznik ali skupina preusmeri na nove cilje.
- Distrakcija

Kadar situacije ni možno spremeniti, se posameznik ali skupina namerno zaposli z drugimi stvarmi in tako odžene misli na problem.

- Prevrednotenje situacije

S kognitivni prestrukturiranjem posameznik ali skupina vidi problem iz novega zornega kota.

Ljudje se v delovanju med seboj razlikujemo in za samo oceno situacije, s tem pa tudi izbira strategije spoprijemanja, je najbolj pomemben občutek osebnega nadzora.

Maturana in Varela (1998) sta dejala, da vsi vplivamo drug na drugega. Vsak organizem se sam obnavlja in vsaka izkušnja ljudi na novo oblikuje, četudi te spremembe včasih niso povsem vidne. Definirata autopoiesis, kar je vrsta samoorganizacije. Živčni sistem je podvržen transformaciji, vendar ne zaradi transformacije okolja, temveč zaradi tega, kako vsaka posamezna interakcija vpliva na živčni sistem. Hkrati pa sta resničnost in spoznavanje krožno povezana. Kdor lahko na določen problem gleda hkrati skozi prizmo znanosti, religije in umetnosti, vidi večjo kompleksnost in tako dobi širšo sliko problema. Pri tem trdita, da ni hierarhije. Takšen pogled je transdisciplinaren oz. je znanost o kompleksnosti, ki omogoča razumevanje detajlov, interdisciplinarnosti in razumevanje samega sebe. Ključne značilnosti kompleksnosti so:

- sistemskost, raznolikost, veliko število spremenljivk, ki so povezane z drugimi objekti, deli, interakcijami z drugimi in z zunanjim okoljem;
- nedoločenost, nepredvidljivost;
- nepovratnost, dinamičnost zaporedja, občasne stabilne strukture;
- delna odprtost sistema, stalna izmenjava z okoljem;
- vzporedna mrežna struktura s številnimi povezavami med enotami;
- krožnost, samoreferenčnost, autopoiesis;
- celostnost, samoorganizacija;
- poudarek na informaciji, komunikaciji in organizaciji;
- opazovanje opazovanja, spoznavanje spoznavanja, nepogrešljivost epistemologije;
- računalniška perspektiva;
- nov pogled na cilj znanstvenega dela.

Tako se odpovemo gotovosti in objektivnosti. Resničnost je tako vezana na določenega posameznika in kontekst. Prepričanja pa zagovarjamo skozi družbeni proces konverzacije in druge prepričujemo v to, kar sami verjamemo.

4. Društvo za pomoč in samopomoč brezdomcev Kralji ulice

Društvo za pomoč in samopomoč brezdomcev Kralji ulice oz. kratko društvo Kralji ulice je bilo ustanovljeno leta 2005. Društvo je nastalo od spodaj navzgor, torej na potrebah brezdomnih ljudi. Sprva se je začelo s cestnim časopisom Kralji ulice in kasneje z ustanovitvijo dnevnega centra za brezdomne. V letu 2004 so študentke socialne pedagogike 24 ur preživele kot brezdomne. Skupaj s profesorjema Š. Razpotnik in Bojanom Deklevo so raziskovale, kakšne so potrebe brezdomnih ljudi. Ugotovili so, da je za osnovne potrebe (hrano, materialne dobrine, osebno higieno in prenočišče) v Ljubljani razmeroma dobro

poskrbljeno. Težava brezdomnih ljudi je bil predvsem legalen zaslužek. Raziskali so prakse v tujini in prišli do ideje o cestnem časopisu. V nekaj mesecih so poiskali pisce med brezdomnimi za časopis in junija 2004 je nastal prvi časopis Kralji ulice. Prvo številko sta financirala profesorja sama in prvih 1000 izvodov so razdelili med prodajalce časopisa že v prvem dnevu. Odziv na časopis je bil zelo dober tako med brezdomnimi kot med širšo javnostjo. Naredili so še dva ponatisa, ki sta tudi hitro pošla. Kasneje v letu 2005 je nastalo društvo Kralji ulice in skupaj z njim prvi distribucijski dnevni center s terenskim delom. Na začetku je bilo društvo sestavljeno iz brezdomnih, prostovoljcev in študentov.

Društvo ima vse potrebne organe: izvršni odbor, nadzorni odbor, častno razsodišče in skupščino. Statut je najvišji organ društva. Na čelu društva je predsednik društva, ki ga voli in potrdi skupščina za dobo dveh let. Društvo se v vseh teh letih širi in raste. V letu 2005 v društvu ni bilo nobene zaposlitve, medtem ko je bilo v letu 2017 v društvu največ zaposlenih, tj. 30 ljudi. Društvo se z leti vedno bolj definira in deli v manjše dele. Zaradi lažje organizacije dela sta do sedaj nastali dve skupini zaposlenih: skupina dnevnega centra (v društvu znana pod imenom DC) in skupina nastanitvene podpore, ki izvaja dva programa – program preprečevanja deložacij in krepitev moči za ohranjanje obstoječih nastanitev (v društvu znan pod imenom AD) ter program individualizirane in celovite nastanitvene podpore (v društvu znan pod imenom RSTL). Obe skupini imata svoji vodji. V tem sklopu so tudi tri strokovne vodje, za vsak program posebej, so programi verificirani s strani Socialne zbornice.

Slika 1: Sedež društva Kralji ulice, vir: lastni arhiv

4.1. Sestava društva

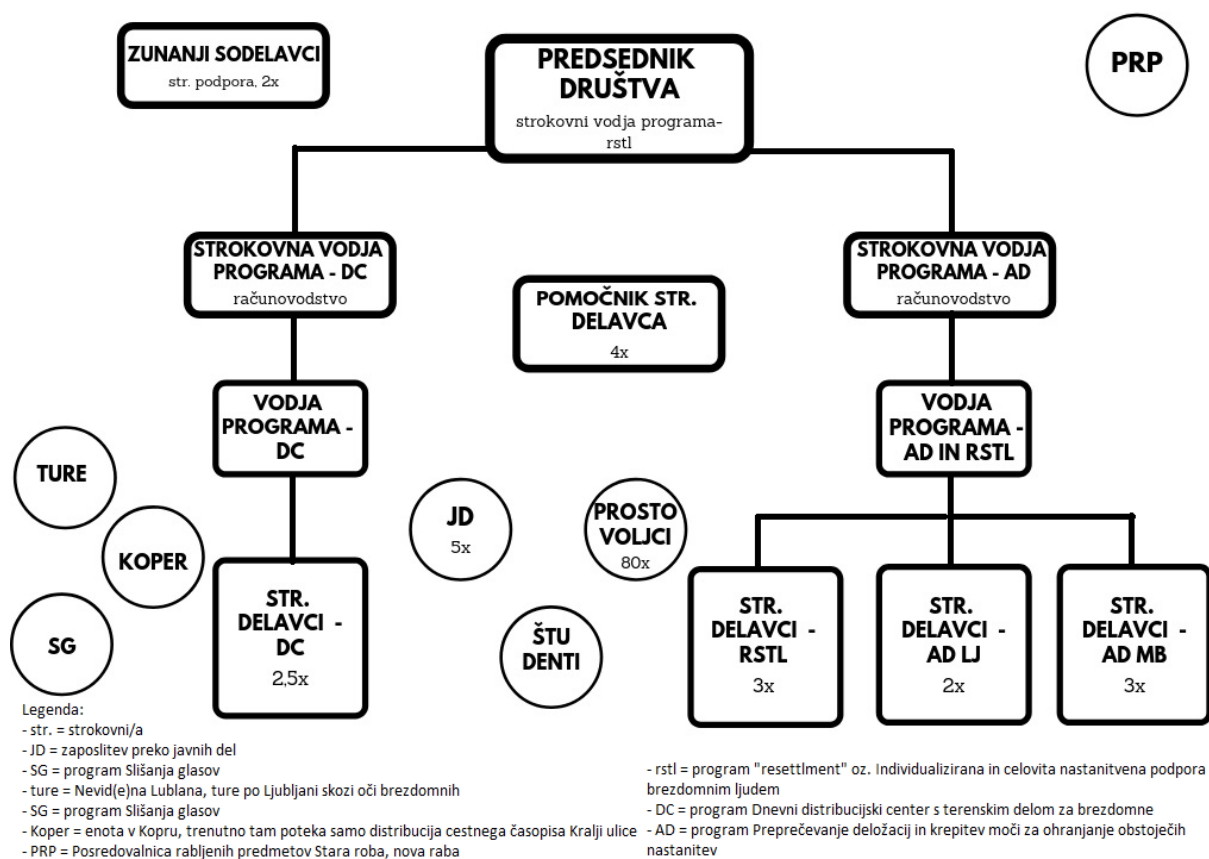
Društvo kralji ulice izvaja naslednje programe:

- Dnevni distribucijski center s terenskim delom za brezdomne (»DC«),
- Individualizirana in celovita nastanitvena podpora brezdomnim ljudem (»Resettlement«),
- Preprečevanje deložacij in krepitev moči za ohranjanje obstoječih nastanitev (»AD«), ki trenutno poteka v Ljubljani in v Mariboru,
- Nevid(e)na Lublana – brezdomske ture po Ljubljani,
- Slišanje glasov.

V okviru društva je nastala tudi posredovalnica rabljenih predmetov, imenovana Stara roba, nova raba, ki se je kasneje pravno odcepila v zadrugo in zaposluje brezdomne ljudi. Društvo še vedno podpira posredovalnico po svojih najboljših močeh.

Občasno potekajo tudi krajši programi. V letih 2016 in 2017 je Mestna občina Ljubljana sofinancirala projekt terenskega uličnega dela z brezdomci na območju Ljubljane. Projekt se je izvajal od aprila do konca oktobra.

Vsi zaposleni imajo na 2 tedna skupinski timski sestanek. Vsak program (nekateri tudi po 2 skupaj, glede na skupno tematiko) pa ima tudi redne, vsakotedenske intervizije. Enkrat mesečno je zaposlenim strokovnim delavcem na voljo supervizija. Znotraj dnevnega centra pa še enkrat mesečno poteka sestanek zaposlenih prek javnih del in prostovoljcev.

Organizacijska shema 1: Organigram društva Kralji ulice, vir: lastni arhiv

4.2. Dnevni center društva Kralji ulice

Dnevni center za brezdomce društva za pomoč in samopomoč brezdomcev Kralji ulice je lociran na naslovu Pražakova 6 v Ljubljani. Vhod je iz Miklošičeve ulice. Nahaja se v pritličju stanovanjskega bloka. Je v centru Ljubljane. Sestavljen je iz 3 prostorov, dopolnjujeta pa ga še sejna soba in pisarna. V dnevnem centru sta dva bivalna prostora. V prvem poteka predvsem distribucija cestnega časopisa Kralji ulice, uporabnikom so na voljo še 4 računalniki in možnost izposoje knjig. V drugem prostoru sta obiskovalcem na voljo kava in sok, v zimskem času tudi čaj. Zraven so kavč, stoli in miza ter tako možnost za počitek. Na voljo je garderoba s podarjenimi oblačili in obutvijo. Del dnevnega centra je še čajna kuhinja, v kateri se pripravljajo topli napitki. Obiskovalcem je na voljo tudi stranišče. Dnevni distribucijski center je odprt od ponedeljka do petka med 10.00 in 12.00 ter med 14.00 in 16.00, v soboto pa od 10.00 do 12.00. Distribucija časopisa Kralji ulice poteka vsak delovnik od 8.00 do 16.00.

Dnevni center ponuja možnost umika iz ulice in s tem varen prostor za preživljanje časa. Obenem so obiskovalcem na voljo strokovni delavci društva za pogovor, iskanje nastanitve, zaposlitve ter načrtovanje in reševanje življenjskih situacij.

Slika 2: Dnevni center, vir: lastni arhiv

Slika 3: Dnevni center, vir: lastni arhiv

4.3. Definicija dnevnega centra

Dnevni center (Rapid synthesis: examining the impact of drop-in centres, 2015), v tujini omenjeni tudi kot drop-in centri, je namenjen odraslim iz specifičnih skupin z namenom ohranjanja zdravja, zadovoljevanja socialnih in dnevnih potreb odraslih. Obstajajo (Rapid synthesis: examining the impact of drop-in centres, 2015) različni dnevni centri, ki so namenjeni različnim skupinam ljudi: odraslim z demenco, uporabnikom drog, ljudem s težavami v duševnem zdravju, iskalcem azila, beguncem, brezdomnim.

Za namen te naloge bom podrobneje pojasnila dnevni center za mlade brezdomne, saj se glede na ureditev najbolj sklada z dnevnim centrom društva Kralji ulice. N. Slesnick idr. (2008) so napisali smernice, kako odpreti in vzdrževati dnevni center za mlade brezdomne. Fizično

mora biti dnevni center postavljen v skupnost, kjer se nahaja ciljna skupina. Najbolje je, da je že del skupnosti in se ne gradi nova zgradba. Dnevni center naj omogoča lahko dostopnost, ima svoj vhod, tudi če je del zgradbe, in naj se nahaja v pritličju. Najzanimivejši za ciljno skupino so, če zagotavljajo zadovoljitev osnovnih potreb, torej hrano in prostore, namenjene osebni higieni (tuši, pralnica, garderoba). Pri tem je treba paziti, da sta zagotovljena dostojanstvo obiskovalcev in preprečevanje možnosti nadlegovanja. Ko so te osnovne zahteve zagotovljene, naj dnevni centri zagotovijo možnost osebnega, individualnega svetovanja. Predlagajo, da je dnevni center sestavljen iz več sob kot iz ene odprte sobe. Več prostorov daje možnosti za umik in obenem zmanjšujejo možnost za konflikte med obiskovalci. V vsaki sobi naj bo prisoten vsaj 1 zaposleni. Pri tem pa je pomembna struktura dnevnega centra, ki naj bo jasna in preprosta, saj se v tem primeru izognemo kaosu. Stroga in toga pravila se ne obnesejo, obenem pa niti ne popolna brezmejnost. Splošna orientacija strokovnih delavcev naj bo na reintegraciji, zaupanju v uporabnike, medosebni povezanosti in pozitivnosti. Pomembno je, da strokovni delavci delajo na močnih točkah uporabnikov in so obenem prožni na njihove potrebe. Predlagajo, da so uporabniki vpeti v dogajanje dnevnega centra prek pomoči pri čiščenju in vzdrževanju prostorov. Če je možno, naj ljudi tudi nagradijo (npr. z dodatnim časom, brezplačno vozovnico ipd.). Treba je verjeti, da so uporabniki dnevnega centra vredni in sposobni, zaposleni pa naj bodo do njih empatični. Brezdomni imajo navadno kompleksne potrebe, zato je najbolje, da v dnevnem centru ni strogih urnikov dejavnosti, ampak se zagotavlja lahka dostopnost do različnih možnosti. V prvi fazi priporočajo, da se najprej vzpostavi zaupanje in delovni odnos med zaposlenim in obiskovalcem dnevnega centra. Zaposleni naj tudi zagotavljajo varnost vseh prisotnih, dnevni center tako ne sme biti podoben cesti, saj s tem ne nudi varnosti in možnosti reintegracije. Vseeno pa naj se zaposleni zavedajo, da so obiskovalci čustveno in socialno manj opremljeni. Izključitve iz programa avtorji ne zagovarjajo in menijo, da naj zaposleni čim prej in čim bolj specifično opozarjajo na neprimerno vedenje in dajejo odmor. Če se neprimerno vedenje ponavlja, se lahko obiskovalca izključi za največ 2 tedna. Najprimernejše zaposlene opišejo kot usposobljene za navedeno delovno mesto, iskrene in karizmatične. Sposobni so motiviranja, postavljanja meja, znajo spodbujati prosocialno vedenje in so hkrati pripravljeni na primere groženj in nasilja uporabnikov. V primerih nasilja priporočajo, da zaposleni ostanejo mirni. Avtorji predlagajo tudi varnostnika, ki skrbi za varnost vseh in obenem zmanjšuje možnost posredovanja policije. Zaposleni naj skozi svoje uvajanje usvojijo naslednja znanja in veščine:

- spoznajo splošno usmerjenost oz. filozofijo dnevnega centra in se z njo strinjajo;
- usvojijo znanja, kako ravnati v napetih situacijah in kako znižati raven napetosti;
- imajo kompetence za soočanje s stresom in z izgorelostjo;
- vedo, kako vzdrževati profesionalne meje z uporabniki;
- se zavedajo, da z uporabniki niso prijatelji, ampak imajo profesionalen odnos ter so jim obenem vzor;
- imajo specifične delovne naloge in se hkrati zavedajo fleksibilnosti na delovnem mestu;
- imajo zagotovljene odmore.

Predlagajo vodjo programa, ki skrbi za dnevne aktivnosti, izvajanje programa in je supervizor zaposlenim. Vodja naj ima politiko odprtih vrat in je dostopen zaposlenim v primeru dilem in/ali stisk. Zaposlenim naj daje občutek, da je njihovo delo vredno. Za boljšo organizacijo in preprečevanje izgorelosti predlagajo enkrat tedenske intervizije, namenjene pogovorom o dilemah pri delu z ljudmi, in kratke jutranje sestanke o tem, kaj jih čaka tisti dan. Predlagajo druženja zaposlenih izven delovnega časa.

Na koncu avtorji opozarjajo še na zelo pomembno stalno financiranje dnevnega centra, ki zagotavlja najem in vzdrževanje prostorov, plače zaposlenih in tako daje strokovno podlago programu. Omenjajo tudi sodelovanje s skupnostjo, ki lahko zelo negativno reagira na prisotnost dnevnega centra v njihovi okolici. Predlagajo stalne sestanke s predstavniki skupnosti, kjer lahko tudi skupnost dobi besedo in predlagajo, da se tudi skupnosti občasno nameni prostor za njihove aktivnosti, ki lahko privedejo v skupne aktivnosti. Odsvetujejo pa, da se dnevni center zgradi v okolici poslovnih stavb.

4.3.1 Delovanje dnevnega centra društva Kralji ulice

V dnevni distribucijski center s terenskim delom društva Kralji ulice so dobrodošli vsi polnoletni ljudje. Za mladoletnike so odgovorni starši oz. skrbniki, v končni fazi pa tudi država prek različnih institucij. V primeru, da pride nekdo, ki ni polnoleten, pa se obrnemo na pristojne institucije in tako glede na situacijo poiščemo primerne rešitve za posameznika.

Delujemo po načelih nizkopražnega sistema, kar pomeni, da ob prihodu ljudi ne popisujemo in jih ne sprašujemo po osebnih podatkih. Zaposleni smo na voljo vsem obiskovalcem in se skušamo odzivati na njihove potrebe in želje po reševanju njihove življenjske situacije. Uporabniki dnevnega centra so brezdomni ljudje. Nekateri se oglasijo samo enkrat, drugi hodijo k nam daljše obdobje, dokler se jim situacija ne izboljša, večina pa prihaja v različnih obdobjih.

Zaposleni na društvu pri strokovnem delu delujemo po načelu majhnih korakov in izhajamo iz potreb uporabnika. Strokovni delavci smo jim tako na voljo za različne informacije o drugih programih in oblikah pomoči. Nudimo podporo in pomoč pri urejanju socialnega statusa: urejanje osebnih dokumentov, pridobivanju denarne socialne pomoči, pomoč pri urejanju in prijavi stalnega bivališča, urejanje zdravstvenega zavarovanja, pravna pomoč, kot je pisanje dopisov, ugovorov, prošenj, pomoč pri iskanju zaposlitve in namestitve.

V dnevnem centru je dobrodošel vsak, dokler se drži naslednjih pravil, ki so na oglasni deski v dnevnem centru:

- V dejavnosti društva Kralji ulice se vključujem in sodelujem prostovoljno.
- Storitve društva so mi na voljo ne glede na biološke, osebnostne, statusne, nacionalne, verske, ideološke in politične razlike.
- Strokovni delavci so z etičnim kodeksom vezani k varovanju mojih zaupnih podatkov.
- Strokovni in prostovoljni delavci se pri delu z mano opirajo na pozitivne dejavnike moje življenjske situacije.
- Imam možnost izbire različnih oblik pomoči oziroma informiranja o virih pomoči za brezdomce.

- Imam možnost ugovora in pritožbe v zvezi s potekom in z učinkovitostjo pomoči.
- V prostor ali predprostor ne bom prinašal/-a alkohola ali drugih drog, niti jih tam užival/a. Prav tako ne bom v prostoru ali predprostoru kadil/-a.
- V prostoru ali predprostoru ne bom izvajal/-a telesnega in besednega nasilja do soljudi (grožnje, žaljivke, poniževanje ...) in se ne bom znašal/-a nad inventarjem dnevnega centra.
- Do strokovnih delavcev in prostovoljcev ne bom nasilen/-na, ne bom jih razburjal/-a, nadlegoval/-a in se z njimi ne bom prerekal/-a.
- Ne bom nestrpen/-na do drugih, drugačnih in drugače mislečih. V dnevnem centru smo vsi enakovredni sogovorniki in smo spoštljivi drug do drugega.
- Če bom prišel/-la v DC pod očitnim vplivom alkohola ali drugih drog, mi zaposleni niso dolžni izdati časopisov.
- Prispeval/-a bom k ohranjanju snažnega in prijetnega okolja, v katerem se nahajamo. Sanitarije bom ohranjal/-a čiste in prijazne za uporabo.
- Ohranjal/-a bom dobre sosedske odnose – skrbel/-a za red in čistočo zunaj centra (pred vhodom in v neposredni bližini). Smeti bom odlagal/-a v koše, cigaretne ogorke pa v pepelnik.
- Prevozna sredstva (kolesa in podobno) bom puščal/-a na za to namenjenem prostoru.
- Prijazen/-na bom z morebitnimi (zunanji) obiskovalci centra in mimoidočimi kot tudi s stanovalci v bloku. To pomeni, da se ne bom spuščal/-a v spore z njimi in bom upošteval/-a tudi njihova mnenja ali priporočila.

Obiskovalci se zavežejo, da se bodo držali napisanih pravil ter prispevali k delovnemu odnosu, ki bo obojestransko spoštovan. V primeru kršitev pravil sledi odvzem pravice obiskovanja prostora in vključenosti v projekte društva Kralji ulice (časopis, delavnice, nastanitvena podpora). O trajanju odvzema te pravice odloča strokovni svet. Člani, ki ponujajo cestni časopis, se zavežejo k upoštevanjem pravil s podpisom, ostalim obiskovalcem razložimo pravila skozi pogovor oz. si jih preberejo sami.

Na oglasni deski je nalepljen tudi opis pritožbenega postopka: V sporu imajo vsi udeleženci pravico in dolžnost podati svojo interpretacijo dogodka, ki je predmet pritožbe. O vseh pritožbah in njihovim razreševanjem se vodi posebna dokumentacija. Posameznik se lahko pritoži pisno v knjigo pritožb ali ustno strokovnemu delavcu, ki dela v dnevnem centru. Če pritožitelj ni zadovoljen z odzivom na svojo pritožbo, se lahko v naslednji fazi pritoži strokovnemu vodji programa, nato pa še častnemu razsodišču društva. Pritožitelja se o obravnavanju pritožb in rezultatih obvesti ter se ga hkrati informira o možnostih njegovega nadaljnjega morebitnega ukrepanja. Če pritožitelj meni, da so strokovni delavci pri postopku kršili Kodeks etičnih načel v socialnem varstvu, se lahko pritoži na Socialno zbornico Slovenije. Če oseba meni, da so mu pri postopku kršene njegove pravice in svoboščine, se lahko pritoži Varuhu človekovih pravic.

V dnevnem centru se odvijajo tudi druge dejavnosti, kot so različni sestanki, delavnice, predavanja, filmske ure ipd. Enkrat mesečno potekata sestanek prodajalcev cestnega časopisa Kralji ulice in uredniški sestanek. Večkrat tedensko se odvijajo različne delavnice. Trenutno so dejavne: šahovska, glasbena, ustvarjalno-likovna in šiviljska. Glede na zanimanje

uporabnikov se ustanovijo tudi dodatne. Tako je pred časom bila dejavna tudi gledališka skupina in delavnica izdelovanja vrečk iz odpadnega časopisa. Občasno potekajo tudi predavanja, kot je potopisno ali predavanje, vezano na določeno temo (npr. zdrava prehrana, duševno zdravje). Zunaj dnevnega centra je dejavna tudi športna sekcija. Trenutno je to nogometna ekipa. Glede na zanimanje so potekale tudi druge športne discipline: košarka, namizni tenis.

Od poletja 2016 poteka projekt Kuha ulica. Enkrat tedensko se v dnevnem centru pripravi jed za vse obiskovalce. Projekt je nastal na pobudo uporabnika, ki je bil takrat zaposlen prek javnih del, ki ga s pomočjo prostovoljcev tudi izvaja. Povezal se je z branjevkami na tržnici in tako kombinira jedi iz donirane hrane, del hrane pa nakupi društvo.

Društvo občasno dobi donacijo hrane, kozmetike ali pasjo hrano, ki se v času odprtosti razdeli med uporabnike dnevnega centra.

4.3.2 Vsakdanjik v dnevnem centru

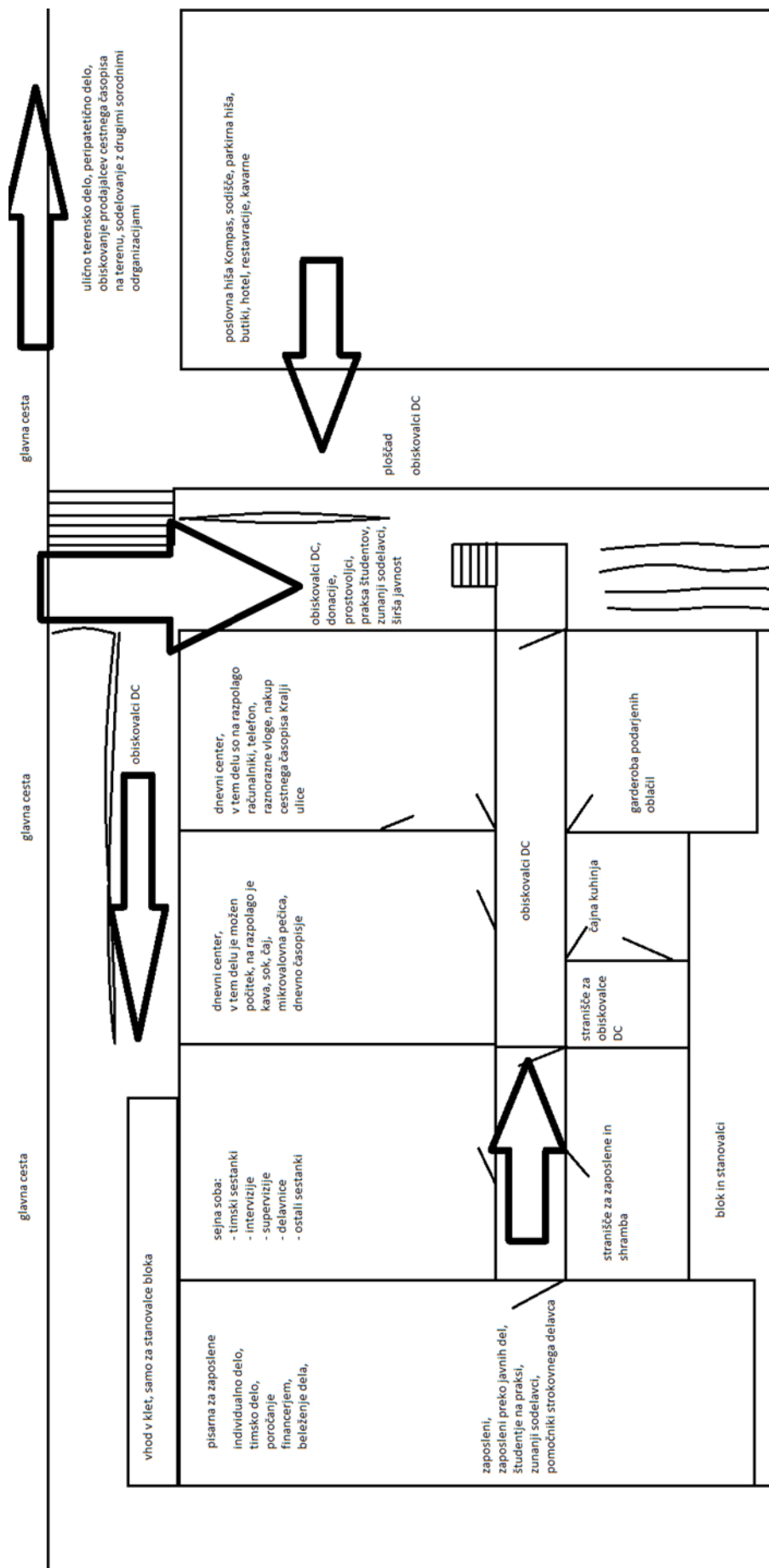
Dejansko pa klimo in razpoloženje v dnevnem centru kreira vsak, ki vstopi. Naprej predpisanih pravil delovanja je malo oz. so zelo osnovna. Za zagotavljanje kave na mizi skrbijo predvsem zaposleni prek javnih del in prostovoljci. Za generalno čistočo skrbijo zaposleni prek javnih del, prostovoljci in posamezniki, ki so vključeni v rehabilitacijo na delovnem mestu, posamezniki, ki opravljajo delo v splošno korist.

V času odprtja dnevnega centra sta vedno prisotna dva delavca z opravljenim strokovnim izpitom iz socialnega varstva ali laična delavca (po zakonu o socialnem varstvu). Občasno pomagajo še študentje družbenih ved (socialno delo, socialna pedagogika, andragogika ipd.). Društvo je tudi učna baza za opravljanje študijske prakse. Zaposleni so večinoma po izobrazbi socialni delavci, nekaj je socialnih pedagoginj ter nekaj z izobrazbo drugih družbenih ved.

Težko je ubesediti vsakdanjik dnevnega centra, saj je vsak dan drugačen. Zaposleni nikoli ne vemo kolikšen obisk bo kdaj, kdo se bo pojavil na novo, kakšno zgodbo bo prinesel s seboj, katera vprašanja bodo se porajala in s čim se bomo ukvarjali tisti dan. Število obiskovalcev variira 3–120 na dan. V povprečju na dan pride 80 obiskovalcev.

4.3.3 Okolica dnevnega centra

Del dnevnega centra sestavlja tudi prostor pred dnevnim centrom in njegova ožja okolica. Pred dnevnim centrom je večja ploščad. Zraven bloka so v okolici še manjši butiki in poslovne stavbe. Predvsem v toplejših dneh se veliko obiskovalcev zadržuje pred dnevnim centrom. Okolica dnevnega centra je javni prostor. Kljub temu ga kategoriziramo v dnevni center, saj se zunaj zadržujejo ljudje, ki tudi koristijo ponudbo dnevnega centra.

Shema 1: Tloris dnevnega centra in njegove okolice

4.4. Odzivi okolice na dnevni center

Dnevni distribucijski center s terenskim delom se nahaja v centru Ljubljane na Pražakovi ulici 6. Je v pritličju večstanovanjskega bloka z lastnim vhodom. Društvo prostor najema na prostem trgu. Nad samim dnevnim centrom so tako stanovalci, nasproti dnevnega centra je poslovna stavba Kompas, čez cesto so manjši butiki in lokali. Med dnevnim centrom in poslovno stavbo Kompas je manjša ploščad. Na njej se navadno zbirajo uporabniki društva, včasih tudi v večjih skupinah, kar je moteče za vse sosede dnevnega centra. Večkrat letno dobivamo pritožbe sosedov in poslovne stavbe Kompas. Vsi omenjeni želijo in zahtevajo, da si najdemo drugo lokacijo. Predvsem poslovna hiša Kompas meni, da brezdomstvo ne spada na elitno lokacijo v centru mesta. Samemu nastanku brezdomstva sem teoretično namenila prvo poglavje, pri tem pa lahko napišem samo to, da je brezdomstvo, žal, del mesta, in je najbolj zgoščeno in vidno v samem centru mesta. Tako so in smo organizacije namenjene za pomoč in samopomoč brezdomcem tudi v centru mesta, saj le tako lahko brezdomni pridejo do nas in dobijo samopomoč.

S sosedi se trudimo vzpostaviti stik in z njimi sodelovati. V sami okolici dnevnega centra in do vseh naših sosedov izvajamo enkrat mesečno čistilne akcije. Z njimi smo v stikih, ko prihaja do neprijetnih vedenj in se tudi dogovarjamo za sestanke.

4.5. Kršenje pravil dnevnega centra

Občasno se v dnevnem centru pojavljajo situacije in primeri neupoštevanja pravil. V primeru lažjih kršitev se z uporabnikom sproti pogovarjamo in občasno izrečemo ustno opozorilo pred izključitvijo. V primeru večkratnih kršitev ali hujših kršitev (kot je fizično nasilje) lahko obiskovalec dobi tudi prepoved vstopa v dnevni center. Takoj na licu mesta skušamo situacijo pomiriti, v primeru hujših fizičnih obračunov se obrnemo tudi na policijo (kar se dogaja redko). Navadno počakamo kakšen dan, da se strasti pomirijo in se zaposleni skupaj odločimo, kako bomo ukrepali. V primeru izdaje prepovedi vstopa v dnevni center se s posameznikom pogovorimo v pisarni ali sejni sobi. Pogledamo nastalo situacijo, poslušamo njegovo/njeno stran in prikažemo tudi svoje videnje. V pisni obliki mu izročimo prepoved in pojasnimo pogoj za ponovno vključitev, ki je sestanek z zaposlenimi, ko se prepoved izteče.

V primeru, da posameznik upošteva prepoved vstopa, mu po poteku prepovedi zaželimo dobrodošlico in še enkrat poudarimo, da določeno vedenje, ki je bilo povod za prepoved, v dnevnem centru ni dopustno. V primeru neupoštevanja ali ponovnega kršenja pravil dnevnega centra mu prepoved podaljšamo. Pred tem mu/ji to tudi razložimo na sestanku.

Na tem mestu je pomislek o tem, kako lahko brezdomni osebi, ki je že tako brez strehe nad glavo, društvo izda prepoved vstopa v prostore, namenjene brezdomnim. Preden do same predaje prepovedi pride, se skušamo s to osebo pogovoriti, ugotoviti, v čem je težava, po svojih najboljših močeh ukrepamo oz. osebi pomagamo. Prepoved vstopa je skrajni ukrep in dejansko kaže na nemoč strokovnih delavcev, saj to pomeni, da zaposleni ne vidijo več nobene druge možnosti za boljše sodelovanje z določeno osebo. Dajanju prepovedi se tako izogibamo in je skrajni ukrep, načeloma posledica kriznega primera.

4.6. **Krizni primer**

Za lažje razumevanje dodajam primer kriznega primera, ki se je zgodil v letu 2018. Dodajam prepis iz elektronskega sporočila:

Zaposlena je napisala:

Zaradi samega beleženja dogodka odpiram mail na včerajšnji dogodek.

Včeraj popoldan, sta se v dnevnem centru prepirali KS in MJ. Zraven je bil tudi AI. Prepirl se je nadaljeval tudi zunaj, ki se je končal s precej dretja in z mahanjem britvice po ljudeh s strani KS. Klicali smo policijo, ki so rabili vsaj 5 minut, da so se oglasili in reševalce, ki so prišli precej hitro. Jaz nisem bila zraven, zato me prosim G dopolni kar si ti videl.

Reševalci so potem po dogodku oskrbeli IA, ki mu je kri špricala iz roke in okoli vratu. M je danes klicala na urgenco in so ga že odpustili. Zraven je še bil porezan V po prstu. Rana je izgledala globoka, vseeno je šel na urgenco sam, saj so reševalci imeli precej dela z AI.

Po dogodku so policaji zbiral izjave. Od naših je noben ni hotel dati, so pa videli kar se je dogajalo. Zunaj so pred tem precej mirno pirčkali G, M, D, P, B, S, Z ob prihodu policije, pa jih je večina šla.

V času čakanja na policijo in reševalce je še JK imel epileptični napad v dnevnem centru.

Torej precej hektično, panično in kar stresno tudi zaradi večje količine krvi pred DC-jem.

Razmišljam kaj bi sedaj bilo za narediti. Menim, da se nima smisla kaj na veliko ukvarjat s tem v smislu z drugimi uporabniki. Z vpletenimi pa bi bilo na mestu, da se vsedemo, malo pogovorimo o dogodku. Še posebej s KS, ki je prinesla to britev sem (prepoved). Mogoče več jutri na interviziji ...

Na elektronsko sporočilo je odgovoril drug zaposlen, ki je bil v času dogodka tudi v dnevnem centru in je incident spremljal:

Ko sem ravno hotel iti v pisarno sem zunaj zagledal kako je AI odhitel iz dnevnega centra ven proti KS in jo za hrbtom zagrabil ter jo premetaval. Poleg njega je bila še njegova punca MJ, ki jo je prav tako napadla. KS se je začela dreti, potegnila je ven žiletko in mahala z njo. Ljudje so se vmešali in ju dajali narazen. Šel sem v DC sporočiti I, da pokliče policijo. Zunaj je bil tako AI, sicer kar zadet, cel krvav po vratu in rokah. Ljudje so ga za silo obvili - mislim, da ga je M in pustili sedeti na stopnicah. V tem času je JK v dnevnem centru dobil še epi napad tako, da sva ga z MA držala, da ni padel. V pa je s krvavim prstom mahal pri pultu in si obvijal rano.

Drugi uporabniki so zelo dobro reagirali in pomagali umirit situacijo tako, da res nima smisla se s tem ukvarjati. Razen G je provociral po končani sceni, kar je že klasika. Bil sem kar pod stresom, on pa je samo še dodatno začinil zadevo.

KS, AI in njegova punca so bili torej udeleženi in sem za to, da se vsem da prepoved. Verjetno pa zaradi njihovih težav (bolnica, kazenski pregon), jih ne bo nekaj časa k nam.

Naslednji dan so se zaposleni na interviziji o dogodku pogovorili in se odločili naslednje (zaradi vodenja dogodkov in obveščanja vseh zaposlenih v dnevnem centru, dogovore zapišejo tudi na skupni elektronski naslov):

Danes smo se dogovorili, da vsem damo 30 dni prepovedi vstopa v DC.

Takšni dogodki so v dnevnem centru sicer redki, se pa dogajajo. Večinoma gre za nesporazume med uporabniki, ki občasno eskalirajo v bližini dnevnega centra.

4.7. Individualno delo

V večji meri se izvaja individualno delo z uporabniki takrat, ko sami izpostavijo potrebo in pripravljenost za urejanje osebne situacije. Namen individualnega dela je uvid v svojo življenjsko situacijo in skupno iskanje želja ter načini, kako realizirati te želje. Pri tem pa smo pozorni na močne točke posameznika in vire pomoči, ki že obstajajo v njegovem življenjskem okolju. Razvije se spontano in variira po intenzivnosti in načinu dela. Navadno je tako, da se določen brezdomni začne obračati večinoma na enega zaposlenega s svojimi težavami. Sodelovanje se čez čas razvije v poglobljeno individualno delo in ne temelji samo na srečevanju v dnevnem centru ampak tudi na individualnih sestankih in spremljanjih po različnih institucijah oz. organizacijah. Vsak zaposlen poroča o svojih individualnih primerih na sestankih intervizije in prek elektronskih sporočil. Pojavljajo se različne dileme in takrat s sodelavci skupaj razpravljamo, kako bi lahko z osebo delo nadaljevali. Najpogostejše so:

- uporabnik gre po nekaj korakih naprej še kakšen korak več nazaj (npr. po uspešnem zaključenem zdravljenju odvisnosti od alkohola začne zopet zlorabljati alkohol; po uspešno najeti sobi jo zopet izgubi);
- uporabnik trdi, da se je zaljubil v strokovnega/-o delavca/-ko;
- uporabnik od strokovnega delavca zahteva vedno več (časa, energije) in mu hkrati pripisuje odgovornost za reševanje svojih težav;
- žrtev nasilja in povzročitelj nasilja se oba skupaj obračata na istega strokovnega delavca.

V vseh teh dilemah (in še kakšnih) se odločamo skupaj kot ekipa. Je pa še posebej težko, če je strokovnemu delavcu individualno delo z določeno osebo pretežko ali pa je etično sporno. To skušamo osebi pojasniti in jo nekako »predati«¹ svojemu sodelavcu. Tu so situacije posebej delikatne, saj uporabnik lahko takšno dejanje dojame kot (ponovno) zavrnitev osebe, ki ji zaupa. V teh primerih nekaj časa delata hkrati tudi dva zaposlena z enim uporabnikom, skupaj pa se veselimo tudi uspehov uporabnikov in samih zaposlenih. Pogosto se dogaja, da

določena oseba preprosto neha obiskovati dnevni center in ne vemo, kje je. Navadno upamo, da ji je uspelo izboljšati svojo situacijo. Za zaposlene pa je to izginotje včasih naporno, saj tako nikoli ne vemo, kaj se je z določeno osebo dejansko zgodilo.

4.8. Skupinsko delo

Skupinsko delo poteka redkeje oz. je namenjeno interesom skupine posameznikov. Izvaja se predvsem skozi različne delavnice, kjer so skupaj posamezniki, ki jih zanima določena spretnost. Večkrat pa je to način sprostitev in osmislitev prostega časa (npr. nogometna ekipa, likovna, šiviljska, glasbena delavnica). V zadnjem času se počasi ustanavlja samopomočna skupina za ženske.

4.9. Sestanki uporabnikov

V letu 2016 je eden izmed uporabnikov predlagal ustanovitev samopomočne skupine za odvisnike od alkohola in drog. Skupino je želel voditi sam v prostorih društva. Zaposleni smo se na timskem sestanku soglasno odločili, da mu ponudimo prostor v dnevnem centru med 12.00 in 14.00. Skupina je na začetku imela sestanke nekajkrat na mesec, kasneje pa interesa za skupinsko sestajanje ni bilo več. Voditelj skupine je povedal, da se je kazalo preveč individualnih tem in tako ni bilo smiselno imeti skupine, ampak individualne pogovore.

4.10. Terensko delo

Na društvu se izvaja največ uličnega in peripatetičnega terenskega dela. Ulično terensko delo je del programa dnevnega centra in ga izvajajo zaposleni večkrat na teden. Gre za terensko delo na delih mesta, kjer se brezdomni zadržujejo in preživljajo svoj čas. Ljudi se tako obišče v njihovem prostoru, strokovni delavec z njimi naveže stik, predstavi delo društva in druge oblike pomoči. Cilj uličnega terenskega dela je doseganje ljudi v njihovem vsakdanu in njihovem okolju, informiranje ljudi in navezovanje stika z njimi. Druga oblika je peripatetično terensko delo, pri katerem zaposleni uporabnike spremljamo na različne organizacije, institucije, kjer dobijo pomoč, ki jo potrebujejo. Ljudi tako spremljamo na:

- upravne enote, da si uredijo stalno prebivališče, osebno izkaznico ipd.;
- v zdravstvene ustanove, da pridobijo osebnega zdravnika, zobozdravnika in si začnejo urejati zdravstveno stanje;
- na centre za socialno delo, da lažje premagajo strah pred institucijami, lažje razložijo svojo situacijo in dobijo pomoč, ki jo potrebujejo in jim pripada;
- na banke, da si odprejo osebni računi, na katerega lahko prejemajo svoje prejemke, kot je denarna socialna pomoč, plača;
- na ustanove za zdravljenje odvisnosti od alkohola ali drog;
- v podnajemniška stanovanja, skupaj z njimi pogledamo stanovanje ali sobo, ki se oddaja in se pogovarjamo z lastniki, delimo mnenje, pomisleke;
- kamorkoli drugam, kjer uporabnik lahko dobi še več moči za urejanje in izboljšanje svoje življenjske situacije.

Namen peripatetičnega dela je torej, da uporabnik pridobi čim več moči. Zaposleni smo v vlogi zagovornika in/ali mediatorja med uporabnikom in drugo institucijo/organizacijo. Včasih smo tako model, kako ravnati v določenih situacijah, včasih pa smo samo podpora.

4.11. Cestni časopis Kralji ulice

V dnevnem centru poteka tudi distribucija cestnega časopisa Kralji ulice. Za ponujanje časopisa se lahko odloči vsak, ki upošteva pravila ponujanja časopisa in za ta namen opravi uvajanje.

Pravila ponujanja časopisa:

1. Časopis ponujam na miren in nevsiljiv način.
2. Drugim članom in članicam društva, ki ponujajo časopis Kralji ulice, izkazujem spoštovanje in se zavedam, da imajo ravno tako pravico do ponujanja časopisa.
3. Z drugimi člani in članicami društva se miroljubno dogovarjam glede lokacije ponujanja časopisa.
4. Morebitne nesporazume rešujem na miren in spoštljiv način.
5. Med ponujanjem časopisa ne uporabljam alkohola in/ali drugih drog.
6. Med ponujanjem časopisa omenjam predvideni prostovoljni prispevek in od bralcev in bralk ne pričakujem ničesar več.
7. Med ponujanjem časopisa ne beračim.
8. Spoštujem odločitev bralcev in bralk, da časopis vzamejo ali ne, in jih k temu nikakor ne silim ali drugače neprijetno vznemirjam.
9. Med ponujanjem časopisa imam uradno izkaznico društva na vidnem mestu.
10. Zbiranje prispevkov za aktivnosti društva je poskus zavajanja bralcev in bralk.

Če se član ali članica društva ne drži pravil ponujanja časopisa, ga/jo na to najprej opomni strokovna delavka oziroma strokovni delavec, potem pa lahko začasno ali trajno izgubi pravico do ponujanja časopisa Kralji ulice.

Bralce in bralke prosimo, naj morebitne kršitve sporočijo v uredništvo na telefonsko številko 059 022 503 ali na e-naslov: info@kraljiulice.org.

Vsak torek ob 13.30 poteka uvajanje novih članov za ponujanje časopisa. Uvajanje je sestavljeno iz treh delov:

- Prvi sestanek ima posameznik z zaposlenim. Le-ta mu prebere pravila dnevnega centra in pravila ponujanja časopisa. S podpisom se posameznik zaveže k upoštevanju le-teh. Obenem podpiše tudi pristopno izjavo o članstvu v društvu in soglasje o hranjenju osebnih podatkov (v društvu zbiramo samo imena in priimke članov).
- Naslednji korak je sestanek s predstavnikom članov, ki ponujajo časopis.
- Na koncu pa gre z že aktivnim članom, ki ponuja časopis, na teren, kjer se preizkusi v ponujanju časopisa.

Nato postane uradni ponudnik časopisa Kralji ulice in v 14 dneh dobi uradno izkaznico prodajalca. V tem času ima pri sebi potrdilo, da se v prodajo časopisa šele uvaja.

Vsak, ki ponuja časopis, mora imeti v času ponujanja pri sebi uradno izkaznico društva na vidnem mestu. Prvo dobi zastonj, vsako izgubljeno pa je treba plačati v znesku 1 €. V primeru dotrajane izkaznice mu društvo novo izda zastonj, če staro prinese nazaj.

V okviru cestnega časopisa poteka tudi terensko delo, ko zaposleni obiskujemo člane, ki ponujajo časopis. Tako smo z njimi v stiku in lažje rešujemo morebitne težave, kot so spori med člani, ki ponujajo časopis, in pritožbe kupcev.

4.11.1 Kršenje pravil ponujanja časopisa

Na društvu občasno dobivamo tudi pritožbe o ponujanju časopisa. Najprej pritožbo preverimo: kdo jo je posredoval in na kakšen način. Pogovorimo se z vsemi vpletenimi. V primeru kršitve pravil se najprej pogovorimo s članom, ki ponuja časopis. V primeru večkratne kršitve ali hujše kršitve lahko aktiven član, ki časopis ponuja, dobi tudi prepoved, največkrat za določen čas, v enem primeru tudi doživljenjsko prepoved v pisni obliki. Včasih zaposleni od koga zahtevamo tudi ponovno uvajanje. V tem času društvo članu, ki ima prepoved, ne izdaja novih izvodov časopisa. Zaposleni tudi na terenu preverimo, ali se član drži prepovedi. Po izteku prepovedi se mora član najprej oglasiti na sestanku z zaposlenim ali s predstavnikom, kjer se z njim pogovorimo o kršitvi in pričakovanjih o delu naprej.

4.12. Delovne naloge strokovnih delavcev, zaposlenih v dnevnem centru

Delavec/-ka opravlja delo na delovnem mestu **strokovni/-a delavec/-ka**.

Opis delovnih nalog:

- delo v programu »Dnevni distribucijski center s terenskim delom«;
- terensko delo (spremljanje, obiskovanje);
- individualno delo (spremljanje, svetovanje, praktična pomoč, motivacija);
- izvajanje delavnic in drugih aktivnostih (organizacija delavnic, vodenje delavnic);
- organizacija in vodenje samopomočnih skupin;
- evalvacija in evidentiranje dela;
- dnevno in mesečno poročanje o opravljenem delu;
- pomoč pri pridobivanju sredstev prek javnih razpisov in poročanju o izvajanju programov ter porabi pridobljenih sredstev;
- vključenost v redno dejavnost društva (računovodstvo, birokracija, urejanje spletnega portala, delovanje v organih društva);

Delavec/-ka opravlja delo v skladu z opisom delovnih nalog ter navodili nadrejenih. Vsak izmed strokovnih delavcev ima število določenih tedenskih terminov v dnevnem centru. Tako je postavljen standardni teden t. i. dežuranja v dnevnem centru. Nekajkrat tedensko in v primeru izpadov redno zaposlenih (bolniške, dopusti) v dnevnem centru pomagajo še študentje socialnega dela in socialne pedagogike. Za razpored skrbi vodja dnevnega centra.

Vsi zaposleni pa se še dnevno soočamo z različnimi, nepredvidenimi nalogami, ki so na ravni društva potrebne za samo delovanje.

4.13. Vodenje dnevnega centra

Delovne naloge vodje dnevnega centra so:

- delo v programu »Dnevni distribucijski center s terenskim delom za brezdomne«;
- vodenje sestankov, organizacije dela, deljenje dela in drugih zadolžitev;
- terensko delo (spremljanje, obiskovanje);

- individualno delo (spremljanje, svetovanje, praktična pomoč, motivacija);
- izvajanje delavnic in drugih aktivnostih (organizacija delavnic, vodenje delavnic);
- organizacija in vodenje samopomočnih skupin;
- evalvacija in evidentiranje dela;
- dnevno in mesečno poročanje o opravljenem delu;
- pomoč pri pridobivanju sredstev prek javnih razpisov in poročanju o izvajanju programov ter porabi pridobljenih sredstev;
- vključenost v redno dejavnost društva (računovodstvo, birokracija, urejanje spletnega portala, delovanje v organih društva).

Vodja pripravi in vodi tedensko intervizijo strokovnih delavcev v programu dnevni distribucijski center s terenskim delom in enkrat mesečno poteka redni sestanek z zaposlenimi prek javnih del. Na tem sestanku se nam pridružijo še prostovoljci, ki redno, tedensko pomagajo v dnevnem centru. Na sestankih je občasno prisoten predsednik društva ali strokovna vodja programa.

Glede organizacije dela se navadno dogovorimo na intervizijah. O organizaciji dela zaposlenih prek javnih del in prostovoljcev skrbi večinoma vodja programa. Vnaprej imamo dogovorjene delovne naloge z vsemi, večkrat pa so potrebne kakšne menjave. Strokovni delavci si večinoma sami iščejo menjave z drugimi sodelavci, ostale menjave išče vodja.

Vsi strokovni delavci sproti evidentirajo svoje delo v vnaprej pripravljeno tabelo. Na društvu imamo lastne evidence dela in po zahtevah financerjev izpolnjujemo še njihove. Medtem ko za evidenco dela zaposlenih prek javnih del, rehabilitantov na delovnem mestu in prostovoljcev skrbi vodja.

Poročanje o opravljenem delu večinoma poteka sproti skozi različne dogovore med zaposlenimi. Konec meseca vsak strokovni delavec predsedniku društva in vodji pošlje tabelo o opravljenem delu.

Društvo je financirano iz različnih virov, večinoma prek projektov oz. programov. Glede na to je potrebno redno poročanje o delu vsakemu financerju prek poročil. Nekateri financerji zahtevajo samo končna poročila, drugi tudi vmesna, večmesečna poročila. Poročila so običajno sestavljena iz vsebinskega in finančnega dela. V vsebinskem poročilu predvsem poročamo o vrsti dela, opravljenem delu in številu vključenih uporabnikov. V finančnem poročilu pa o porabi sredstev, ki nam jih nameni določen financer. Za pisanje poročil in izvajanje programa v skladu s pogodbo financerja skrbi vodja.

Društvo dobiva različna povabila za izobraževanja, izvajanje predavanj po fakultetah ali šolah, najavijo se različni gostje, ki jim predstavimo društvo. Določeno delo prevzame eden izmed strokovnih delavcev, odvisno od področja na katerem dela in časa, ki ga ima, v nasprotnem primeru pa vodja.

4.14. Delovne naloge zaposlenih prek javnih del

Zaposleni prek javnih del opravljajo naslednje delovne naloge:

- dostava prigrizkov in donacij;

- priprava prigrizkov ob določenih urah (ob 10:45 tortice);
- kuhanje kave;
- priprava dnevnega centra za odprtje;
- priprava sokov in čaja;
- sprotno pospravljanje in čiščenje miz;
- pomivanje in brisanje tal;
- pometanje tal;
- odnašanje smeti, ločevanje papirja in embalaže, praznjenje košev;
- čiščenje dnevnega centra, kuhinje in toaletnega prostora;
- čiščenje okolice dnevnega centra (pometanje, pobiranje cigaretnih ogorkov, smeti);
- pospravljanje in delo v garderobi, distribucija oblek, shranjevanje lastnine, vodenje seznama shranjenih osebnih predmetov;
- pomoč pri izvedbi delavnic;
- dostava pošte;
- obveščanje o aktualnem dogajanju v dnevnem centru (morebitno kršenje pravil dnevnega centra ipd.);
- terenske naloge:
  - dostava časopisa po terenu,
  - nakupovanje za potrebe dnevnega centra (hrana, čistila in druge potrebščine dnevnega centra, pisarniški material ...),
  - pomoč pri cestnem časopisu,
  - po potrebi pomoč v posredovalnici rabljenih predmetov in v skladišču,
  - po potrebi pomoč pri selitvah v okviru nastanitvene podpore.
- vožnja društvenega kombija, prevzem donacij in pomoč pri selitvah uporabnikov.

Ob sobotah poteka generalno čiščenje pisarne in sejne sobe, ki zajema praznjenje košev, sesanje in pomivanje po tleh. Zaposleni prek javnih del so v največ primerih uporabniki društva. Predpogoj za opravljanje javnih del na društvu je predhodno prostovoljsko delo.

4.15. Prostovoljci

Društvo je humanitarna in prostovoljska organizacija. Letno imamo v društvu vključenih do 92 prostovoljcev. Večina izmed njih, 95 odstotkov, je uporabnikov društva. Trenutni Zakon o socialno varstvenih prejemkih (2016) in Zakon o prostovoljstvu (2015) določata, da posameznik dobi dodatek pri denarni socialni pomoči v primeru, da opravlja organizirano prostovoljsko delo pri nevladni organizaciji s položajem prostovoljske organizacije vsaj 24 ur letno. Posameznik, ki želi opravljati prostovoljsko delo v društvu, to najprej sporoči enemu izmed zaposlenih. Zaželeno je, da se zanima za določeno področje, če ne pa skupaj najdemo eno ali več izmed možnosti. Področja prostovoljskega dela so:

- delo v dnevnem distribucijskem centru (npr. pomoč pri čiščenju prostorov, pripravi toplih napitkov, delo v garderobi s podarjenimi oblačili itn.);
- delo na področju nastanitvene podpore (npr. pomoč pri beljenju stanovanj, popravilih stanovanj itn.);
- delo na področju cestnega časopisa Kralji ulice (npr. pisanje člankov);

- delo na področju terena (npr. pomoč pri selitvah, prevzemu donacij);
- delo na področju Univerze pod zvezdami (npr. pomoč pri izvedbi ali izvajanje delavnic);
- delo v skupnostnih prostorih (npr. pomoč pri pripravi prostora).

Glede na zanimanje posameznika še kakšno možnost dodamo. Posameznik ima najprej en mesec preizkusnega obdobja. V tem času se pokaže, ali mu delo ustreza, ali smo mi kot društvo zadovoljni z njim (če nismo, imamo z njim najprej razgovor o možnostih izboljšanja) in ali mu področje dela ustreza. Če ni nobenih težav, se sklene pogodba o prostovoljskem delu do konca koledarskega leta. S prostovoljci se dogovorimo osnovna pravila, kot je držanje dogovorov in vsakomesečno poročanje o opravljenem delu. V primeru neupoštevanja dogovorov se s prostovoljcem najprej pogovorimo. Če se težave pojavljajo še naprej, prekinemo prostovoljsko pogodbo. Spremembe sporočimo pristojnemu centru za socialno delo.

Vsi aktivni prostovoljci so sestavni del delovanja društva. Brez njih društvo ne bi moglo delovati v tolikšni meri in na tako številnih področjih. Glede na zanimanje in zmožnosti posameznega prostovoljca ga uvrstimo na določeno področje. Tako imamo prostovoljce, ki pomagajo pri distribuciji časopisa Kralji ulice, in prostovoljce, ki pomagajo pri enostavnejših nalogah.

4.16. Opravljanje dela v splošno korist v društvu

Uporabnikom in uporabnicam, ki imajo prekrške in jih ne morejo odplačati (predvsem gre za kršitve Zakona o javnem redu in miru – JRM), nudimo možnost, da v okviru našega društva opravljajo družbeno koristna dela in s tem odslužijo svojo kazen. V okviru tega podprograma uporabniki pomagajo pri delu v dnevnem centru (urejanje garderobe podarjenih oblačil, shranjevanju lastnine, čiščenju dnevnega centra in kleti itd.). Uporabnike podpiramo in jim pomagamo pri pisanju ugovorov ter prošenj za družbeno koristna dela.

4.17. Financiranje dnevnega centra

Dnevni distribucijski center s terenskim delom financirajo Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti, Mestna občina Ljubljana, Ministrstvo za zdravje in Fundacija za financiranje invalidskih in humanitarnih organizacij v Republiki Sloveniji. Je verificiran program s strani Socialne zbornice od leta 2015.

4.18. Sodelovanje s sorodnimi organizacijami

Društvo sodeluje s sorodnimi organizacijami z namenom medsebojnega učenja in povezovanja za dobro uporabnikov društva.

V Ljubljani je tako na voljo več organizacij (Kam po pomoč, b.d.):

- Zavetišče za brezdomce v Ljubljani:
  - prenočišče, ki sprejme 18 ljudi,
  - celodnevna oskrba 28 ljudi,
  - razdeljevanje hrane in možnost tuširanja.
- Društvo prostovoljcev Vincencijeve zveze dobrote:

- Dnevni center za brezdomce, ki uporabnikom nudi dnevni center, večerjo, opravljanje osebne higiene, pranje oblačil in posredovanje rabljenih, a še uporabnih oblačil.
  - Zavetišče za brezdomce, za 7 ljudi.
- ŠENT – Slovensko združenje za duševno zdravje:
  - dnevni center za brezdomce,
  - zavetišče za brezdomne uživalce nedovoljenih drog.
- Društvo za zmanjševanje škode zaradi drog STIGMA – Ljubljana:
  - 2 dnevna centra,
  - terensko delo – mobilna izmenjava sterilnega pribora (igel),
  - zatočišče za uporabnice prepovedanih drog (samo za ženske).
- Ambulanta s posvetovalnico za osebe brez zdravstvenega zavarovanja – Pro Bono – Ljubljana:
  - brezplačna ambulanta in posvetovalnica,
  - nudenje medicinske pomoči, posredovanje brezplačnih zdravil, svetovanje, zagovorništvo in pomoč pri urejanju zdravstvenega zavarovanja.
- Rdeči križ Slovenije – Območno združenje Ljubljana:
  - možnost tuširanja, osebne higiene, menjave oblačil,
  - paketi pomoči (v obliki hrane in oblačil),
  - možnost finančne pomoči.
- Škofijska Karitas Ljubljana:
  - paketi pomoči (v obliki hrane in oblačil),
  - možnost finančne pomoči.
- Župnijska Karitas Štepanja vas – Ljubljana:
  - možnost tuširanja, osebne higiene in menjava oblačil.
- Karitas župnije Marijino oznanjenje – Ljubljana:
  - razdeljevanje sendvičev vsak dan.
- Zavetišče božjega usmiljenja (Sestre misijonarke ljubezni):
  - možnost brezplačnega prenočevanja za 25 ljudi od septembra do maja.
- Župnija Sv. Janeza Krstnika Trnovo:
  - brezplačni obroki.

Nekajkrat na leto se društvo odzove na vabilo sorodne organizacije ali organizira kakšen dogodek. Društvo Kralji ulice že nekaj let organizira nogometni in šahovski turnir. Večkrat na leto pa se odzove na dogodke drugih organizacij, kot je Brezdomiada.

III. EMPIRIČNI DEL

1. Opredelitev raziskovalnega problema

O terminu odprta scena je v Sloveniji razmeroma malo govora, je pa v porastu v zadnjih letih na območju Mestne občine Ljubljana. Aprila 2015 (Dekleva in Razpotnik, 2015) je Oddelek za zdravje in socialno varstvo Mestne občine Ljubljana dal pobudo za izvedbo krajše terenske akcije oz. raziskovanje z delovnim naslovom »Vidno in moteče cestno brezdomstvo na območju središča Ljubljane«. Akcijo je koordiniralo društvo Kralji ulice, vključili pa so se tudi društvo za zmanjševanje škode zaradi drog Stigma, društvo prostovoljcev Vincencijeve zveze dobrote in Center za socialno delo Ljubljana center – zavetišče za brezdomce v Ljubljani. Za raziskavo je bilo razmeroma malo časa (približno 5 mesecev) in je potekala po pristopu »Rapid need assesment«. Priporočila te ljubljanske raziskave se začnejo s potrebo po namestitvah in drugih programih, ki so prilagojeni posebej ranljivi populaciji brezdomnih. Gre za potrebo nizkopražnosti in hkrati zaupanje v vztrajno ter dolgoročno strokovno delo, ki je usmerjeno v individualnost posameznika in lahko pri ljudeh doseže spremembe na bolje. Hkrati poročilo izraža zavedanje, da se, žal, s še tako dobrim strokovnim delom in represijo, cest ne bo dalo »očistiti« brezdomcev, saj jih vedno znova producirajo življenjski pogoji (ekonomski, politični, kulturni, odnosni itn.).

Po končani raziskavi (Dekleva in Razpotnik, 2015) je društvo Kralji ulice nadaljevalo z intenzivnim terenskim delom po MOL. Največji poseg v brezdomno sceno v Ljubljani je naredila MOL, ko je v letu 2016 zaprla »za zidom« na Metelkovi ulici. V poročilu raziskave (Dekleva in Razpotnik, 2015) so terenski delavci zapisali, da so »za zidom« našli največ odpadnega materiala za injiciranje prepovedanih drog, ljudje so droge na tem prostoru preprodajali in jih odkrito uporabljali. Na drugih lokacijah, pred zaprtjem »za zidom«, takšnih dejavnosti izvajalci raziskave niso zabeležili. Brezdomni uporabniki prepovedanih drog, ki so se zadrževali »za zidom«, so se po zaprtju te lokacije začeli zbirati na drugih javnih prostorih (park Tabor, pred dnevnim centrom društva Kralji ulice, Kotnikova ulica). Nastala je odprta scena.

Po vseh večjih mestih zahodnega sveta so se spoprijemali z izzivi odprte scene, ki je bila moteča predvsem za stanovalce in ostale prebivalce mesta. V večjih mestih kot so Rotterdam, Amsterdam, Frankfurt, Ženeva, Dunaj in Lizbona, so se problematike lotevali različno. Skupno vsem mestom pa je, da so pri iskanju rešitev izhajali iz potreb ljudi, ki so del odprte scene. Odzivi mest (Waal idr., 2014) so obsegali ukrepe od dodatnih namestitev, okrepljenega terenskega dela do medsektorskega povezovanja socialne službe, zdravstva in policije pa tudi spremembe v definiciji zasvojenosti in dojemanju penalne obravnave, zasvojenih s prepovedanimi drogami. Situacijo v Ljubljani je opisovalo večje število poljudnih člankov, ki so poročali o motečih uporabnikih drog v centru mesta, nekateri omenjajo tudi možne rešitve, ki pa jih zaenkrat v praksi, razen preganjanja odvisnikov, še ni (Krajčinović, 2018; Na okrogli mizi o reševanju problematike drog v prestolnici, 2018; Pušnik, 2018; Rožman, 2018c; Zalaznik in Eržen, 2018). Tako se odprta scena seli po Ljubljani. V letu 2017 se je odprta scena preselila pred dnevni center društva Kralji ulice in njihova prisotnost je pomembno vplivala na izvajanje programa Dnevni distribucijski center s terenskim delom. N. Slesnick idr. (2008) pri svojih smernicah o ustanovitvi in vzdrževanju dela dnevnega centra posebej

poudarjajo, da dnevni center ne sme postati podoben cesti oz. odprti sceni, saj s tem ne izpolnjuje enega izmed svojih namenov – reintegracije ljudi. Zasledila sem povečano objavljane člankov na temo odprte scene, zato sem analizirala tudi članke, ki so se na to temo pojavljali v medijih.

1.1. Kronološka umestitev problema

Za lažjo predstavitev kronološke umestitve problema sem naredila preglednico dogajanja odprte scene, društva Kralji ulice in medijev. Društvo Kralji ulice je bilo vpeto tudi v konference in sestanke financerjev (MOL, MDDSZ, MZ) in širših akterjev (ZDL, druge organizacije na področju brezdomstva), kateri vpliv se veže na vsa področja.

Leto	Društvo Kralji ulice	Odprta scena	Mediji
<2014	Občasno opravljanje terenskega dela, večinoma se opravlja peripatetično terensko delo; prijava na razpis raziskave terenskega dela v Ljubljani.	Scena, skrita »za zidom« na Metelkovi ulici.	Občasni članki na temo odvisnikov v Ljubljani, skozi perspektivo meščanov.
2015	Opravljanje raziskave intenzivnega terenskega dela skupaj z drugimi sorodnimi organizacijami (društvo Stigma, društvo prostovoljcev Vincencijeve zveze dobrote, Zavetišče za brezdomce Ljubljana).	Scena, skrita »za zidom« na Metelkovi ulici.	Pojavijo se članki (2) o »varni sobi« in drugih, novih rešitvah za odvisnike od nedovoljenih drog.
2016	Opravljanje intenzivnega terenskega dela skupaj z drugimi sorodnimi organizacijami (društvo Stigma, društvo prostovoljcev Vincencijeve zveze dobrote, Zavetišče za brezdomce Ljubljana, združenje Šent).	»Zaprte za zidom« na Metelkovi ulici; odprta scena se preseli v park Tabor; policijsko preganjanje pripadnikov odprte scene; ZDL Center – metadonska ambulanta poostri pravila za bolnike, ki se zdravijo pri njih, glede zadrževanja v okolici zdravstvenega doma.	Članki na temo ležanja igel na javnih površinah; zaskrbljenost meščanov.
2017	Opravljanje intenzivnega terenskega dela skupaj z drugimi sorodnimi organizacijami (društvo	Odprta scena se preseli pred dnevni center društva Kralji ulice (februar–april).	Članki na zadrževanje večje skupine odvisnikov, ki se zadržuje v parku

	Stigma, društvo prostovoljcev Vincencijeve zveze dobrote, Zavetišče za brezdomce Ljubljana, združenje Šent); odprta scena se preseli pred dnevn center društva Kralji ulice; udeležba društva na dveh sestankih mreže na področju brezdomstva in uporabe nedovoljenih drog, MOL, MDDSZ, MZ in drugih akterjev na tem področju.		Tabor in pred društvom KU.
2018	Društvo KU ne opravlja več intenzivnega terenskega dela, saj za ta program ni bilo razpisa; terensko delo postane bolj vsakdanje, kot je bilo pred intenzivnim terenskim delom; pred dnevnim centrom se uporabniki še vedno zadržujejo, ampak na bolj vzdržni ravni; sestaneke mreže (na katerega NVO niso bile vabljene); konferenca na temo odprte scene s strani FSD.	Odprta scena se preseli na Kotnikovo ulico.	V člankih se pojavi besedna zveza »odprta scena«; velik porast člankov (10).

2. Raziskovalna vprašanja

Pred začetkom raziskovanja sem si zadala naslednja raziskovalna vprašanja, ki so se nanašala samo na zaposlene v društvu Kralji ulice:

1. Kako zaposleni v društvu Kralji ulice doživljajo izzive t. i. odprte scene?
2. Kakšni so stiki, ki se v okviru programov organizacij dotikajo t. i. odprte scene? Ali obstajajo posebni, temu namenjeni programi v organizacijah oziroma stiki v okviru drugih, nespecifičnih programov?
3. Kakšno mnenje imajo zaposleni v društvu Kralji ulice o zaprtju prostora »za zidom«?

4. Kako so zaposleni v društvu Kralji ulice doživljali in se spoprijemali z izzivi odprte scene v času, ko se je odprta scena preselila pred in v dnevni center društva Kralji ulice?
5. Kako so zaposleni v društvu Kralji ulice dojemali različne skupine uporabnikov v času, ko se je odprta scena preselila pred in v dnevni center društva Kralji ulice? Kakšne povratne informacije o ukrepih in strategijah so dobili od njih?
6. Kakšni so bili odgovori zaposlenih in organizacije v času, ko se je odprta scena preselila pred in v dnevni center društva Kralji ulice?
7. Ali je »selitev« odprte scene pred in v dnevni center društva Kralji ulice vplivala na društvo, organizacijo in vsebino dela ter počutje zaposlenih? Kako v času situacije in ali je imel dogodek dolgoročneje posledice?

Med raziskovanjem sem ugotovila, da sem nekatera raziskovalna vprašanja postavila zelo široko, druga pa ožje in preveč podobno. Obenem sem ugotovila, da so nekateri intervjuvanci omenjali teme, na katere pred tem nisem bila pozorna, čeprav so pomembne za širše razumevanje problema. Raziskovalna vprašanja sem preoblikovala in dodala nekaj novih. Raziskovalna vprašanja so tako sledeča:

1. Kakšno mnenje imajo zaposleni v društvu Kralji ulice o zaprtju prostora »za zidom«, ki se je zgodilo leta 2016? Ali je takratno zaprtje prostora »za zidom« imelo vpliv na društvo Kralji ulice?
2. Kako so zaposleni v društvu Kralji ulice doživljali in se spoprijemali z izzivi odprte scene, ko se je leta 2017 preselila pred dnevni center društva Kralji ulice?
3. Kako so zaposleni v društvu Kralji ulice dojemali različne skupine uporabnikov v času, ko se je odprta scena preselila pred dnevni center društva Kralji ulice v letu 2017? Kakšne povratne informacije o ukrepih in strategijah so dobili od njih?
4. Kako zaposleni v društvu Kralji ulice doživljajo izzive t. i. odprte scene?
5. Ali je zadrževanje odprte scene pred dnevnim centrom društva v letu 2017 imelo dolgoročneje posledice na društvo?
6. Kakšni so stiki, ki se v okviru programov društva Kralji ulice dotikajo t. i. odprte scene? Ali obstajajo posebni, temu namenjeni programi v organizacijah oziroma stiki v okviru drugih, nespecifičnih programov?
7. Kakšni so bili odzivi financerjev društva in drugih akterjev na odprto sceno v Ljubljani v času od 2015 do 2018?
8. Kakšni so odzivi medijev na odprto sceno v Ljubljani?

3. Metodologija

V magistrski nalogi sem uporabila kvalitativni raziskovalni pristop. Mesec (1998) navaja, da je izhodišče kvalitativnega raziskovanja predvsem praktični, vsakdanji problem ljudi, ugotovitve raziskave pa nudijo možnosti za reševanje socialnih problemov ljudi. Raziskovanje tako poteka v realnem vsakdanjem kontekstu posameznika, skupine ali skupnosti. Odprta scena je razmeroma nov pojav v MOL in nobena od obstoječih organizacij na področju brezdomstva in odvisnosti od prepovedanih drog se ne ukvarja izključno s skupino ljudi, ki pripadajo odprti sceni. Vse organizacije so v stiku s posamezniki odprte

scene, zato je kvalitativno raziskovanje najprimernejše za raziskovanje soočanja društva Kralji ulice z izzivi odprte scene.

4. Opis vzorca

Vzorec je bil izbran namensko. V magistrski nalogi sem zajela 5 strokovnih delavcev, ki so bili v obdobju raziskovanega problema (tj. od leta 2015 do konca leta 2018) zaposleni v društvu kot strokovni delavci ali pa so delali honorarno, saj so bili še študentje družboslovnih ved, leta 2018 pa že redno zaposleni. V vzorec sem zajela samo strokovne delavce, ki so bili v odzive na odprto sceno s strani društva najbolj aktivno vključeni. To so bili predvsem zaposleni strokovni delavci v programu Dnevni distribucijski center s terenskim delom, terenski delavki in predsednik društva. Izmed strokovnih delavcev, ki so bili najbolj vključeni, sta dve zaposleni v tem času sicer zamenjali službo in tako z njima nisem opravila intervjuja, saj je njuna pozornost zdaj že drugje. Posredno so bili vključeni tudi strokovni delavci, zaposleni v ostalih programih društva, pomočniki strokovnih delavcev in javni delavci. Njihov pogled bi dal širšo sliko na dogajanje v tem času, vendar se zaradi prevelikega obsega naloge za to nisem odločila.

V raziskovanje sem vključila zapisnike timskih sestankov in sestankov intervizij v letih od 2016 do konca 2018, ki so potekali v okviru društva. V raziskavo sem zajela 56 zapisnikov timskih sestankov in 48 zapisnikov intervizij.

V društvu Kralji ulice sem poiskala vabila in zapisnike sestankov mreže organizacij na področju brezdomstva, njihovih financerjev in drugih akterjev na tem področju. V času od 2016 do 2018 je društvo prejelo 3 vabila na konference na temo odprte scene. Na vsa 3 vabila se je odzvalo z aktivno udeležbo. Na eno konferenco v letu 2018 niso bili povabljeni.

Leta 2018 se je v medijih začela pojavljati odprta scena, kar je tudi pokazatelj, da se odprta scena dotika širše javnosti, različnih programov in strokovnjakov ter navsezadnje tudi samih ljudi, ki so njen del. Zato sem za širši kontekst pregledala medijske odzive na dogajanje odprte scene v Ljubljani. Članke sem poiskala prek spletnega iskalnika Google. Izbrala sem 13 člankov, ki so povezani z odprto sceno.

5. Raziskovalni pripomoček

V raziskovalnem delu me je zanimalo, kako se je društvo Kralji ulice soočalo z izzivi odprte scene med letoma 2016 in 2018. Za zaposlene v društvu sem sestavila delno strukturiran intervju z naslednjimi vprašanji:

1. Leta 2016 se je prostor »za zidom« zaprl. Ljudje, ki so se tam zadrževali, so postali vidni širši javnosti. Kaj je to pomenilo za vašo organizacijo, kako je to vplivalo na vaše delo, pravila, organizacijo, vsebino dela itd. (se je kaj spremenilo)? Kako ste se s tem soočali?
2. Kako so to občutili zaposleni? Ali ste se pri delu počutili ogrožene? Kako se soočate s strahom na delovnem mestu (česa vas je strah, kakšne so strategije soočanja)? Kako zaposlitev v omenjeni organizaciji vpliva na vaš vsakdanjik?
3. Kako so se na to odzvali uporabniki (in katere njihove skupine)?
4. Kako na začetku, kako kasneje? Kronologija dogodkov in prilagoditev.

5. Ali je soočanje s tem pojavom vplivalo na organizacijo in na vas osebno, profesionalno identiteto?

6. Postopek zbiranja in obdelave podatkov ter prikaz rezultatov

Z zaposlenimi v društvu sem opravila delno strukturirane intervjuje. Intervjuje sem snemala in naredila transkripcijo. Intervjuje (Vogrinc, 2008) sem kvalitativno vsebinsko analizirala. Kategorije sem definirala glede na raziskovalna vprašanja in tako v intervjujih iskala relevantne misli. Na enak način sem naredila analizo dokumentov – zapisniki timskih sestankov in sestanki intervizij, le-te sem predhodno poiskala na društvu, kronološko uredila in analizirala. Odgovore na prvih 6 raziskovalnih vprašanj sem povzela izključno iz intervjujev in zapisnikov timskih sestankov in sestankov intervizij. Po končani analizi intervjujev sem dodala še kategorijo delovnega mesta vsakega izmed intervjuvancev in čas zaposlenosti, saj ti dejavniki bralcu dajejo širšo sliko.

Društvo Kralji ulice je del mreže Brezdomni do ključa, ki združuje organizacije na področju brezdomstva. O odprti sceni so se predstavniki različnih društev pogovarjali na rednih srečanjih, hkrati pa so o dogajanju obveščali tudi Fakulteto za socialno delo in Pedagoško fakulteto. Na predlog Pedagoške fakultete je prvi sestanek potekal leta 2017 z naslovom Izzivi odprte scene: potrebe in pomisleki uporabnikov javnih prostorov. Vabljeni so bile vse nevladne organizacije s tega področja in glavni financerji obstoječih programov na področju brezdomstva: Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti, Ministrstvo za zdravje, Mestna občina Ljubljana – Oddelek za socialno varnost in predstavniki policije, FSD, PeF, meščani, ki živijo v bližini Metelkove ulice in sami pripadniki odprte scene. Po tem so se zvrstili še štirje podobni sestanki oz. konference na temo odprte scene. Na tri izmed njih je društvo Kralji ulice bilo vabljeno in se je na vabilo tudi odzvalo z aktivno udeležbo. Zbrala sem zapisnike srečanj in iz njih povzela glavne misli in sklepe.

Prek spletnega iskalnika Google sem poiskala relevantne članke o dogajanju odprte scene v Ljubljani. Iskala sem pod ključnimi besedami: odprta scena, odvisniki od prepovedanih drog in narkomani. Našla sem 15 člankov, med katerimi jih je 13 povezanih s tematiko odprte scene. Največ člankov je bilo objavljenih v letu 2018, pojavljati pa so se začeli med leti 2015 in 2018. Vključila sem še članek iz leta 2008, v katerem se pojavi besedna zveza odprta scena. Vse članke sem kronološko uredila in naredila analizo po načelih odprtega kodiranja. Nastale so glavne kategorije, ki jih predstavim v odgovorih na raziskovalna vprašanja.

7. Odgovori na raziskovalna vprašanja

V naslednjem delu predstavim odgovore na raziskovalna vprašanja, ki sem jih dobila iz pridobljenih podatkov. Prvih 6 raziskovalnih vprašanj se nanaša izključno na društvo Kralji ulice. Podatke sem pridobila iz intervjujev zaposlenih, zapisnikov timskih sestankov in sestankov intervizij. Pri vsakem vprašanju najprej predstavim glavne misli iz intervjujev in nato iz zapisnikov timskih sestankov in sestankov intervizij. Pri povzetih mislih iz intervjujev sem za lažjo sledljivost podatkov v oklepajih navedla, kateri sogovornik je navedel izbrani citat. Na koncu vsakega vprašanja sem naredila sintezo odgovorov, v katerih povzamem glavne točke.

Podatke za odgovore na zadnji dve raziskovalni vprašanji, 7. in 8., ki sta še vedno povezani z društvom Kralji ulice, sem poiskala v zapisnikih širšega sodelovanja društva z drugimi organizacijami oz. akterji in v odzivih medijev, ter člankih, ki so bili objavljeni na temo odprte scene. Glavna spoznanja magistrske naloge sem predstavila v zaključku.

R1: Kakšno mnenje imajo zaposleni v društvu Kralji ulice o zaprtju prostora »za zidom«, ki se je zgodil leta 2016? Ali je takratno zaprtje prostora »za zidom« imelo vpliv na društvo Kralji ulice?

- **Podatki, pridobljeni iz intervjujev**

Intervjuvanci različno razlagajo prostor »za zidom«. Nekateri so na tem prostoru bili. Na to imajo različne spomine. Nekateri ga omenjajo kot poseben prostor:

»Vem, da sem že prej hodila tja »za zid«. Da nisem mogla kar tako vstopit na ta plac. Sem vstopala v ta prostor preko Tur. Nekateri vodniki so se temu prostoru umikali. In imeli malo strahospoštovanje. Ko sem prišla z nekom, mi je bilo prijetno, bilo je veliko ljudi in da je bilo neurejeno in da ne bi nikoli ne bi šla tja sama. Zaradi nekega strahu. Območje, kjer so drugi zakoni v igri.« (S1)

»Kultni prostor je bil. Da bo ziher več ljudi vidnih, ljudje se ne bodo imeli kam dat in da se bo začelo to preganjanje ljudi.« (S3)

Drug intervjuvanec ga je opisal kot prostor za aktivne uživalce drog:

»Nek prostor, kjer so se uporabniki drog zadrževali. Kjer so se lahko, ne v javnosti, zadevali itn. Bilo je skrito po eni strani od oči javnosti, po drugi strani pa je bilo v središču mesta. Ni bilo nevarno dejansko za nobenega razen za uživalce drog.« (S4)

Nekateri so o tem prostoru samo slišali od drugih, ki so govorili, da:

»Je preveč divje, da povsod ležijo igle in da vsake toliko kdo tam umre.« (S5)

Slika 4: "Za zidom" tik pred zaprtjem, vir: H. Kocmur (2016)

Samo zaprtje večina komentira kot negativno in skozi oči uporabnikov:

»Ljudem so vzeli plac. Če bi jim bilo prijetno kje drugje, bi se pa drugje dobivali. Pa se niso. Imela sem negativne občutke glede tega in še vedno imam.« (S1)

»Je povzročilo veliko preganjanja ljudi sem in tja in nekako s tem spodbuja kriminalizacijo zadrževanja na javnih prostorih.« (S3)

»Da to ni bila dobra stvar, ker zid je v bistvu bil neka rešitev.« (S4)

Drugi niso bili toliko v stiku z uporabniki, ki so se zadrževali na tem prostoru, so pa dobili sporočila iz drugih virov:

»Jaz pa nisem sledil, nisem bil niti na terenu, je pa Stigma bila takrat glasna, da bo to ful enih pizdarij prineslo s sabo. Z zamikom. Jasno, kar se je kasneje tudi zgodilo.« (S2)

»Občutek, da gre po eni strani za nekaj večjega, po drugi strani pa me ni skrbelo, ker se mi je zdelo, da če do sedaj ta prostor ni bil omenjen znotraj organizacije, potem že ne bo imel velike teže pri našem delu.« (S5)

Slika 5: "Za zidom" po zaprtju, vir: lastni arhiv

Slika 6: "Za zidom" po zaprtju, vir: lastni arhiv

Po zaprtju »za zidom« so se ljudje, ki so zadrževali »za zidom«, začeli zadrževati v parku Tabor. Eno leto po zaprtju, spomladi 2017, pa so prišli pred dnevni center društva Kralji ulice.

»Bilo je 50 ljudi. 70 ljudi. To se je snifalo, zadevalo, to se je počelo vse, kar se je počelo za zidom.« (S2)

Nekateri so povedali, kako so se ljudje odzivali:

»Bilo je precej nemirov, novih ljudi, ki niso kazali zanimanja za kralje.« (S2)

»Takrat smo imeli več obiska. Ogromno ljudi se je začelo zadrževati dejansko pred našim dnevnim centrom in ne v dnevnem centru. Ljudje so se začeli zadevati na javnih krajih, vsem vidni. Eskalirale so bolj nasilne situacije, ki so težko obvladljive.« (S4)

Omenjajo tudi vzdušje, ki je bilo:

»Napeto. Zelo napeto, ker je bilo veliko nasilja.« (S1)

Ena izmed intervjuvank je omenila tudi pozitivni vidik povečanega števila ljudi pred dnevnim centrom društva:

»Po drugi strani pa mi je bil dober znak, da po tem, ko se zid zapre, najprej pridejo k nam. Torej jim smo blizu. Sem bila ponosna.« (S1)

Slika 7: Okolica dnevnega centra v času odprtosti, vir: lastni arhiv

- **Podatki, pridobljeni iz zapisnikov timskih sestankov in sestankov intervizij**

V zapisniku timskega sestanka je v letu 2016 zapisano, da se je prostor »za zidom« zaprl. V letu 2017 so zaposleni na skupnih sestankih večkrat omenjali, da je pred dnevnim centrom

krizno stanje. Beležili smo predvsem povečano število uporabnikov, prepire med njimi in klicanje policije. Imeli smo 3 izredne intervizije, o situaciji so se pogovarjali tudi na superviziji.

Sinteza R1

Na prostoru »za zidom« niso bili vsi intervjuvanci, vendar je bil ta prostor vsem znan ali prek pripovedovanja uporabnikov ali prek drugih organizacij. Večina ta prostor opisuje kot poseben, drugačen prostor, v katerem so se večinoma zadrževali uporabniki prepovedanih drog, le-te so uporabljali na tem prostoru in prostor dojemali kot svoj. Vsi intervjuvanci se strinjajo, da zaprtje »za zidom« ni bilo dobro. Iz tistega časa se spominjo predvsem, da je novica sprožila skrbi o tem, kako se bodo stvari razpletle. Iz intervjujev, zapisnikov timskih sestankov in intervizij je razvidno, da je zaprtje »za zidom« povzročilo, da so pripadniki te scene postali vidni in so se začeli zadrževati tudi pred dnevnim centrom društva. Med največjimi spremembami je omenjeno povečano število ljudi, nasilje med uporabniki in sprememba vzdušja. Ena izmed intervjuvank je povedala, da so ljudi odprte scene preganjali po mestu in ji je selitev le-te v bližino društva pomenila potrditev dobrega dela, ki ga društvo opravlja. V zapisnikih lahko najdemo zapis »krizno stanje«, kar pomeni, da se je izvajanje programa Dnevni distribucijski center s terenskim delom spremenilo.

R2: Kako so zaposleni v društvu Kralji ulice doživljali in se spoprijemali z izzivi odprte scene, ko se je leta 2017 odprta scena preselila pred dnevni center društva Kralji ulice?

- **Podatki, pridobljeni iz intervjujev**

Veliko jih omenja počutje na delovnem mestu v tem času:

»Smo bili precej prestrašeni in nismo vedli točno. Prvič se nam je to zgodilo. In prvič, da nam ni bilo več prijetno priti v službo.« (S2)

»Meni osebno je bilo takrat precej naporno, potem sem se večkrat bolj počutil v vlogi varnostnika. Kar mi je bilo grozno, izčrpajoče. V parih situacijah me je bilo strah. Sploh najbolj me je strah pri ljudeh, ki jih ne poznam. Ker me je motil ta odnos, ki ga mam. Ni mi bilo fajn.« (S4)

»Sem imela konstanten občutek, da moram nekaj narediti. Obenem pa sem bila razdvojena med vlogo zaščitništva do zaposlenih in zagovornika do uporabnikov. Skoz sem imela občutek, kako naj delam, da bo vsem ok. Pa da res moram imeti neko idejo, kako to zrihtat.« (S5)

»Drugače pa, da bi se počutila ogroženo, pa se nisem nikoli.« (S3)

»Takrat so me tudi napadli. Ko ne veš, kako se bo končal dan.« (S2)

»Dejansko nabiti občutki. Mislim, da sem jih globoko v sebi kar precej razumela (op. uporabnike) in jih še zdaj.« (S1)

Nekateri navajajo več sestankov zaposlenih:

»Smo meli kar nekaj intervizij na to temo in strategij, kako to obvladovat.« (S1)

Drugi so navedli vse možne rešitve:

»Skušali smo različne stvari, od dodatnega delavca, do večje prisotnosti zunaj, do vključevanja ljudi, obenem pa tudi sestanki z določenimi posamezniki glede zadrževanja, predvsem s tistimi, ki smo jih že poznali in smo sedaj ugotovili, da tudi preprodajajo drogo in se zunaj zadržujejo s tem namenom. Vsi zaposleni v društvu so imeli v glavi, kaj bi morali delati z njimi, kako jih preusmeriti, kako z njimi drugače delati.« (S5)

»Probavali vse živo, smo precej fleksibilni.« (S4)

»Smo kljub temu probali vse, od socialnega dela, do represije, do ... mislim vse.« (S2)

Ena izmed intervjuvank je tudi posebej navedla svoje občutke ob ljudeh pred dnevnim centrom:

»Veliko pa sem se z njimi pogovarjala, in ne samo pred našim dnevnim centrom, ampak tudi naokrog. In mi je to ful pomagalo. Se veliko pogovarjala in se zadrževala zunaj in mi je to najbolj pomagalo pri obvladovanju svojih občutkov. Veliko enih stikov sem vzpostavila takrat in se zelo zblížala z nekaterimi ljudmi.« (S1)

Eden izmed odgovorov društva je bil sklep o zaprtju dnevnega centra. Zaposleni navajajo, kako je prišlo do tega sklepa :

»Ti ljudje nimajo potrebe po socialnem delu. Ker če bi ga rabili, bi si ga že našli. Oni so bili tam zaradi plaça.« (S2)

»Zdaj vem, da je to bila dobra odločitev, in mislim, da niso bili na slabšem ne naši uporabniki ne zaposleni in ni bilo slabih dolgoročnejših zadev. Mislim, da se je prostor moral razbremeniti. Vsa ta tenzija, ki je nastajala, je bilo preveč. V parku je vseeno drugače. Ful je odprto. Zelo so se ljudje razporedili. In je bilo vseeno ok.« (S1)

»Potem pa sem ugotovila, da je to (zaprtje) bila dobra odločitev, ker smo malo presekali zadeve. Dali na pavzo in potem prefiltriraš, dobiš distanco in mislim, da če bi šlo v nedogled ... Sodelavci ste bili ful bolj pomirjeni. Imeli ste čas narediti neko strategijo, kar se mi zdi ful dobro. Ljudje pa so preživel, ker smo se konec koncev tudi z njimi ukvarjali. Bili smo v parku, njim na voljo individualno in za časopise.« (S3)

»Smo takrat ravnali, kakor smo lahko, dobro.« (S4)

Kljub zaprtju dnevnega centra so zaposleni še vedno izvajali svoje delo, le da na terenu, v Miklošičevem parku. Tja so vsak dan odnesli prenosno mizo, cestne časopise Kralji ulice in sterilni material. Vsak dan so po štiri ure izvajali program dnevnega centra na prostem. Nekaterim je takšen način ustrezal:

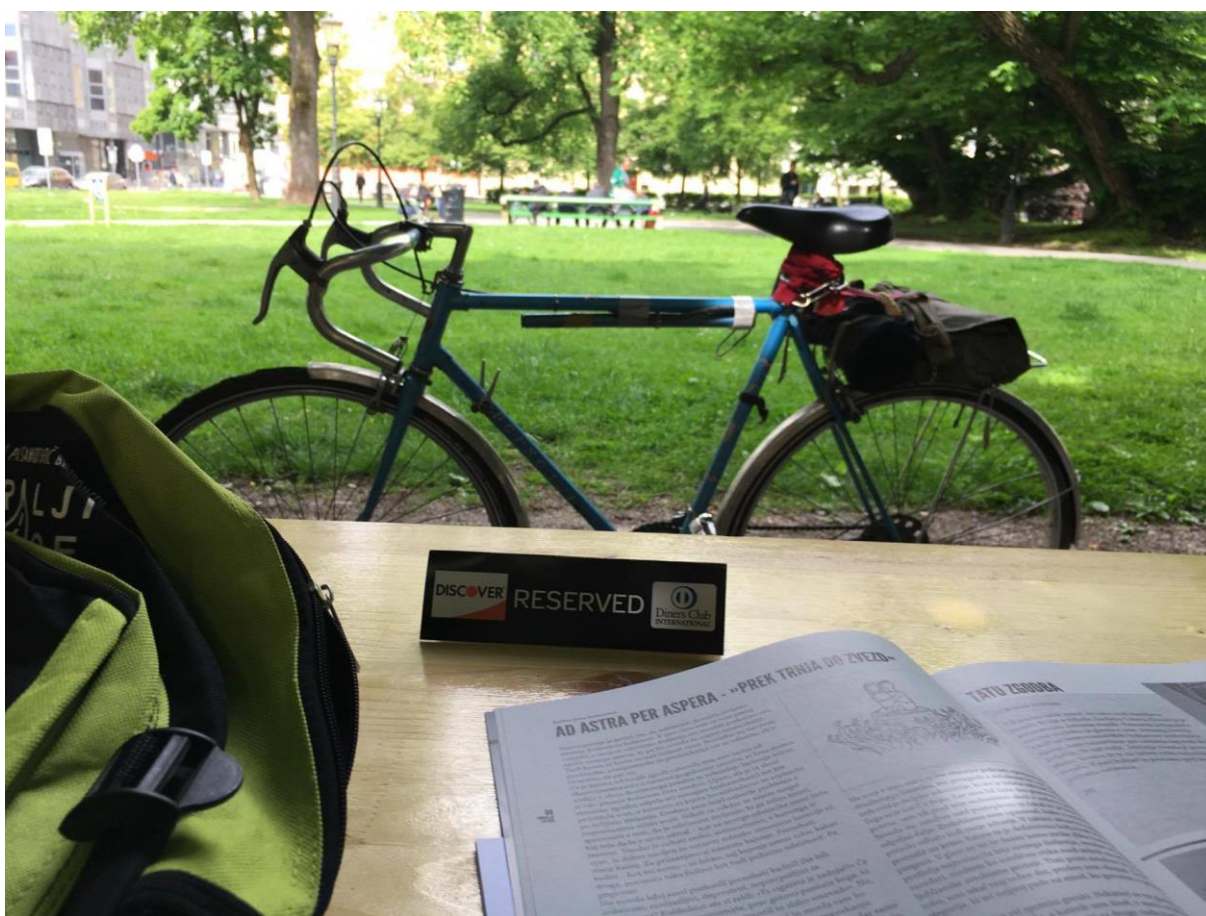

»Da mi je bilo to poletje v Miklošičevem parku zelo ok. Nepričakovano dobra izkušnja.« (S1)

Drugi so imeli drugačno mnenje:

»Delo v parku mi je bilo težko. Že samo zaradi placa. Po eni strani mi je bilo ok, ker je bilo bolj sproščeno. Po drugi strani pa tako, ni bilo praktično. V tem času nisem mogel opravljati socialnega dela.« (S4)

»Mi je najprej, kakšen dan, bilo neprijetno, ampak potem se je situacija unesla in mi je bilo ful dobro. Precej bolj je bilo sproščeno. Smo spontano navezovali stike, lahko smo se pogovarjali o situaciji na bolj neformalni način.« (S5)

Slika 8: Dnevni center na prostem, vir: lastni arhiv

- **Podatki, pridobljeni iz zapisnikov timskih sestankov in sestankov intervizij**

V zapisnikih timskih sestankov in sestankov intervizij je zabeleženo, da imajo zaposleni občutek neobvladovanja situacije, da je vzdušje napeto, prisotnega je več nasilja med uporabniki. Uporabniki so zaposlene večkrat verbalno napadli, enkrat tudi fizično.

V zapisnikih timskih sestankov je omenjenih več rešitev. Nekatere so bile bolj za akutne težave, kot so:

- klicanje policije,
- sestanki z dolgoletnimi in vsakodnevnimi uporabniki,
- uvedba klopi pred dnevnim centrom,
- večje število prisotnih strokovnih delavcev v času odprtosti dnevnega centra v dnevnem centru in pred njim ter tako lažje spoznavanje ljudi in njihovih potreb,
- ukinitve nekaterih ugodnosti za uporabnike v dnevnem centru (kava, mobilni telefon),
- raziskava o tem, kaj si uporabniki želijo,
- uvedba dodatnih aktivnosti, ki bi ljudi pritegnile k aktivni participaciji v društvu,
- najem varnostnika,
- iskanje novega prostora, ki bi nadomestil prostor »za zidom«,
- ustanovitev »mokrega« dnevnega centra,
- sestanki s policijo in z redarstvom,
- selitev društva na drugo lokacijo.
- začasno zaprtje dnevnega centra je omenjeno kot skrajna kratkotrajna rešitev.

Omenjeno je tudi, da so v tem obdobju zaradi različnih situacij v sedmih tednih 8-krat klicali policijo. Po 2 mesecih so se odločili, da dnevni center zaprejo za 14 dni, v tem času pa uporabnikom ne povejo datuma ponovnega odprtja. Distribucija časopisa in izmenjava sterilnega pribora se preselita v Miklošičev park, kjer bo potekalo tudi strokovno delo. Zaposleni so se za individualno delo dogovorili z uporabniki na terenu. Več terenskega dela se je izvajalo po Ljubljani. Uradne ure v parku so bile 10:00 do 14:00.

Pred zaprtjem dnevnega centra in v času zaprtosti so imeli zaposleni dodatne intervizije, na katere so povabili tudi zunanje sodelavce in predstavnika prodajalcev časopisa Kralji ulice.

Zaposleni so poročali, da je delo v parku lažje, kot je bilo v dnevnem centru in pred njim. Predvsem omenjajo, da se sicer isti ljudje zadržujejo tudi v parku, ampak z njimi lažje vzpostavijo kontakt.

Sinteza R2

Iz odgovorov intervjujev in zapisnikov sestankov je razvidno, da je zaposlene v društvu Kralji ulice presenetilo povečano število ljudi in dogajanje pred dnevnim centrom. Omenjajo predvsem povečano število (neznanih) ljudi, ki so drogo preprodajali med uporabniki, jo uporabljali na javnem prostoru, več nasilja med uporabniki in nad zaposlenimi. Dogodek opisujejo kot nekaj, kar se v društvu še ni zgodilo. Večina zaposlenih omenja predvsem negativna doživljanja, občutke nemoči ob nastali situaciji in občutek dvojne vloge (nekdo, ki pomaga, a hkrati kliče policijo). Zaposleni so razmišljali o različnih možnostih, ki so jih tudi preizkusili. Iz njihovih pripovedovanj in zapisnikov je jasno, da so bili zaposleni pod stresom in je vladalo krizno stanje. Zaprtje dnevnega centra so imeli za zadnjo možno rešitev, ki pa so jo na koncu uporabili, saj sami niso videli več nobene druge rešitve. Menijo pa, da je bilo zaprtje dnevnega centra dobro, saj so si zaposleni oddahnili, imeli so čas za pogovor o spremenjenih razmerah in naredili nove načrte za delo.

R3: Kako so zaposleni v društvu Kralji ulice dojemali različne skupine uporabnikov v času, ko se je odprta scena preselila pred dnevni center društva Kralji ulice v letu 2017? Kakšne povratne informacije o ukrepih in strategijah so dobili iz njihove strani?

- **Podatki, pridobljeni iz intervjujev**

V intervjujih jih je večina omenila, da se je v tem času pojavilo deljenje uporabnikov s strani zaposlenih. Delitev razlagajo tako:

»Absolutno. Naši in ne naši. Pomoje ker smo vsi bili malo panični.« (S2)

»(Mislim, da) smo jih v teoriji in pri pogovorih ter delanju strategij. V sami praksi pa manj.« (S5)

Ena intervjuvanka je definirala, kako je sama videla deljenje uporabnikov:

»So bile 3 skupine: stari (upokojeenci), naši stalni uporabniki, novi divji mladi dankiji. Aja, pa četrta skupina, dilerji.« (S1)

Drugi menijo, da so uporabniki že tako deljeni:

»Ljudje so že dokaj deljeni. Mislim, da jih mi z našimi dejanji nismo razdelili, ker so že itak bili deljeni.« (S4)

Intervjuvanci omenjajo predvsem odzive uporabnikov na zaprtje dnevnega centra:

»So nekaj protestirali na začetku, je bilo nekaj jamranja. So se pa hitro navadili. Stalnim uporabnikom je šlo na živce ta napetost in drugi.« (S3)

»Da tega ne bodo dovolili in kdaj bomo nazaj odprli. Smo jim rekli, da ne vemo, in smo jih spraševali za kakšne rešitve. Ljudje so bili večinoma šokirani. Vsi, tudi tisti, ki niso redno hodili na kralje.« (S4)

Ena izmed intervjuvank omenja, da so uporabniki želeli sodelovati pri rešitvah:

»Ful jih je zanimalo, kaj se dogaja, zakaj se je to zgodilo. Ampak ljudje so hoteli nekako pripomoči.« (S3)

Eden izmed intervjuvancev je odzive razložil prek kategorij različnih uporabnikov:

»Ti, ki so vseeno koristili naše storitve, so to podprli. Tisti, ki pa so bili bolj na pol pol, ki so nas občasno rabili, ne pa čisto zares in jim je bilo bolj prav, da so na tem prostoru pred dnevnim centrom, pa niso bili za. Ampak se mi zdi, da so ljudje sprejeli, ker so vedli. Vsi so se zavedali, in tudi nekateri so bili mnenja, da je šlo izven vseh kontrol.« (S2)

Nekateri so zasledili tudi strinjanje uporabnikov z zaprtjem dnevnega centra:

»So se ljudje dejansko strinjali s tem. Tisti ljudje, ki so delali probleme, so se strinjali s tem, da smo zaprli. Pričakoval sem večji upor. Ampak ga ni bilo.« (S4)

- **Podatki, pridobljeni iz zapisnikov timskih sestankov in sestankov intervizij**

V zapisnikih sestankov intervizij se pojavlja predvsem terminologija »novih uporabnikov« in »uporabnikov, ki jih že poznamo«. Nekajkrat je zapisano tudi naši«, s čimer so mišljeni predvsem uporabniki, ki so društvu že znani. V zapisnikih sestankov ni omenjenih odzivov uporabnikov glede sklepa zaprtja dnevnega centra, razen uporabnika, ki je predstavnik članov, ki ponujajo cestni časopis Kralji ulice. Sam je menil, da je to super rešitev, in povedal je, da bi bilo najbolje, če bi bil dnevni center čim dlje zaprt oz. bi imeli dnevni center na prostem vsako poletje.

Sinteza R3

V intervjujih in v zapisnikih je moč zaslediti, da so zaposleni uporabnike delili v različne kategorije. To, pojasnjujejo, se je dogajalo zaradi strahu, nejasnosti situacije ali zaradi lažjega razumevanja, o kom se pogovarjajo. Zanimiv je predvsem dodatek enega izmed intervjuvancev, ki meni, da jih z dejanji nismo delili in da se ljudje že sami po sebi delijo v različne skupine. Večina zaposlenih omenja, da je večina uporabnikov najprej nasprotovala odločitvi o zaprtju dnevnega centra, kasneje pa so se z njo strinjali. Manjši delež je po njihovih besedah nasprotoval zaprtju nasploh. Uporabniki so želeli pomagati društvu in so tudi sami iskali rešitve, zaposleni pa so skupaj z njimi razmišljali o morebitnih rešitvah. Predvsem predstavnik članov, ki ponujajo cestni časopis Kralji ulice, si je želel, da bi društvo čim več delovalo na terenu in čim manj med zidovi. Mislim, da uporabnike pri svojem delu velikokrat delimo v kategorije, predvsem z namenom lažjega razumevanja. Kljub temu da ni veliko oblik tipičnih uporabnikov, pa se nekatere lastnosti, specifične vseeno pojavljajo pri več ljudeh. Obenem se zelo močno čuti deljenje uporabnikov med njimi.

R4: Kako zaposleni v društvu Kralji ulice doživljajo izzive t. i. odprte scene?

- **Podatki, pridobljeni iz intervjujev**

Ljubljanska odprta scena je bila do leta 2016 skrita »za zidom«. O njej se ni veliko govorilo, so pa vse organizacije na področju brezdomstva in njihovi financerji ter organi pregona za ta prostor in aktivnosti na njem vedeli. Ljudje so bili dejansko za zidom in zato ni povsem ustrezala strogi definiciji odprte scene. Večina anketiranih se je tako prvič srečala z odprto sceno, ko je le-ta prišla do njih oz. v njihovo bližino:

»Presenečena (sem bila), koliko ljudi je bilo v parku Tabor, vsi so imeli v rokah alkohol, precej se je snifalo, preprodajalo, vmes so ležale igle v grmovju. Zgledalo je, kot da so ljudje naenkrat prišli na plano.« (S5)

Na vprašanja o tem, kaj sami vidijo kot možnosti za ljudi, ki so del odprte scene, so imeli več predlogov, ena izmed intervjuvank pa je tako strnila vse možne rešitve:

»Verjetno bi rabili še nižji nizkopražni program, kot je mokri dnevni center. Pa tudi ta, da bi terensko delo postalo samostojni in pomemben program in da bi to pač koordinirala neka skupina in da bi se o teh temah na redni bazi pogovarjali nevladna

organizacija, policija, občina, ministrstvo in bi sproti reševalo ta neka vprašanja. Ker definitivno samo ena rešitev ni prava, ampak jih je potrebno več.« (S3)

Drugi pa so naštevali:

- »Housing first« (S1)
- »Bolje (bi bilo), če bi naša stanovanjska politika zgledala drugače.« (S1)
- »Delo na kadru.« (S1)
- »Več povezovanja med organizacijami in institucijami.« (S1)
- »Pa posebni programi za specifične skupine.« (S1)
- »Odprta ušesa in oči za nove populacije, ki prihajajo.« (S1)
- »Prilagojene zaposlitve.« (S5)
- »Mislim, da bi mi morali imeti več prilagojenih dnevnih centrov.« (S4)
- »Varne in primerne nastanitve, možnosti zaposlitve, mokri dnevni center.« (S2)
- »Ljudje rabijo nek prostor.« (S4)

Eden izmed intervjuvancev meni, da bi že obstoječe razmere lahko prilagodili v program:

»Zid je bil zame idealno, da bi tam postavili varno sobo, pa zraven nek program dnevnega centra. To je sedaj malo utopično, ampak to bi bilo zame idealno. Mogoče bi potem zid porušil, naredil lepo živo mejo, parkec, da ne bi bilo za zidom, ker se mi sliši kar nekje to. In bi preimenovali za živo mejo. V parku.« (S4)

Ob vseh možnosti pa je ena izmed intervjuvank dodala, da:

»(Bo) vedno nekaj ljudi padlo ven.« (S1)

• **Podatki, pridobljeni iz zapisnikov timskih sestankov in sestankov intervizijskih**

V zapisnikih sestankov ni posebej omenjenih rešitev za delo z odprto sceno, so pa omenjene rešitve za ljudi, ki so se zadrževali pred dnevnim centrom in jih v tistem času zaposleni še niso poimenovali odprta scena. Navajali so možnosti:

- večje participacije uporabnikov v društvu,
- ustanovitev varne sobe,
- ustanovitev »mokrega« dnevnega centra,
- povečanje terenskega dela,
- vključevanje drugih akterjev v iskanje rešitev (MOL, policija, MDDSZ, ostale organizacije na področju brezdomstva).

Ob vseh predlogih novih programov pa so se zaposleni spraševali, kako bi lahko vsaj katero izmed možnosti kadrovsko pokrili in hkrati zagotovili nemoteno delovanje že obstoječih programov. Potrebovali so namreč hitre, takojšnje rešitve. Novi programi potrebujejo precej

časa, da se pri uporabnikih uveljavijo in da jih hkrati financerji začnejo financirati. Glede na pripovedi zaposlenih, za katere je bila celotna situacija naporna, bi težko našli energijo za ustanovitev še dodatnih programov. Seveda pa je ob tem treba upoštevati še dejstvo, da financerji sredstva razpišejo enkrat na leto.

Sinteza R4

Zaposleni večinoma omenjajo odprto sceno kot nekaj, kar je treba spremeniti, oz. da je treba ljudem ponuditi drugačne rešitve. Omenjajo predvsem možne programe in načine dela z ljudmi z odprte scene, hkrati pa poudarjajo, da ljudje potrebujejo tudi streho nad glavo in varno nastanitev. Ena izmed intervjuvank je dodala, da bi bilo za uspešno delo z odprto sceno potrebno sodelovanje med različnimi organizacijami, akterji in tudi s policijo. Tudi na timskih sestankih in intervizijah so se pogovarjali o tem, kaj bi lahko pripadnikom odprte scene ponudili, a so se hkrati zavedali, da za to potrebujejo večje število zaposlenih, kar v tako kratkem času ni bilo mogoče. Vsekakor pa se je treba zavedati, da so ljudje odprte scene večinoma brezdomni uporabniki drog in je torej pomembno, da se gradijo novi programi, ki bi izpolnjevali njihove potrebe.

R5: Ali je zadrževanje odprte scene pred dnevnim centrom društva v letu 2017 imelo dolgoročnejše posledice na društvo?

- **Podatki, pridobljeni iz intervjujev**

Intervjuvanci različno vidijo dolgoročnejše posledice v društvu v tedanjem času. Med zaposlenimi so se odnosi spremenili:

»Jaz mislim, da nas je kar povezala. Zaposlene. Vse skupaj in ne glede na programe.« (S1)

»Mislim, da smo se veliko naučili, precej smo se opogumili. Če izgubimo plac, bi lahko en čas furali brez prostora.« (S2)

Nekaj sprememb je prineslo tudi programu dnevnega distribucijskega centra s terenskim delom:

»Ena pravila, da smo potem skupaj začeli vzpostavljati neke skupne cilje in neke smernice, kako bomo delovali. Prevetrili smo pravila.« (S3)

Ena od intervjuvank je poudarila širši pomen za društvo in za svojo profesionalno rast:

»In tudi smo se mi začeli povezovati in ukvarjati s to temo. Postali smo zagovorniki. Vsi možni sestanki, skupni apeli z drugimi organizacijami na ministrstva, na občino. Pa tudi med organizacijami smo se utrdili. Ne moremo ljudi spraviti za zid in se potem s tem ne ukvarjat. Neko razumevanje, pogled na ljudi, ki so na odprti sceni. To je name veliko vplivalo na nek način. Splošno razumevanje, dinamiko, pa ne samo pri ljudeh, kot neko delo z uporabniki, pa grajenje odnosov, je tudi vplivalo na mojo

profesionalno identiteto, da sem si zgradila neke odnose na občini, prišla v stik z njimi.« (S3)

Eden izmed intervjuvancev pa meni, da dogodek ni imel dolgoročnejših posledic:

»In ni, da bi ful spremenil naše delo.« (S4)

- **Podatki, pridobljeni iz zapisnikov timskih sestankov in sestankov intervizij**

Glede na kompleksnost vprašanja in na to, da je vprašanje odprte scene v MOL še vedno odprto, je težko zaslediti odgovor v zapisnikih sestankov. S podrobnejšim pregledom pa je možno zaslediti, da se na timskih sestankih zaposleni pogovarjajo o povezovanjih z različnimi organizacijami na to temo in nasploh o samem pojavu odprte scene. Obenem društvo sedaj izvaja več terenskega dela, kot ga je pred letom 2015.

Sinteza R5

Intervjuvanci vidijo drugačne dolgoročne učinke na društvo in na delo v dnevnem distribucijskem centru. Nekateri vidijo učinek predvsem v večji povezanosti zaposlenih in povečanem pogumu pri svojem delu, drugi pa v tem, da se je društvo začelo več ukvarjati z ljudmi, ki so del odprte scene, in ne samo na ravni uporabnika, ampak tudi na sistemski ravni, na ravni vseh pristojnih akterjev in nenazadnje v rasti društva z večjim povezovanjem s sorodnimi organizacijami. Nekateri so omenili tudi spremembo pravil v programu in določitev drugih ciljev za strokovno delo. Iz zapisnikov timskih sestankov in sestankov intervizij je razvidno večje povezovanje z drugimi organizacijami in aktivno sodelovanje na sestankih mreže in financerjev programov.

R6: Kakšni so stiki, ki se v okviru programov društva Kralji ulice dotikajo t. i. odprte scene? Ali obstajajo posebni, temu namenjeni programi v organizacijah oziroma stiki v okviru drugih, nespecifičnih programov?

- **Podatki, pridobljeni iz intervjujev**

Neposredno delo z odprto sceno navajata dve zaposleni, in sicer prek terenskega dela. V letu 2016 je društvo dobilo sredstva za izvajanje intenzivnega uličnega terenskega dela na območju Mestne občine Ljubljana. Obe intervjuvanki sta izvajali terensko delo skupaj s študenti. Vsaka opiše po svoje:

»In mi, zaposleni na Kraljih, smo se po dolgem času zopet začeli pogovarjati o terenskem delu, ker se mi zdi, da smo ga v enem času opustili, pozabili ga sicer nismo, smo pa ga začeli zopet redno delati in smo dobili »push«, da smo redno začeli nazaj na teren hoditi. Smo bili redno, vsak dan 5 ur na terenu. Smo spet začeli biti pozorni na to, kaj se dogaja zunaj na ulici. V tem smislu, ne za te, ki zunaj spiyo, ampak za te, ki jim sedaj rečemo odprta scena.« (S3)

Druga pove, da v času dogodkov (v letu 2017) ni bila zaposlena v programu dnevni distribucijski center, ampak je:

»Sem veliko delala ture in terensko delo po Ljubljani.« (S1)

Štirje intervjuvanci kot glavni stik z odprto sceno navajajo terensko delo in sorodne organizacije, ki opravljajo terensko delo. Navajajo, da so se organizacije med seboj še posebej povezale v času izvajanja projekta intenzivnega terenskega dela Mestne občine Ljubljana:

»In je tudi organizacije spodbujalo, da smo začeli skupaj delati. Smo organizacije začele bolj sodelovati in smo terensko delo skupaj izvajale.« (S3)

Pri tem predvsem navaja Društvo prostovoljcev Vincencijeve zveze dobrote, Društvo za zmanjševanje škode zaradi drog Stigma in Slovensko združenje za duševno zdravje Šent, katere so bile v projektu soizvajalec.

Eden izmed intervjuvancev omenja Združenje Drogart, ki je hodilo na območje »za zidom«:

»Drogart je hodil tja, so puščali oni svoje kontejnarje.« (S4)

Pri tem omenja predvsem kontejnarje za izmenjavo sterilnega pribora za injiciranje droge z načeli zmanjševanja škode na prostoru »za zidom«.

»Trenutno (se) najbolj izvaja »harm reduction«, ki pa očitno ni dovolj.« (S4)

- **Podatki, pridobljeni iz zapisnikov timskih sestankov in sestankov intervizij**

V zapisnikih timskih sestankov in sestankov intervizij je odprta scena v letu 2017 omenjena prek poročanj terenskega dela in v programu dnevnega centra, ko se je le-ta pojavila pred dnevnim centrom. V zapisnikih timskih sestankov in sestankov intervizij ni posebej omenjena nobena druga organizacija oz. program.

Sinteza R6

Odprto sceno v povezavi z izvajanimi programi omenjata samo 2 intervjuvanki. To sta hkrati tudi obe zaposleni, ki sta delali terensko, ulično delo z brezdomnimi na območju MOL. V zapisnikih sestankov ni posebej omenjena odprta scena, se pa omenjajo situacije, ki jih na terenu opažajo strokovne delavke. Glede na to, da ena izmed intervjuvank pove, da se je terensko delo pred letom 2015 izvajalo v manjši meri, potem pa je v letu 2015 ponovno postalo del izvajanih programov društva, je iz teh podatkov razvidno, da se je društvo v manjši meri ukvarjalo s terenskim uličnim delom in posledično tudi manj z odprto sceno. Iz odgovorov intervjuvancev je razvidno, da so se v letu 2017 z izzivi odprte scene ukvarjali tudi druge organizacije in programi. Največkrat omenjajo Društvo prostovoljcev Vincencijeve zveze dobrote, društvo Stigma, združenje Šent in združenje Drogart. Pri vseh organizacijah navajajo terensko delo in pristope po načelih zmanjševanja škode.

R7: Kakšni so bili odzivi financerjev društva in drugih akterjev na odprto sceno v Ljubljani v času od 2016 do 2018?

- **Podatki, pridobljeni iz intervjujev**

Ko je bila odprta scena pred društvom Kralji ulice:

»Se mi je zdelo, da karkoli naredimo, ni ok, ker naši uporabniki niso ok, in to je to. To me je razjezilo in razbremenilo v smislu, da občine nikoli ne bomo zadovoljili. Naši ljudje so trn v peti, in to je dejstvo.« (S1)

Glede odnosov s predstavniki financerjev so povedali:

»Sem imela vlogo poročevalke. Sem po eni strani imela občutek, da ful štekajo, po drugi strani, da sploh ne štekajo. Vsakič izbiram jezik, kako bom govorila. Da vsakič moram zelo zagovarjat. Pogosto se počutim kot kak uporabnik in skušam to preseč.« (S1)

Odzivi financerjev ob zaprtju in izvajanju aktivnosti programa v parku so bili:

»(Jih) je bilo strah, da bomo mi naredili novo odprto sceno sredi parka. Da razširjamo problematiko po mestu.« (S4)

Eden izmed zaposlenih je omenil tudi, da si je oddahnil, ko so financerji potrdili, da društvo lahko zapre dnevni center v primeru, da ne najde drugih možnosti oz. ocenjuje, da je situacija nevzdržna:

»Ko so financerji rekli, če vi menite, da je treba zapreti, pa dajte. Če bi nam oni komplicirali, bi tudi mi imeli več pomislekov. Ko so nam pa oni dali zeleno luč, pa smo.« (S2)

- **Podatki, pridobljeni iz zapisnikov timskih sestankov in sestankov intervizij**

V zapisnikih sestankov so financerji programa omenjeni. Že na začetku situacije je društvo o dogajanju pred društvom v letu 2017 obvestilo financerje. Nekaj tednov kasneje je bil tudi prvi sestanek s financerji, na katerem smo zaposleni na društvu omenili tudi morebitno zaprtje dnevnega centra v primeru, da se situacija ne izboljša. Financerji so takrat potrdili naš predlog z besedami, da če ne najdemo druge rešitve, naj bo tako. Kasneje, po delnem odprtju dnevnega centra, je potekal sestanek s financerji, celotno mrežo na področju brezdomstva in odvisnosti od prepovedanih drog na področju MOL.

Sinteza R7

Zaposleni imajo različne stike s predstavniki financerjev, nekateri jih sploh nimajo, drugi občasno ali samo prek pisanja poročil, nekateri pa so z njimi več v kontaktu. To je posledica delovnega mesta, na katerem kdo dela. V skladu s tem imamo tudi različne občutke ob omenjanju financerjev in sodelovanju z njimi. Kdor je bil z njimi več v stiku, je o financerjih govoril tudi bolj sproščeno.

Opazanja ob intervjujih, zapisnikih timskih sestankov in sestankov intervizijskih

Za to nalogo sem naredila intervjuje z zaposlenimi v društvu. Vsi intervjuvanci so bili zaposleni v društvu v letu 2017, ko se je odprta scena preselila pred dnevni center društva, in so v društvu zaposleni še danes. Skupno sem izvedla 5 intervjujev, od teh sem na 1 intervju odgovarjala sama. Sicer so si odgovori v intervjujih v večini podobni, sem pa opazila nekaj razlik glede na delovno mesto, ki ga zaposleni opravlja oz. ga je opravljal v času dogodka (nekateri sedaj delajo na drugem delovnem mestu z drugačnimi delovnimi nalogami, kot so jih imeli v času dogodka).

Pri predsedniku društva sem tako opazila bistveno razliko pri poudarku na financerjih in zaščiti zaposlenih. Kljub predlogom, kaj naj bi kot zaposleni še delali, je izpostavil tudi skrb za zaposlene, predvsem možnost izgorelosti. Obenem je velikokrat omenjal financerje programa dnevnega distribucijskega centra in vmes tudi sam poudaril, da ko so financerji odobrili možnost začasnega zaprtja dnevnega centra, si je oddahnil. Predsednik društva je zaposlovalec in ima finančno odgovornost do društva, torej so bile njegove skrbi upravičene glede na njegovo vlogo v društvu.

Dve intervjuvanki sta bili v času dogodka zaposleni na projektu terenskega uličnega dela po Ljubljani. Ena je bila v času dogodka honorarno zaposlena in si je redne zaposlitve na društvu želela. To je v svojem intervjuju izpostavila tudi sama. Predvsem pa je skozi celoten pogovor govorila o načinih dela v društvu, spoprijemanju z novo vlogo kot redno zaposlene in največ o svetu uporabnika. Velikokrat je omenila, da ji je najpomembneje biti ljudem blizu, jih razumeti in biti kot uporabnik. V letu 2017 je tako svoje delovno mesto šele spoznavala, obenem pa je bila največ svojih delovnih ur na terenu in z ljudmi. Zaposleni smo večkrat v vlogi zagovornika uporabnikom društva in v njenih odgovorih lahko zasledimo, da je temu posvetila posebno pozornost. Druga je bila v času dogodka redno zaposlena in vodja terenskega dela, ki je bilo v letu 2016 in 2017 samostojen program na društvu. Sama je omenila, da si je v tem času zgradila veliko izkušenj o vodenju in stikov s sorodnimi organizacijami pa tudi s financerji. V društvu skrbi za stike z javnostjo. Na vsako vprašanje je podajala dolge in široke odgovore, ki so bili kompleksni. Kar pa je tudi sama tema odprte scene, ki je zapletena in kompleksna.

Četrty intervjuvanec je bil v programu Dnevni distribucijski center s terenskim delom zaposlen najdlje. Njegova zaposlitev in delovne naloge se v vsem tem času niso bistveno spreminjale. Iz njegovih odgovorov je bilo možno razbrati, da ga je skrbelo, ali v času odprte scene pred dnevnim centrom dejansko dela socialno delo ali ne. Obenem pa je bilo razvidno, da mu je dogodek ostal v spominu tudi zato, ker je to zanj pomenilo veliko spremembo na delovnem mestu. Izpostavil je, da ni bil prepričan, ali je v tem času imel vlogo varnostnika ali socialnega delavca, obenem pa ni imel ob sebi vseh pripomočkov, ki jih je vajen imeti pri delu (računalnik, miza).

Zadnja samo-intervjuvanka sem bila sama. V letu 2017, nekaj mesecev pred selitvijo odprte scene pred dnevni center, sem postala vodja programa dnevnega distribucijskega centra s terenskim delom. Ko sem prebirala svoje odgovore na vprašanja iz intervju, sem opazila, da sem se v tem času ukvarjala predvsem s tem, kako zaščititi zaposlene, uporabnike, a vseeno dobro

delati. Imela sem močan občutek odgovornosti za rešitve, vendar sem bila v svoji novi vlogi še precej negotova.

Ko sem brala zapisnike timskih sestankov in intervizij, sem ugotovila, da so v njih zelo redke čustvene komponente. Zapisane so predvsem težave in potem sklepi oz. dogovori. Timski sestanki potekajo na 14 dni, intervizije na 7 dni. V tem času pa se lahko zgodi veliko stvari in tako se dogovori prekinejo ter se ustno vzpostavijo novi. Glede na fleksibilnost društva in populacijo uporabnikov so hitre spremembe nujne za čim boljše rezultate. Za zunanjega opazovalca tako mogoče stvari delujejo nepovezano in nejasno, za okolje, v katerem društvo deluje, pa je takšen način delovanja najbolj smiseln.

R8: Ali je društvo o izzivih odprte scene obvestilo tudi druge organizacije, financerje in druge akterje na tem področju? Če da, kakšni so bili njihovi odzivi?

V letu 2016 in do danes so predvsem nevladne organizacije na področju brezdomstva in odvisnosti od prepovedanih drog opazile spremembe pri terenskem uličnem delu. Vedno več ljudi, ki so se zadrževali »za zidom«, so srečevali po različnih delih mesta. Aktivnosti, ki so se dogajale »za zidom« (injiciranje drog, preprodaja), so se preselile po drugih delih mestnega jedra. Organizacije so skupaj s Pedagoško fakulteto in Fakulteto za socialno delo sklicale prvi sestanek. Po tem so bili sklicani še 3 sestanki in 1 konferenca.

Prvi sestanek je tako potekal na Pedagoški fakulteti 8. junija 2017 z naslovom Izzivi odprte scene: potrebe in pomisleki uporabnikov javnih prostorov. Na sestanek so bili vabljeni vsi akterji: predstavniki MDDSZ, MZ, MOL, organizacije na tem področju (društvo Stigma, združenje Šent, društvo Kralji ulice, društvo prostovoljcev Vincencijeve zveze dobrote, združenje Drogart, zavetišče za brezdomne Ljubljana, zveza Brezdomni do ključa), predstavniki metadonskega programa na ZDL center, FSD, PeF, policija, ŠD Tabor in uporabniki. Skupaj je bilo na sestanku 32 ljudi. Dnevni red je bil sestavljen iz definiranja teme in problematike z zaključkom dela v manjših skupinah z idejami in rešitvami. Med sestankom je bilo zaznati, da je tem veliko in prav tako veliko nejasnosti v zvezi z njimi. Glavna vprašanja, ki so se pojavila, so bila:

- Kako zagotoviti potrebne programe za uporabnike, ki se zadržujejo na javnih površinah (poimenovali so jih tudi »moteči« uporabniki)?
- Kako zagotoviti sobivanje različnih uporabnikov odprtih javnih prostorov?
- Kako nasloviti tudi druge lokacije, na katerih se zadržujejo brezdomni uporabniki drog?
- Nekaterе organizacije so zaradi nepredvidljivosti dela in konfliktnih situacij med strokovnimi delavci in uporabniki najele varnostnika. Zato so se pojavljala vprašanja o tem, kako zagotoviti varnost zaposlenih v nevladnih organizacijah na področju brezdomstva in uporabe nedovoljenih drog.
- Zaznava se vedno več nestrpnosti med ljudmi in iskanje individualnih vzrokov za posameznikovo situacijo. Kako prispevati k večji strpnosti v družbi nasploh?

- Kako naj se nevladne organizacije soočajo s pritiski financerjev, občanov in nenazadnje uporabnikov?

Ugotovitve so bile naslednje:

- Po rušenju »za zidom« je problem, ki je pred tem bil skrit za zidom, postal viden. Prisotni so menili, da je bilo rušenje zidu pozitivna prelomnica, saj je s tem dana priložnost za drugačno reševanje problema.
- Izkazala se je potreba po medsektorskem sodelovanju in hkrati sodelovanju z uporabniki javnih prostorov.
- Nekateri organizacije so zaradi nepredvidljivosti dela in konfliktnih situacij med strokovnimi delavci in uporabniki najele varnostnika.
- Treba bi bilo zagotoviti varen prostor za uporabnike prepovedanih drog (omenjena je bila varna soba).
- Treba bi bilo več medsektorskega povezovanja in povezovanja med organizacijami za rešitev odprte scene. Pri tem pa prilagojeni razpisi glede na potrebe uporabnikov in poenostavljena birokracija za izvedbo programov. Kazala se je potreba po skupni odgovornosti za rešitev nastale situacije. Omenjeno je tudi hitrejše reševanje.
- Večina prisotnih je menila, da je metadonsko ambulanto treba decentralizirati.

Pojavilo se je veliko vprašanj, obenem pa predlogov, zato so se prisotni dogovorili, da sestanek ponovijo čez tri mesece. Definirali so teme:

- definicija korakov za sodelovanje pri reševanju problematike,
- določiti več delovnih skupin s cilji,
- definirati skupno reševanje problema zaradi kompleksnosti odprte scene in doprinosa vseh.

Naslednji sestanek je v isti sestavi potekal na MDDSZ 9. oktobra 2017 z naslednjim dnevnim redom:

- pregled prejšnjega zapisnika,
- seznanitev aktivnosti MZ za uporabnike drog s področja brezdomstva,
- predlogi za razvijanje novih oblik programov na področju pomoči brezdomcem,
- določitev potrebnih korakov za nadaljnje sodelovanje pri reševanju problematike,
- razno.

Največ časa je bilo posvečenega temu, kako ravnati pri osebah, ki so dolgotrajno brezdomne in imajo kronične zdravstvene težave. Obenem je MZ predstavilo razpis za izvajanje evropske kohezijske politike, v kateri bodo financirali preventivne zdravstvene programe, programe za preprečevanje in zdravljenje odvisnih od prepovedanih drog, nizkopražne programe, terensko delo s kombiji, mobilne enote, pilotni projekt mobilnega substitucijskega zdravljenja in nakup mobilne enote novih psihoaktivnih snovi. Tema se torej ni popolnoma skladala s sklepi prvega sestanka, zato so prisotni sklenili:

1. MZ in MDDSZ poiščejo skupno rešitev za programe, v katerih se prepletajo zdravstvene in socialne vsebine.
2. NVO pripravijo konkretne predloge, katera oblika pomoči bi bila v tem trenutku najbolj potrebna za rešitev problema brezdomstva in drog v povezavi z uporabo javnih prostorov.
3. MZ, MOL in ZD Ljubljana center (CPZOND) se sestanejo in poskušajo najti rešitev za preveliko koncentracijo uporabnikov v CPZOND.
4. Naslednji sestanek na temo »Izzivi odprte scene: potrebe in pomisleki uporabnikov javnih prostorov« s poudarkom na zdravstvenih vsebinah bo organiziralo MZ, predvidoma februarja 2018.

Sestanek je bil tako sklican 16. maja 2018, nanj pa niso bili povabljeni vsi, ki so bili na prejšnjih sestankih. Kmalu potem se je odprta scena začela pojavljati v medijih, ki so poročali tudi o obljubah župana, da bo naredil delovno skupino za reševanje problema odprte scene v Ljubljani.

Na Fakulteti za socialno delo je 18. 12. 2018 potekala konferenca Zdravstveno in socialno varstvo z roko v roki pri obvladovanju izzivov »odprte scene«. Na konferenco je bila vabljen ista skupina kot na prvi sestanek, ki je potekal na PeF. Vsi prisotni predstavniki NVO so sodelovali s predstavitvami najbolj perečih tem in so predstavili tudi možne rešitve, ki so uspešne v tujini. Konferenca je bila namenjena predvsem naslavljanju problematičnih točk v trenutnem izvajanju programov na področju brezdomstva in uporabe prepovedanih drog.

Sinteza R8

Društvo Kralji ulice se pri svojem delu povezuje z drugimi organizacijami in o svojem delovanju obvešča financerje društva. V času raziskovalnega problema so bili najpomembnejši financerji MDDSZ, MZ in MOL. O dogajanju odprte scene, je društvo obveščalo tako svoje sorodne organizacije kot financerje ter tudi druge akterje kot je ZD Ljubljana center. S vsemi skupaj so se dobivali na sestankih in konferencah. Na prvem sestanku je bilo največ ljudi. Na istem sestanku so se definirale tudi poglobitve teme pri delu odprte scene. Naslednja dva sestanka, sta bila organizirana s strani MDDSZ in MZ. Organizatorja sta določila dnevni red sestanka in na tem sestanku odprta scena ni bila več edina tema iz področja brezdomstva. Na naslednjem sestanku, ki je bil v organizaciji MZ, pa nevladne organizacije sploh niso bile več vabljene, so pa bile pozvane k pisni obrazložitvi dogajanja na področju odprte scene.

R9: Kakšni so odzivi medijev na odprto sceno v Ljubljani?

V medijih se pojavljajo različni članki na temo odprte scene. Najdemo jih pod ključnimi besedami: odvisniki, zasvojenosti, narkomani, odprta scena. Največ člankov je intervjujev s strokovnjaki, z delavci v nevladnem sektorju in v enem primeru z županom MOL. Nekaj člankov je moč najti na temo zadrževanja ljudi na javnem prostoru in odzivov ostalih meščanov, manj pa je člankov z vsebinami uporabnikov, predvsem z ljudmi, ki so del odprte

scene. Za to nalogo sem analizirala 13 člankov na temo odprte scene, ki so se pojavljali od leta 2008 do leta 2018. V njih se pojavljajo naslednje teme:

- omenjanje prostora »za zidom«,
- definiranje problema, predlogi in rešitve,
- definiranje odprte scene,
- kader na področju dela z uporabniki prepovedanih drog,
- stroški programov, namenjeni uporabnikom prepovedanih drog,
- odzivi stanovalcev.

Vsako temo sem povzela v naslednjih podnaslovih.

• **Omenjanje prostora »za zidom«**

V intervjuju s Kastelicem (Kastelic: problem pri zdravljenju odvisnosti ni le v denarju, ampak predvsem v kadrih, 2015) lahko zasledimo pojem »za zidom«, kjer je omenjen kot prostor v neposredni bližini metadonske ambulante na Metelkovi ulici in kjer:

»poteka prodaja (op. drog), dogaja se nasilje, predoziranja in podobno.«

Kasneje, po zaprtju »za zidom«, pa v članku Lukiča (2018) zasledimo, da je odprta scena:

»posledica zaprtja prostora "za zidom" na Metelkovi ulici.«

Podoben odgovor najdemo tudi v članku Zalaznika in B. Eržena (2018):

»Odvisniki so se do leta 2016 večinoma zadrževali in družili na območju nekdanje avtošole "za zidom", kjer je nato zraslo parkirišče in zato so se v zadnjih letih začeli zbirati drugje.«

• **Definiranje problema, predlogi in rešitve**

V intervjuju je I. Kvaternik, zaposlena na NIJZ na področju drog (Krajčinović, 2018), dejala, da je problem odprte scene v:

»komunikaciji med ključnimi deležniki na področju drog.«

V istem članku lahko zasledimo, da:

»problem odprtih scen niso uživalci drog in prepovedane droge, temveč so odprte scene odgovor na to, kako se družba spoprijema s socialno izključenimi ljudmi in kakšen odnos vzpostavlja do njih.«

V večini člankov lahko zasledimo že obstoječe programe za uporabnike nedovoljenih drog in trenutno preganjanje odprte scene (Krajčinović, 2018; Lukič, 2018; Zalaznik in Eržen, 2018).

Krek (Zalaznik in Eržen, 2018) je navedel, da:

»mesto potrebuje celovit program« za reševanje težav z odprto sceno.

I. Kvaternik je naštel več možnih odzivov na izzive odprte scene:

»varne sobe, heroin na recept, stanovanjske skupine, zavetišča za brezdomne uporabnike drog, substitucijske programe v mobilnih enotah, ... programov spodbujanja zaposlovanja in socialne integracije.« (Krajčinović, 2018)

Predvsem pa je poudarila, da je treba politiko prenašati v prakso, in spodbuja, da občina sestavi skupino strokovnjakov različnih strok. Ob omembah, da bi se vsi programi, namenjeni uporabnikom nedovoljenih drog, premaknili na obrobje mesta, pa pove:

»S tem (bi) poglobljali stigmatizacijo in socialno izključenost te družbene skupine. Ustvariti je treba razmere za sobivanje, saj ima vsak človek pravico do zadrževanja na javnih mestih.«

Krek (Lukič, 2018) dodaja, da:

»niso dovolj samo nizkopražni programi, varne sobe in terapije, temveč potrebujemo tudi programe v zaporih in podobno.«

Največkrat omenjena rešitev je vzpostavitev varne sobe. Omenjena je v 12 člankih (Hreščak, 2015; Igle narkomanov raztresene po parkih, ob turističnih znamenitostih, vlakih ... So rešitev varne sobe?, 2016; Kastelic: problem pri zdravljenju odvisnosti ni le v denarju, ampak predvsem v kadrih, 2015; Krajčinović, 2018; Lešničar, 2017; Lukič, 2018; Na okrogli mizi o reševanju problematike drog v prestolnici, 2018; Petrovčič, 2008; Rožman, 2018a, 2018b, 2018c; Zalaznik in Eržen, 2018). Bah (Hreščak, 2015) definira varno sobo:

»Varna soba je kontrolirano, sterilno in mirno okolje, namenjena je uporabnikom drog, ki sedaj droge porabljajo v parkih, zapuščenih hišah, na ulici. Notri je tišina, uporabniki se med seboj ne smejo pogovarjati. Taka so pravila. Vse zadeve, ki jih imajo s sabo, pustijo v sprejemnici, v varno sobo vzamejo le drogo. Notri je medicinska sestra, ki mu da vodo in pribor. Uporabnik potem gre v varno sobo, za seboj pa pospravi in gre ven.«

Lukič (2018) navaja mnenja akterjev na tem področju, predvsem z vidika Ministrstva za zdravje in Ministrstva za delo družino, socialne zadeve in enake možnosti. Predvsem na Ministrstvu za zdravje navajajo, da:

»obstoječa zakonodaja omogoča vzpostavitev varnih sob.«

V članku nadaljuje z izjavo etične komisije, ki meni, da varna soba pomeni tudi pasivno podporo preprodaji prepovedanih drog. V članku STA (Na okrogli mizi o reševanju problematike drog v prestolnici, 2018) predsednik Komisije vlade za medicinsko etiko Voljč omenja, da je le vlada pristojna za varno sobo, saj gre za promet z mamili, kar je kaznivo dejanje. Medtem I. Kvaternik pove:

»da je varna soba nujna, hkrati pa poudarja, da samo z enim ukrepom težava ne bo rešena.« (Krajčinović, 2018)

Krek (Petrovčič, 2008) predlaga korake za spremembe odprte scene:

»Po mojem mnenju politika predvsem sprejema predloge stroke. Stroka in civilna družba morata biti pač dovolj močni, da politiko prepričata, da je neka stvar pomembna in potrebna. Vprašanje je, če sta pri nas stroka in civilna družba dovolj močni, in tudi če so odvisniki dovolj glasni.«

Odprta scena se giba v bližini metadonske ambulante, ki je trenutno v Zdravstvenem domu Ljubljana center na Metelkovi ulici. Kritik programa ni moč zaslediti v nobenem članku, se pa pojavlja vprašanje, ali je en program v Ljubljani dovolj. I. Kvaternik (Krajčinović, 2018) omenja, da je v metadonski program vključenih več kot 700 uporabnikov in dnevno jih v ambulanto pride okrog 300. Krek (Lukič, 2018) meni, da stvari uhajajo iz rok, ko je uporabnikov programa več kot 150, in pravi, da:

»bi morali metadonski program razpršiti po različnih zdravstvenih domovih.«

Tako Krek (Lukič, 2018) kot Kastelic (Na okrogli mizi o reševanju problematike drog v prestolnici, 2018) se strinjata, da problem ni v količini odvisnikov v bližini metadonske ambulante, ampak v njihovi koncentraciji. Direktor ZDL center Dolšak (Na okrogli mizi o reševanju problematike drog v prestolnici, 2018) pa meni, da bi z razpršitvijo metadonskega programa ustvarili več odprtih scen. Hkrati pa je na mestu pohvala metadonskega programa (Petrovčič, 2008), kjer Krek navede:

»Lahko smo ponosni na svoj metadonski program.«

Kastelic (Kastelic: problem pri zdravljenju odvisnosti ni le v denarju, ampak predvsem v kadrih, 2015) sicer omenja tudi pomembno plat pacientov, ki hodijo na terapijo in gredo:

»vsakič skozi skupino ljudi, ki mu ponuja drogo.«

Zanimivo je, da trenutni župan MOL Zoran Janković v člankih omenja razpoložljiva sredstva in pomoč občine. V letu 2017 (Lešničar, 2017) se je pridružil čistilni akciji odvrženih igel v parku Tabor in prebivalcem obljubil:

»da bo v bližnji okolici odvisnikom zagotovil odmaknjen prostor z mizami, klopmi, nadstreškom, zbiralniki za odpadke in prenosnimi sanitarijami. A takega prostora občina do danes ni uredila.«

Kasneje v članku Lukič (2018) je župan dejal, da če je prostor za odvisnike edina stvar, ki je potrebna, naj stroka poda predloge za umestitev prostora in občina bo to skušala uresničiti. V intervjuju z županom (Pušnik, 2018) je tudi navedel, da se je že oblikovala delovna skupina za odprto sceno in da je sam pozval k delitvi metadonskega programa po več zdravstvenih domovih.

- **Definiranje odprte scene**

Termin odprta scena se pogosto začne pojavljati v člankih od leta 2018 naprej. Samo v enem članku je definirana že leta 2008 (Petrovčič, 2008). Gre namreč za intervju z Milanom Krekom, ki pove:

»Odprta scena je najslabše možno okolje za odvisnike, pomoč je parcialna, občasna in ni sistemizirana, zato se odvisniki dejansko ne morejo zanesti na nikogar. Ko zapiraš odprto sceno, pomeni, da počasi vzpostavljaš infrastrukturo za pomoč tem ljudem. Odprejo se prostori za varno injiciranje, za svetovanje, za prehranjevanje, za prebivanje, za zdravljenje z metadonom, nočne centre ...«

Termin je definirala I. Kvaternik:

»Ponavadi je to prostor ob železniških postajah, v parkih, na parkiriščih in podobno, kjer se zadržujejo uporabniki drog, ki pred očmi javnosti uporabljajo, kupujejo in prodajajo prepovedane droge.« (Krajčinović, 2018)

Lukič (2018) omenja pojav odprte scene:

»Soseske, kjer se pojavi t. i. "odprta scena" oziroma zbiranje odvisnikov od prepovedanih drog na prostem, prej ali slej čutijo negativne posledice.«

Negativne posledice za uporabnike prepovedanih drog, ki si drogo injicirajo na prostem, navaja Bah (Hreščak, 2015):

»Obstajata namreč dve vrsti tveganja, če ljudje injicirajo drogo na ulici: prva za njih same, govorim o nesterilnih razmerah, uporabniki so pod stresom in možnost predoziranja na javnih straniščih je velika. Drugo, še pomembnejše tveganje je povezano z okolico. Uporabnike drog z javnih površin prestavimo v varno sobo in s tem se zmanjšajo količina odvrženega pribora in nevarnosti, povezane s tem.«

- Kader na področju dela z uporabniki prepovedanih drog

V člankih se omenjajo tudi kader in službe na področju dela z uporabniki prepovedanih drog. Kastelic (Kastelic: problem pri zdravljenju odvisnosti ni le v denarju, ampak predvsem v kadrih, 2015) pravi, da se zdravniki izogibajo delu z odvisniki, zato se pojavljajo težave v pomanjkanju kadrov. V intervjuju s I. Kvaternik zasledimo:

»Vsi programi pomoči na področju drog od nizkopražnih do visokopražnih in zdravstvenih so dobri. V njih so zaposleni usposobljeni strokovnjaki različnih profilov. A je teh programov premalo in ne razvijamo novih. Zaposleni v programih zmanjševanja škode se srečujejo z izgorelostjo in ponekod se starajo skupaj z uporabniki. Veste, niso stigmatizirani samo uporabniki drog, temveč vsi, ki se ukvarjamo s tem področjem.« (Krajčinović, 2018)

Za pobiranje uporabljenih igel na javnih prostorih je zadolžena Snaga (Lešničar, 2017):

»Na Snagi je 48 delavcev, ki prihajajo v stik z infektivnimi odpadki (čiščenje občinskih cest, javnih sanitarij in javnih zelenih površin), opravilo usposabljanje na

Nacionalnem inštitutu za javno zdravje v Kopru. Znanje, ki obsega teoretični in praktični del, morajo obnavljati, so nam odgovorili s Snage.«

- **Stroški programov, namenjeni uporabnikom prepovedanih drog**

V člankih zasledimo tudi finančno plat programov, ki so namenjeni uporabnikom nedovoljenih drog. Ferlan Istinič (Lukič, 2018) navaja, da MDDSZ letno nameni 700.000,00 € za programe, namenjene uporabnikom nedovoljenih drog, medtem ko MOL tem programom nameni 600.000,00 €. Ob omenjanju novih programov tako nevladne organizacije, kot je društvo Stigma (Hreščak, 2015), izpostavljajo finančne prednosti pri vzpostavitvi novih programov:

»Koliko stane državo uporabnik drog, ki je na ulici? Zdravljenje osebe, ki je HIV pozitivna, stane državo preko 20.000 evrov letno. Če to gledamo iz prizme pridobljenih sredstev, to pomeni, da če preprečimo dve novi okužbi z virusom HIV, se je projekt z vidika stroškov obrestoval. A zdravljenje osebe z aidsom na stroške države traja 20, 30 let.«

V članku Petrovčiča (2008) Krek navaja, da:

»Poleg omenjenega so si seveda tudi izračunali, da družbo največ stanejo odvisniki, ki so na cesti. Odvisniki, ki niso v nobenem programu. Treba je vedeti, da se populacija odvisnikov stara in sčasoma pridobi mnoga druga obolenja, povezana z odvisnostjo in načinom življenja. Zato toliko bolj pogosto obiskujejo zdravstvene ustanove in trošijo tudi zavarovalniški denar. Poleg tega kradejo praktično vsak dan, da dobijo za svoj dnevni šus, ter s tem obremenjujejo policijo in državljane.«

Krek (Petrovčič, 2008) navaja programe, ki so na voljo uporabnikom:

»Lahko rečemo, da gre za dva sistema, ki sta načeloma kompatibilna. Na eni strani so terapevtske skupnosti in nevladne organizacije z visokopraznimi programi, ki od odvisnikov zahtevajo izpolnjevanje zahtevnih pogojev za vstop v sistem. Na drugi strani pa so nizkoprazni programi, ki so bistvenega pomena. To so programi, ki od odvisnikov zahtevajo zelo malo za vstop.«

- **Odzivi stanovalcev**

Stanovalci se različno odzivajo na pripadnike odprte scene. Predvsem se od leta 2016 do 2018 omenjajo naslednja območja po Ljubljani (Igle narkomanov raztresene po parkih, ob turističnih znamenitostih, vlakih ... So rešitev varne sobe?, 2016; Lešničar, 2017; Rožman, 2018a, 2018c; Zalaznik in Eržen, 2018): Mercator na Metelkovi ulici, park Tabor, Kotnikova ulica, Petkovškovo nabrežje in Miklošičeva ulica.

Na vseh območjih je moč zaslediti preganjanje ljudi odprte scene (Rožman, 2018c):

»Potem ko so stanovalci najeli varnostno službo, so odvisniki odšli iz Kotnikove ulice.«

Obenem pa stanovalci z različnimi pismi pozivajo MOL, MDDSZ in MZ, naj ukrepajo (Rožman, 2018a).

V člankih (Igle narkomanov raztresene po parkih, ob turističnih znamenitostih, vlakih ... So rešitev varne sobe?, 2016; Lešničar, 2017) zasledimo, da prebivalce Ljubljane najbolj motijo:

»nesnaga, odvržen uporabljen pribor in ovitki od tablet, ki jih odvisniki puščajo za sabo, med drugim v okolici otroških igral.«

V članku T. Lešničar (2017) navaja, da:

»predstavniki civilne javnosti pravijo, da se zavedajo, da s preganjanjem skupina uporabnikov drog ne bo izginila.«

Sinteza R9

Največ člankov na temo odprte scene se je pojavilo v letu 2018. Pred tem letom je odprta scena omenjena samo v enem članku, se pa o tej tematiki pojavljajo drugi članki, vendar ne uporabljajo besede odprta scena, ampak se večinoma uporabljajo besede, kot sta odvisniki, zasvojenici. Največ je intervjujev s strokovnjaki na področju dela z uporabniki nedovoljenih drog. V člankih se omenja zaprtje prostora »za zidom« in ta dogodek povezujejo tudi s pojavom odprte scene v Ljubljani. Največkrat omenjena rešitev je program varne sobe, vendar se pri ustanovitvi takšnega prostora zapleta s pravnega vidika. Drugi najpogostejši predlog je ustanovitev več enot metadonske ambulante oz. decentralizacije obstoječe ambulante, kjer pa se pojavljajo tudi različna mnenja o tem, ali je to rešitev ali prenašanje problematike po različnih delih mesta. Pri rešitvah je omenjena tudi občina, ki je po mnenju nekaterih najbolj odgovorna za dogajanje na javnih mestih in za zaščito meščanov na njih. Župan MOL je sam podal mnenje o odprti sceni v enem izmed intervjujev z obrazložitvijo, da se s tem pojavom ukvarjajo (ali so se) vsa večja evropska mesta in Ljubljana jim tu sledi. V člankih pred letom 2017 se pojavljajo obljube župana, da bo občina namenila mesto za odprto sceno, medtem ko se v letu 2018 omenja delovna skupina na MOL, ki bo zadolžena za reševanje problematike odprte scene v Ljubljani. Sam župan je tudi predlagal rešitve, ki pa v praksi še niso uresničene, saj se dotikajo tudi drugih ustanov in institucij. Sama definicija odprte scene se pojavlja v medijih, in sicer jo v intervjujih z njimi podajajo strokovnjaki. Članki o mnenju meščanov, v bližini katerih se pojavlja odprta scena, pa predvsem navajajo moteče posledice odprte scene (injiciranje drog na javnem prostoru, puščanje smeti in motenje javnega reda in miru). Civilna iniciativa sicer meni, da preganjanje odvisnikov ni rešitev, jo pa sami prakticirajo (najeli so tudi varnostnika). Govora je tudi o stroških, ki jih ministrstva (MDDSZ in MZ) in MOL namenjajo za programe za uporabnike nedovoljenih drog. Ministrstva in MOL navajajo predvsem zneske, s katerimi že financirajo obstoječe programe, medtem ko organizacije in strokovnjaki opozarjajo, da so obstoječi programi dobri, potrebujejo pa nove programe. V dveh člankih so omenjeni tudi delavci v programih, namenjeni uporabnikom nedovoljenih drog, ki so stigmatizirani tako kot njegovi uporabniki, hkrati pa primanjkuje kadra na tem področju.

IV. ZAKLJUČEK

Odrpta scena (Waal idr., 2014) je javni prostor, na katerem se zbirajo uporabniki drog, le-te preprodajajo in uporabljajo na prostem. Takšen prostor je bil v Ljubljani na Metelkovi ulici in pripadniki so ga poimenovali »za zidom«. V letu 2016 je MOL ta prostor izpraznila in na njem naredila parkirišče. Nekaj časa je tam bil varnostnik, ki je pripadnike te scene odgnal. Ljudje, ki so se zbirali »za zidom«, so se začeli zadrževati po drugih prostorih v bližini Metelkove ulice. Odrpta scena je v Ljubljani obstajala, vendar je bila skrita pred očmi javnosti »za zidom«. Ko je MOL ta zid porušila, pa so ljudje postali vidni. Odrpta scena v Ljubljani torej ni nov pojav, le viden je postal. Van der Poel idr. (2008) navajajo, da dejanja pripadnikov odrpte scene povzročajo nelagodje pri mimoidočih oz. vseh, ki tej skupini ne pripadajo. Pripadniki odrpte scene so brezdomni, ki javni prostor dojemajo za svojega (Razpotnik in Dekleva, 2013) in tako vse svoje potrebe opravljajo na prostem, kar pa sproža še dodatno nelagodje drugih. Z zaprtjem »za zidom« so odrpno sceno preganjali tudi po drugih javnih prostorih centra Ljubljane, s čimer se kaže kriminalizacija zadrževanja na javnem prostoru (Johnsen in Fizpatrick, 2008) za določeno skupino ljudi, v tem primeru za pripadnike odrpte scene.

V letu 2017 se je odrpta scena preselila pred dnevni center društva Kralji ulice. Sogovorniki v intervjujih so navedli spremembe, ki jih je njihova prisotnost prinesla:

- povečano število ljudi pred dnevnim centrom,
- napeto vzdušje,
- vidna preprodaja prepovednih drog in njihova uporaba,
- nasilje med uporabniki (in v enem primeru nad zaposlenim).

V zapisnikih timskih sestankov in sestankov intervizij je zapisano, da je bilo krizno stanje. Zaposleni v društvu so iskali možne rešitve, kako to stanje obvlad(ov)ati in preprečiti kaotičnost. N. Slesnick idr. (2008) navajajo, da dnevni center ne sme postati kaotičen, saj s tem postane podoben cesti in tako ne izpolnjuje svojih ciljev. Izvajanje programa Dnevni distribucijski center s terenskim delom se je ob večji prisotnosti ljudi odrpte scene, tako spremenilo.

Zaposleni v društvu so poizkušali s spremembami. Ekipo dnevnega centra so okrepili z dodatno prisotnostjo enega strokovnega delavca. V času odprtosti dnevnega centra sta navadno prisotna dva strokovna delavca, v času odrpte scene pred dnevnim centrom pa so bili trije. Z vsemi obiskovalci dnevnega centra pa tudi uporabniki, ki so se zadrževali pred njim, so skušali navezati čim več stika, predlagali so jim nove aktivnosti, s katerimi bi jih vključili v dejavnosti društva in so skupaj z njimi razmišljali o rešitvah za umiritev situacije. Zaposleni so se ob tem soočali z občutki strahu in nemoči ter dodatno obremenitvijo na delovnem mestu. Po dveh mesecih intenzivnega dela, soočanja z besednimi grožnjami obiskovalcev dnevnega centra, klicanja policije zaradi nemirov in fizičnega nasilja med uporabniki so se odločili, da dnevni center zaprejo za 14 dni. Odločitev so težko sprejeli, so pa v času zaprtosti dnevnega centra večino aktivnosti dnevnega centra prenesli v Miklošičev park. Svoje delo so opravljali na terenu.

V času zadrževanja odprte scene pred dnevnim centrom društva Kralji ulice so zaposleni uporabnike neformalno delili na dve skupini: »novi« uporabniki so bili pripadniki odprte scene, »naši« uporabniki pa uporabniki, ki so v društvo zahajali že dlje in so jih zaposleni tudi bolje poznali. Za nove uporabnike so iskali rešitve. Te so:

- ustanovitev »mokrega« dnevnega centra,
- delovna skupina z medsektorskim povezovanjem,
- zagotovitev več (prilagojenih) nastanitev,
- ustanovitev varne sobe,
- »housing first«,
- delo na kadru,
- več povezovanja med organizacijami in institucijami,
- posebni programi za specifične skupine,
- prilagojene zaposlitve,
- več prilagojenih dnevnih centrov,
- varne in primerne nastanitve.

Večina predlaganih rešitev bi prinesla pozitivne učinke za vse brezdomne ljudi in ne samo za pripadnike odprte scene.

Društvo je o svoji situaciji obvestilo tudi sorodne organizacije, financerje in druge akterje, povezane z brezdomstvom in odvisnostjo od prepovedanih drog. Najprej so bili o situaciji, tj. o selitvi odprte scene pred dnevnim center društva Kralji ulice, obveščeni financerji, saj je zaposlene skrbelo, kako nadaljevati z izvajanjem obstoječega programa Dnevni distribucijski center s terenskim delom. Financerje so obvestili o nevzdržni situaciji in le-ti so se strinjali z začasnim zaprtjem dnevnega centra. O dodatni finančni pomoči, s katero bi društvo lahko zagotovilo več kadra in nove programe, ni bilo govora. Sogovorniki v intervjujih so povedali, da vsi niso imeli stikov s financerji. Ena izmed intervjuvank je povedala, da se pri stikih z njimi počuti kot zagovornica uporabnikov in ima občutek, da mora zagovarjati delo društva. Druga dva sogovornika, ki sta s financerji pogosto v stiku, pa tega nista navedla.

Kasneje, junija 2017, je potekal prvi sestanek na temo odprte scene na Pedagoški fakulteti. Udeležili so se ga predstavniki MDDSZ, MZ, MOL, društvo Stigma, združenje Šent, društvo Kralji ulice, društvo prostovoljcev Vincencijeve zveze dobrote, združenje Drogart, zavetišče za brezdomne Ljubljana, zveza Brezdomni do ključa, predstavniki metadonskega programa na ZDL center, FSD, PeF, policija, ŠD Tabor in uporabniki. Prisotni so se pogovarjali o tem, kako pristopiti do pripadnikov odprte scene, menili so, da je potrebno medsektorsko sodelovanje in ustanovitev novih, dodatnih programov. Nakazali so potrebo po deljeni odgovornosti pri delu z odprto sceno. Vsaka organizacija je izvajala aktivnosti, ki se dotikajo odprte scene, nobena pa ni pozornosti namenila izključno tej skupini ljudi. Ali bi to prineslo spremembe za odprto sceno, je težko vedeti, vsekakor pa bi bile potrebne dodatne okrepitve ponudbe in programov za brezdomne uživalce prepovedanih drog. Dekleva in Š. Razpotnik (2007) opozarjata tudi na potrebne spremembe na sistemski ravni na področju trga dela, stanovanjskem trgu, sistemu blaginje in na področju širših demografskih sprememb. Brezdomni (Dekleva in Razpotnik, 2007) imajo izkušnje bivanja v institucijah (domske

ustanove za mladoletne, bolnice, zapori), so bili žrtve (ali so še vedno) psihične ali spolne zlorabe in uporabljajo različne droge (alkohol, prepovedane droge ipd.). Torej je potrebnih več dejavnosti za to, da se situacija ljudi, ki živijo v drugačnih oblikah doma, doživljajo različne zlorabe ali zlorablajo različne substance, izboljša. Vsekakor pa so najučinkovitejše preventivne dejavnosti te, da ljudje teh izkušenj sploh ne bi imeli.

Pri iskanju rešitev za odprto sceno so v pomoč dobre prakse iz tujine. Rotterdam, Amsterdam, Frankfurt, Ženeva, Dunaj in Lizbona so mesta, v katerih se je razvila odprta scena. O dogajanjih v vseh teh mestih so pisali van der Poel idr. (2008) ter Waal idr. (2014), ki navajajo tudi, kako so se soočali z odprto sceno, kaj so pripadnikom odprte scene ponudili in kako so v mestih vzpostavili pogoje za boljše sobivanje. Omenjene so naslednje rešitve: povečano terensko delo, večja ponudba različnih oblik nastanitev, sodelovanje med socialnimi delavci, policijo in zdravstvom, dodatni nizkopražni programi (za razdeljevanje metadona, dnevni centri), možnost izbire med zaporom ali zdravljenje odvisnosti, vzpostavitev varnih sob, ureditev prostorov tolerance. Vse te rešitve navajajo tudi zaposleni na društvu Kralji ulice in jih zasledimo tudi v člankih medijev pa tudi med laiki.

Največ člankov o odprti sceni in zadrževanju brezdomnih uporabnikov prepovedanih drog je bilo v letu 2018. Kmalu po rušenju zida in pregonu ljudi »za zidom« so se v medijih začeli pojavljati članki o zadrževanju odvisnikov na javnih prostorih, o uporabi in injiciranju drog na ulicah. Najprej so si pripadniki odprte scene ta prostor »našli« v parku Tabor. Takrat se je tudi v medijih pojavil članek o zadrževanju odvisnikov na prostem. Dejstvo pa je, da si ljudje niso »našli« parka Tabor in da se niso naenkrat začeli zadrževati na prostem, saj so del mesta že dolgo časa. Samo postali so vidni in posledično preganjani. Kljub temu da inštitut za politike prostora (Javni prostor, b.d.) javni prostor definira kot prostor, ki je dostopen vsem ne glede na spol, starost, raso in socialni status, se je v praksi pokazalo drugače. Pripadnike odprte scene so preganjali policisti in meščani (z najetjem varnostnikov). Š. Razpotnik in Dekleva (2013) navajata, da so v medijih brezdomni predstavljeni kot drugi in da niso del nas, da je brezdomstvo predstavljeno kot individualni problem in da spregledajo družbeno vzročnost brezdomnih. Po pregledu medijskih odzivov na temo odprte scene, katere pripadniki so pretežno brezdomni, se kaže nagnjenje k temu, da se odprta scena predstavlja kot nekaj drugega, kar ni del nas. Obenem se pri člankih splošne javnosti pretežno problematizirajo njihova dejanja. Veliko člankov omenja rešitve za pripadnike odprte scene s končnim rezultatom, da bo odprta scena izginila. Veliko intervjuvancev v člankih pove, da je odprta scena najslabša možnost za brezdomne odvisnike od nedovoljenih drog, in podaja možne rešitve zanje:

- celovit program za delo z odprto sceno (Zalaznik in Eržen, 2018);
- varne sobe, heroin na recept, stanovanjske skupine, zavetišča za brezdomne uporabnike drog, substitucijski programi, mobilni substitucijski programi, programi zaposlovanja in programi socialne integracije (Krajčinović, 2018);
- programi v zaporih (Lukič, 2018).

V člankih navajajo, da je zaprtje »za zidom« prineslo odprto sceno. Pristojna ministrstva in MOL navajajo, koliko finančnih sredstev namenijo za obstoječe programe za brezdomne in odvisnike od prepovedanih drog. Iz zapisnikov skupnih sestankov pa je razvidno, da bi bilo

obstoječe programe treba nadgraditi z večjo ponudbo prilagojenih dnevnih centrov, prostorov, v katerih je uporaba drog dovoljena, nizkopražnih programov za zdravljenje odvisnosti, nastanitev in zaposlitev za brezdomne uživalce prepovednih drog.

Zanimivo je tudi dejstvo, da se je društvo Kralji ulice s pojavom odprte scene ukvarjalo, o tem poročalo na skupnih sestankih mreže in drugim, širšim akterjem, samo društvo pa o odprti sceni ni napisalo nobenega članka v časopisu Kralji ulice, razen uvodnik decembra 2018 (Jaušovec in Dekleva, 2018). Mogoče bi društvo v prihodnje lahko o problemu ozaveščalo tudi prek svojega cestnega časopisa in tako doseglo širšo množico ljudi.

Na koncu želim strniti glavne ugotovitve magistrske naloge:

- Odprta scena je bila v Ljubljani skrita »za zidom« in je po rušenju zidu leta 2016 postala vidna širši javnosti.
- Aktivnosti odprte scene so moteče za širšo javnost in so hkrati najbolj škodljive za same pripadnike odprte scene.
- V Sloveniji nimamo skupine/programa/organizacije, namenjene izključno pripadnikom odprte scene.
- Na področju dela z odvisniki od prepovedanih drog, brezdomnimi in ljudmi z dvojnimi diagnozami primanjkuje strokovnjakov in metod dela.
- Organizacije, strokovnjaki in nenazadnje širša javnost dajejo predloge in metode za delo z odprto sceno, vendar zaenkrat še noben predlog ni bil sprejet in finančno podprt.
- Odprta scena je kompleksen pojav, ki potrebuje kompleksne rešitve.

V. UPORABLJENA LITERATURA

- Boškić, R. in Zajc, M. (1997). Brezdomstvo. *Teorija in praksa*, 34(2), 241–252.
- Buzeti, T., Djomba, J. K., Gabrijelčič Blenkuš, M., Ivanuša, M., Jeriček Klanšček, H., Kelšin, N., Kofol-Bric, T., Koprivnikar, H., ... Zver, E. (2011). *Neenakosti v zdravju v Sloveniji*. Ljubljana: Inštitut za varovanje zdravja Republike Slovenije.
- Dekleva, B. in Razpotnik, Š. (2007). Definiranje brezdomstva in merjenje njegovega obsega. *Socialna pedagogika*, 11(1), 1–35.
- Dekleva, B. in Razpotnik, Š. (2015). Cestno brezdomstvo v Ljubljani. *Socialna pedagogika*, 19(3-4), 275–297.
- Dekleva, B., Filipovič Hrast, M., Nagode, M., Razpotnik, Š. in Smolej Jež, S. (2010). *Ocena obsega odkritega in skritega brezdomstva v Sloveniji*. Ljubljana: Inštitut RS za socialno varstvo, Fakulteta za družbene vede UL, Pedagoška fakulteta UL. Pridobljeno s http://www.pef.uni-lj.si/fileadmin/Datoteke/Raziskovanje/porocila/Končno_poročilo_študije_Ocena_obsega_brezdomstva_v_RS.pdf
- Diaz, R. (2006). *Street homelessness*. Pridobljeno s http://england.shelter.org.uk/__data/assets/pdf_file/0011/48458/Factsheet_Street_Homelessness_Aug_2006.pdf
- Flaker, V. (1999). Družbene okoliščine uživanja drog. *Teorija in praksa*, 36(5), 809–819. Pridobljeno s <http://dk.fdv.uni-lj.si/tip/tip19995Flaker.PDF>
- Hreščak, A. (2015). *Prostor, kjer so uporabniki trdih drog zaželeni*. Pridobljeno s <https://www.pressreader.com/slovenia/vecer/20151130/281874412325781>
- Igle narkomanov raztresene po parkih, ob turističnih znamenitostih, vlakih ... So rešitev varne sobe?* [Video] (16. januar 2016). Pridobljeno s <https://www.24ur.com/novice/slovenija/video-na-sus-heroina-pod-most-z-ljubezenskimi-kljucavnicami.html>
- Jaušovec, I. in Dekleva, B. (2018). Kdo koga moti oz. kako sobivati? *Kralji ulice*, 151, 2. *Javni prostor*. (b.d.). Pridobljeno s <http://ipop.si/urejanje-prostora/izrazje/javni-prostor/>
- Johnsen, S. in Fitzpatrick, S. (2008). The use of enforcement to combat begging and street drinking in england: a high risk strategy? *European Journal of Homelessness*, 2, 191–204.
- Kam po pomoč*. (b.d.). Pridobljeno s <http://www.kraljiulice.org/kam-po-moc/>
- Kastelic: problem pri zdravljenju odvisnosti ni le v denarju, ampak predvsem v kadrih*. (2015). Pridobljeno s <http://www.primorske.si/novice/slovenija/kastelic--problem-pri-zdravljenju-odvisnosti-ni-le>

- Kocmur, H. (2016). *Vse manj pacientov, metadon in heroin v upadu*. Pridobljeno s <https://www.delo.si/novice/slovenija/vse-manj-pacientov-metadon-heroin-v-upadu.html>
- Kosec, B. (1995). *Od »policijskega socialnega dela« do Zavetišča za brezdomce v Ljubljani* (Diplomsko delo). Univerza v Ljubljani, Visoka šola za socialno delo, Ljubljana.
- Krajčino, N. (2018). *Odprte scene so odgovor na odnos družbe do socialno izključenih ljudi*. Pridobljeno s <https://www.delo.si/lokalno/ljubljana-in-okolica/odprte-scene-so-odgovor-na-odnos-druzbe-do-socialno-izkljucenih-ljudi-70301.html>
- Kvaternik Jenko, I. (2006). *Politika drog: pogledi uporabnikov in uporabnic*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
- Kvaternik, I. in Grebenc, V. (2008). Vrzeli med medicino in socialnim delom: primer »dvojnih diagnoz«. *Teorija in praksa: revija za družbena vprašanja*, 45(1-2), 129–143.
- Lamovec, T. (1992). Kako se odzivamo na krizne situacije. *Ujma*, 6, 150–152. Pridobljeno s http://www.sos112.si/slo/tdocs/ujma/1992/150_152.pdf
- Lešničar, T. (2017). *Nov poziv Jankoviću, naj pomaga pri narkomanih*. Pridobljeno s <https://www.delo.si/novice/ljubljana/nov-poziv-jankovicu-naj-pomaga-pri-narkomanih.html>
- Lukič, L. (2018). *Odvisniki od drog razpršeni na prostem. Stroka išče soglasje za varne sobe*. Pridobljeno s <https://www.rtvlo.si/slovenija/odvisniki-od-drog-razprseni-na-prostem-stroka-isce-soglasje-za-varne-sobe/459642>
- Maturana, H. R. in Varela, F. J. (1998). *Drevo spoznanja*. Ljubljana: Studia humanitatis.
- Mesec, B. (1998). *Uvod v kvalitativno raziskovanje v socialnem delu*. Ljubljana: Visoka šola za socialno delo.
- Milošević-Arnold, V. (2009). *Terensko delo: institucionalni, javni in zasebni prostori socialnega dela*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
- Na okrogli mizi o reševanju problematike drog v prestolnici*. (2018). Pridobljeno s <https://www.dnevnik.si/1042831625/lokalno/ljubljana/na-okrogli-mizi-o-resevanju-problematike-drog-v-prestolnici>
- Petrovčič, P. (2008). *Odvisniki ne živijo na luni, ampak v našem mestu, v naši ulici*. Pridobljeno s <https://www.mladina.si/45560/odvisniki-ne-zivijo-na-luni-ampak-v-nasem-mestu-v-nasi-ulici/>
- Pirec Sansoni, A. (2014). Vpliv stanovanjske izključenosti in brezdomstva na zdravje. *Socialno delo*, 53(3/5), 283–294.

- Pušnik, M. (2018). *Funkcija župana je enaka funkciji direktorja. Treba je postaviti vizijo, strategijo in cilje*. Pridobljeno s <https://www.delo.si/sobotna-priloga/funkcija-zupana-je-enaka-funkciji-direktorja-treba-je-postaviti-vizijo-strategijo-in-cilje-91069.html>
- Rapid synthesis: examining the impact of drop-in centres*. (2015). Pridobljeno s <https://www.mcmasterforum.org/docs/default-source/product-documents/rapid-responses/examining-the-impact-of-drop-in-centres.pdf?sfvrsn=2>
- Razpotnik, Š. in Dekleva, B. (2013). *Na cesti – brezdomci o sebi in drugi o njih*. Ljubljana: Pedagoška fakulteta.
- Rožman, A. (2018a). *Ljubljana nujno potrebuje varno sobo za odvisnike*. Pridobljeno s <https://www.dnevnik.si/1042826598>
- Rožman, A. (2018b). *Odvisnost od drog: ministrstvo za zdravje se strinja z Jankovićevo pobudo*. Pridobljeno s <https://www.dnevnik.si/1042834853/lokalno/ljubljana/odvisnost-od-drog-ministrstvo-za-zdravje-se-strinja-z-jankovicevo-pobudo>
- Rožman, A. (2018c). *Varnostniki pregnali odvisnike iz Kotnikove ulice, odprta scena pa še vedno cveti*. Pridobljeno s <https://www.dnevnik.si/1042832018/lokalno/ljubljana/odvisniki-od-drog-komisiji-se-varna-soba-ne-zdi-eticna-medtem-odprta-scena-cveti>
- Slesnick, N., Glassman, M., Garren, R., Toviessi, P., Bantchevska, D. in Dashora, P. (2008). How to open and sustain a drop-in center for homeless youth. *Children and Youth Services Review*, 30(7), 727–734. Pridobljeno s <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC2440711/>
- Soočati. (b.d.). V *Slovar slovenskega knjižnega jezika*. Pridobljeno s http://bos.zrc-sazu.si/cgi/a03.exe?name=sskj_testa&expression=soo%C4%8Dati&hs=1
- Van der Poel, A., Barendregt, C. in van de Mheen, D. (2008). Homelessness and other living condition characteristics of drug users 2003–2007, in Rotterdam, the Netherlands. *European Journal of Homelessness*, 2, 235–257.
- Vogrinc, J. (2008). *Kvalitativno raziskovanje na pedagoškem področju*. P Ljubljana: Pedagoška fakulteta. Pridobljeno s <https://core.ac.uk/download/pdf/35123064.pdf>
- Waal, H., Clausen, T., Gjersing, L. in Gossop, M. (2014). Open drug scenes: responses of five European cities. *BMC Public Health*, 14(1), 853. Pridobljeno s <https://bmcpublichealth.biomedcentral.com/articles/10.1186/1471-2458-14-853>
- Zakon o prostovoljstvu /ZProst/* (2015). Uradni list RS, št. 82.
- Zakon o socialno varstvenih prejemkih /ZSVarPre/* (2016). Uradni list RS, št. 88.

Zalaznik, J. in Eržen, B. (2018). *V Ljubljani, tudi Kopru in Mariboru, se nam je razvila odprta scena, kar je problem*. Pridobljeno s <https://www.zurnal24.si/slovenija/v-ljubljani-tudi-kopru-in-mariboru-se-nam-je-razvila-odprta-scena-kar-je-problem-312379>